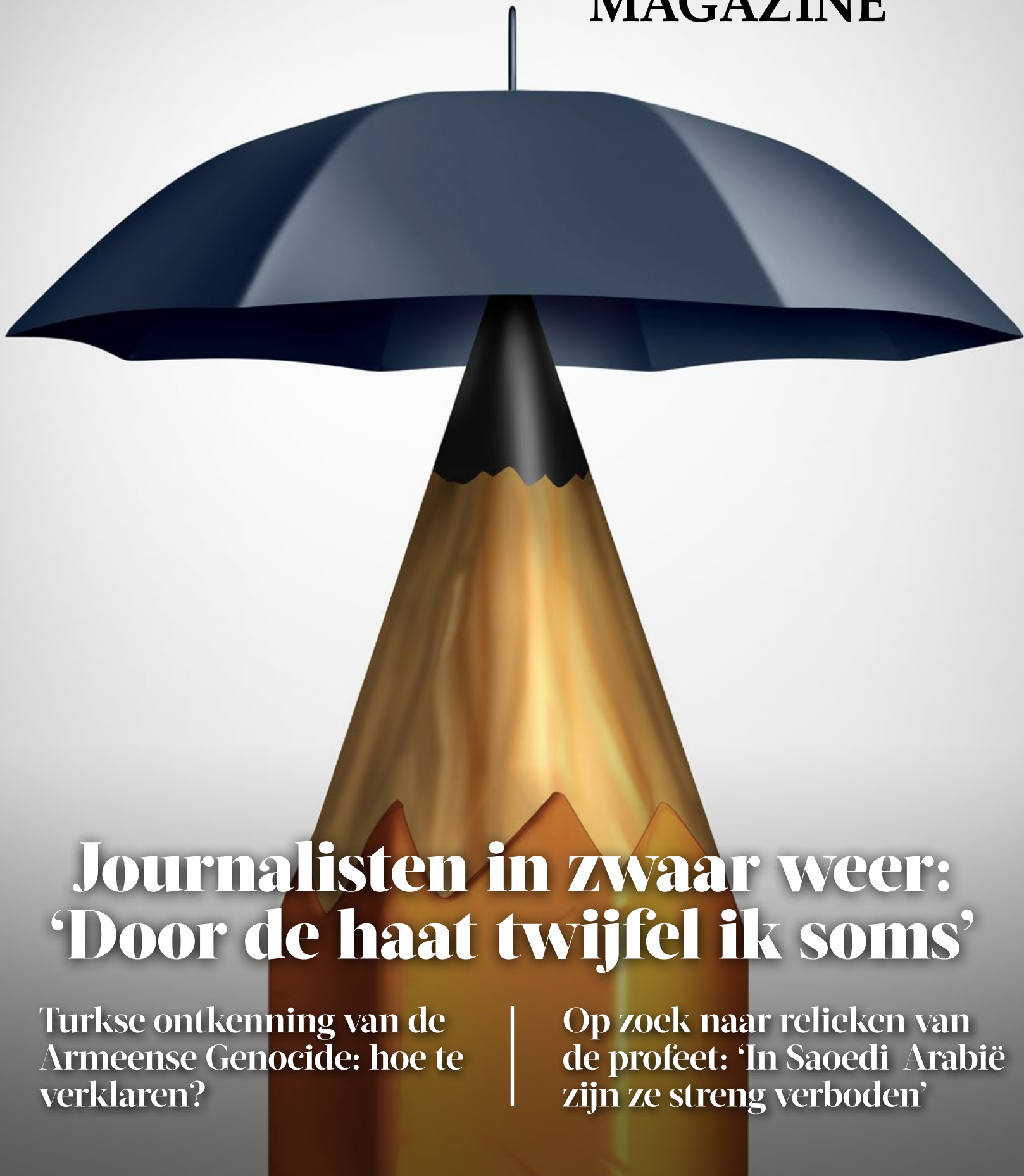

deKanttekening

MEI 2022 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €5,99

MAGAZINE

Journalisten in zwaar weer: ‘Door de haat twijfel ik soms’

Turkse ontkenning van de
Armeense Genocide: hoe te
verklaren?

Op zoek naar relieken van
de profeet: ‘In Saoedi-Arabië
zijn ze streng verboden’

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

Mei 2022
Jaargang 5 - nr. 53

UITGEVER
De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR
Mehmet Cerit

EINDREDACTEUR
Arnout Maat

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE
Chris Aalberts, Amma Asante,
Tayfun Balcik, Shawintala
Banwarie, Thomas von der Dunk,
Jaswina Elahi, Gert Jan Geling,
Fitria Jelyta, Lody van de Kamp,
Ewout Klei, Gijs de Swarte, Jesse
Voorn

CONTACT / INFORMATIE
010-2013740
info@dekanttekening.nl
www.dekanttekening.nl

Vrij. Moedig. Inclusief.

De uitgave van dit blad wordt
mede mogelijk gemaakt door:

Derman Projects B.V.

Journalisten in zwaar weer: 'Door de haat twijfel ik soms'

● OP DE COVER

6

16

Turkse ontkenning van de Armeense Genocide: hoe te verklaren?

● WERELD

● OP DE COVER

- 6 Journalisten in zwaar weer:
'Door de haat twijfel ik soms'

● SAMENLEVING

- 8 Niet moslim, wel meedoen met
de ramadan: 'Het geeft mij rust'
- 10 Tayfun Balcik - Lale Gül en het
valse frame van journalistieke
'islamofilie'
- 11 Gert Jan Geling - Islamofilie
bestaat wel degelijk

- 12 Kan de PvdA nog terugkomen als
multiculturele volkspartij?
- 14 Jaswina Elahi - Het versleten
sociale vangnet
- 15 Amma Asante - 'Open hiring':
wat Nederland kan leren van een
slimme supermarktmanager

Deze grensdoorbrekende journalist vluchtte van Afghanistan naar Europa

● WERELD

Interviewreeks 'De Vijf Zulen' met Nora Akachar, Jeanette Chedda en Esma Kendir

● DE VIJF ZULEN

Op zoek naar relikken van de profeet: 'In Saoedi-Arabië zijn ze streng verboden'

● ZINGEVING

● WERELD

- 16 Turkse ontkenning van de Armeense genocide: hoe te verklaren?
- 18 Deze grensdoorbrekende journalist vluchtte van Afghanistan naar Europa
- 22 De 'eigen regio', bestaat die wel?
- 24 Lody van de Kamp - Het vuil van de oorlog
- 25 Thomas von der Dunk - Poetins Kruistocht
- 26 Hoe Sartres strijdfilosofie onderdrukten helpt om zichzelf te bevrijden

● DE VIJF ZULEN

- 28 Nora Akachar: 'Ramadan in één woord? Confronterend'
- 31 Jeanette Chedda: 'Ik zeg nooit meer dat ik geen goede moslim ben'
- 34 Esma Kendir: 'Je mag als moslim best ruimte innemen'

● INTERVIEW

- 38 'Wat ons helpt? Als een minister op tv zegt: Nederland steunt de Oeigoeren'

● ZINGEVING

- 41 Op zoek naar relikken van de profeet: 'In Saoedi-Arabië zijn ze streng verboden'

● DE SWARTE BLADZIJDEN

- 44 Eva Klooster: 'Wit privilege is overal, als je het wilt zien'
- 46 Chris Aalberts - Bij onwelgevallige meningen stuurt BIJ1 een coach op de eigen raadsleden af
- 47 Dave Ensberg-Kleijkers - Voor beter onderwijs is publiek-private samenwerking nodig

In het kort.

Lale Gül hekel't 'geramadram' in media: 'Riekt naar islamofilie'

Schrijfster Lale Gül vindt dat de ramadan wel weer héél positief in de media is gekomen. Dat riekt naar 'islamofilie', schreef ze in haar *Parool*-column.

De ramadan kent zeker ook een schaduwkant waar de media niet over lijkt te berichten', zegt ze, zoals 'de tergende vermoeidheid, de uitdrogende (en ongezonde) dorst, de hoofdpijn en de discussie op scholen of het paasontbijt moet wijken voor de ramadan, omdat dit jaar de heilige dagen ongelukkig samen vallen'.

Ook laakt Gül de 'verstikkende sociale controle' onder moslims om te vasten: de 'ramadanpolitie'. Velen doen slechts alsof ze zich houden aan de ramadanregels, zoals niet eten en drinken en geen seks hebben, schrijft ze.

'Dat jubelverhaal' door de media kan Gül dus gestolen worden. Bovendien 'hoor je nooit wat over andere heilige maanden. Wist u bijvoorbeeld dat de katholieke vastentijd begint op Aswoensdag, na de drie dagen van carnaval, en eindigt met Pasen? Nee? Dan hebben we een journalistiek probleem'.

Gül kon op social media rekenen op instemmende geluiden, maar kreeg ook veel kritiek. Zo denkt hoogleraar Leo Lucassen (Universiteit Leiden) dat Gül de aanval inzet tegen een 'stropop', ofwel 'de reddingsboei van de nietszeggende columnist'. Ook blogger Peter Breedveld herkent zich niet in een beeld van een 'islamofiele' journalistiek. 'Dan lees je alleen *NieuwWij* ofzo.' •

Digitaal fluitconcert voor columnist Seedorf om 'PR-verhaal' over Qatar

De nieuwe *NRC*-column van oud-voetballer Clarence Seedorf leidt tot commotie op sociale media. Daarin prijst hij Qatar, dat dit najaar het WK voetbal organiseert, vanwege 'grote progressie op het gebied van de mensenrechten'.

BEELD: YOUTUBE

Velen hebben kritiek op de mensenrechtensituatie in Qatar. De Britse krant *the Guardian* becijferde vorig jaar dat bij de bouw van stadions en andere voorzieningen voor het WK al 6.500 arbeidsmigranten waren gesneuveld.

Maar Seedorf, die zich onlangs tot de islam bekeerde, vindt het maar makkelijk om van afstand kritiek op anderen te hebben. Hij vindt dat wij ook onszelf in de spiegel aan moeten kijken. Hij schrijft in de column 'Voetbalfest': 'Qatar is verre van perfect, zoals de meeste landen in de wereld. Maar het land boekt pro-

gressie, en dat is beter dan stagnatie - dat laatste leidt vaak ook nog eens tot achteruitgang, zoals in Europa op dit moment gebeurt met discriminatie van vluchtelingen.'

Daarbij kunnen we allemaal een 'vreugdevol en succesvol toernooi (...) straks allemaal goed gebruiken', schrijft hij ook. 'In een wereld waarin nog volop oorlog wordt gevoerd, vele miljoenen mensen op de vlucht zijn en waar nu al een paar jaar tegen een virus wordt gevochten, is het WK voetbal aan het eind van dit jaar een welkome afleiding.'

Veel Twitteraars struikelen over

Seedorfs 'PR-verhaaltje' over Qatar. Sommigen rakelen de vele gemiste strafschoppen van Seedorf weer op. Volgens presentator en *Volkskrant*-columnist Sander van Schimmelpenninck gaat Seedorfs column 'huizenhoog over'.

BNNVARA-presentator Tim Hofman spreekt van een 'treinramp van een column' en laakt de argumentatie: 'In het kort: Qatar doet toch z'n best! Zelf deugen we ook niet echt! En we zijn wel toe aan een verzetje!' Sporthistoricus Jurryt van de Voorren vindt dat na Ronald de Boer, die als ambassadeur van het WK onlangs op tv zalvende woorden sprak over de Golfstaat, ook Seedorf 'de schouders ophaalt over 6.500 doden'.

Andere Twitteraars vinden het frapant dat Seedorf 'de discriminatie van vluchtelingen in Europa' noemt om Qatar uit de wind te houden. Dat land neemt zelf amper vluchtelingen op, ook niet tijdens de hoogtijdagen van de Syrische vluchtelingencrisis in 2015. •

Human Rights Watch: Grieken laten pushbacks uitvoeren dóór migranten

Griekenland zet migranten in om andere migranten terug te duwen naar Turkije. Dit, met het vooruitzicht van reisdocumenten waarmee de 'terugduwende' migranten verder Europa in kunnen reizen. Dit blijkt uit nieuw onderzoek door Human Rights Watch.

De asielzoekers worden eerst bij de Evros-rivier, tussen Griekenland en Turkije, bijna van al hun bezittingen en kleren ontdaan. Dan worden ze door de Griekse politie afgeleverd aan gemaskerde mannen.

Deze gemaskerde mannen zijn 'proxy-migranten' in commandokleren, aldus het rapport. De migranten nemen het 'werk' over en stoppen de asielzoekers in kleine bootjes, tot ongeveer het midden van de rivier. Daar worden de asielzoekers het water in gekieperd en gedwongen terug te zwemmen naar de Turkse kant. Zo wordt voorkomen dat men zich in Griekenland kan registreren als asielzoeker.

Human Rights Watch heeft 26 Afghaanse migranten en asielzoekers geïnterviewd, waarvan 23 zijn terugge-

duwd. Ze zeggen allemaal dat ze door de Griekse autoriteiten binnen 24 uur zijn teruggeduwd, en dat 'zonder voedsel en water'.

De Afghaanse migranten zeggen dat ze in bootjes werden gestopt door mannen die 'Arabisch of een Zuid-Aziatische taal' spraken. Een Afghaanse oud-commandant zegt dat hij in december tijdens een pushback in gesprek raakte met zijn Pakistaans ogende terugduwer die Pashtu (een taal in Pakistan) sprak.

De migranten die betrokken zijn bij de pushbacks, worden door Griekenland tewerkgesteld met de belofte van reisdocumenten, zodat zij wél verder kunnen naar Europa.

'We doen dit werk voor drie maanden en dan geven ze ons een document. Met dit document kunnen we vrijelijk binnen Griekenland reizen en dan een ticket naar een ander land krijgen', zegt de Afghaanse oud-commandant in het rapport.

Een andere Afghaanse van achttien jaar bevestigt dat: 'Via de talen die ze spraken konden we achterhalen dat het Arabieren en Pakistanen zijn. Deze mensen pakten ons geld en tuigden ons af. Ze sloegen me met een stok. Daarna dropten ze ons midden in de rivier.' •

Meer diversiteit in de media, dat mag best even schuren

MEHMET CERIT

Hoofdredacteur / Directeur.

Triest stemmend, ons coverartikel 'Agressie bezorgt journalisten kopzorgen' (blz. 6) over de staat van de persvrijheid en -veiligheid. Het onderwerp staat al jaren in de aandacht, maar het tij is lastig te keren. Het werk wordt journalisten steeds moeilijker gemaakt, zeggen experts.

Dan is ook nog de overheid een obstruerende factor. Zie het geharrewar met gewobte overheidsstukken en af luisterpraktijken, zo vertelt voormalig NOS-verslaggever Robert Bas ons, die zelf ook nog eens een dag is gegijzeld door de Haagse rechtbank. Bas is inmiddels gestopt: de ultieme beslissing wanneer de dreiging te veel voelt.

Er zitten voor journalisten heel wat gradaties tussen a) je ergens niets van aantrekken en b) je pen of camera in de wilgen gooien. Neem wat *Volkscrant*-columnist Harriet Duurvoort in ons stuk vertelt: bij een topic als Zwarte Piet denkt ze wel twee keer na om erover te schrijven. Als vrouw van kleur krijg je meer over je heen, geeft ze aan: seksisme én racisme.

Duurvoort is een representant van een nieuwe biculturele media-klasse, die het aandurft om aan de bestaande structuren te tornen. Een klasse die sinds Black Lives Matter ook vocaler is geworden. De roep om meer diversiteit is niet alleen luider geworden, maar sijpelt ook door naar de redacties, die nu harder dan voorheen op zoek zijn naar bicultureel talent.

Dit kost ze wel moeite. Er is weinig biculturele aanwas, wordt vaak gezegd vanuit de media. Dat zien wij ook. Veel biculturele

'Journalisten wordt het in toenemende mate moeilijk gemaakt om hun werk te doen'

Nederlanders zien dat hun 'soortgenoten' in de media haat en bedreigingen over zich heen krijgen. Dit maakt het beroep minder aantrekkelijk.

Daarnaast worden de media veel geassocieerd met wat wordt gezien als 'nestbevuilers': mensen als Fidan Ekiz, Lale Gül en Zihni Özdiil krijgen bijvoorbeeld veel ruimte. Dat stuit op onbegrip. Wel zijn er voorbeelden zoals Harriet Duurvoort (*Volkscrant*), Lamyae Aharouay en Lotfi el Hamifi (NRC). Zij inspireren hopelijk andere ambitieuze journalisten van kleur.

Het vijandbeeld kan afnemen door meer bicultureel talent aan te

ook nabijheid hiertoe een vereiste. Media pikten bijvoorbeeld niet genoeg op dat veel moslims in 2019, na de aanslag in Nieuw-Zeeland, vreesden dat ook Nederlandse moskeeën doelwit van terreur zouden worden.

Inmiddels staan redacties door het aantrekken van bicultureel talent scherper afgesteld op diverse geluiden. Biculturele Nederlanders proberen in te voegen in bestaande structuren en culturen. Ook brengen ze nieuwe manieren van denken en invalshoeken mee, als het gaat om maatschappelijke en politieke thema's in de journalistiek. Maar hier knettert het soms.

We horen verhalen van bicultureel talenten dat zij teleurgesteld zijn in 'hun' media. Dat twijfels over hun objectiviteit in verband worden gebracht met hun identiteit, zoals hun gang naar de moskee of hun etniciteit. Anderzijds horen we van media dat zij een bepaalde kleur, leesschare en standaarden hebben, die soms niet meteen worden begrepen.

Dit vereist geduld en doorzettingsvermogen van beide partijen. Biculturele journalisten moeten niet gedesillusioneerd opgeven, maar doorgaan met het vormgeven van de verandering. Media hebben de verantwoordelijkheid om een veiligere omgeving te creëren voor biculturele journalisten.

Objectiviteit, afstand, nabijheid, betrokkenheid: zo lang als de journalistiek bestaat zijn deze thema's onderwerp van discussie op redacties. Wat dat betreft is het diversiteitsvraagstuk makkelijk inpasbaar in de journalistiek. En dat het soms zo schuurt, is dus eigenlijk best gezond. •

boren. Dat kost tijd en energie. Maar het is het waard. Het is voor een vitale democratie cruciaal dat de media er zijn voor burgers uit alle lagen van de samenleving. Naast afstandelijkheid tot bepaalde onderwerpen en gevoeligheden, is

Op de cover.

Journalisten in zwaar weer: 'Door

Het wordt journalisten steeds moeilijker gemaakt. We spraken erover met de Nederlandse Vereniging van Journalisten en twee ervaringsdeskundigen: de vaak hatelijk bejegende *Volkskrant*-columnist Harriet Duurvoort en Robert Bas, die tegen zijn zin afzwaaide als NOS-verslaggever. 'Ik vond het te bedreigend worden.'

BEELD: SHUTTERSTOCK

● EWOUT KLEI

In april publiceerde de Media Freedom Rapid Response, een Europees samenwerkingsproject van perswaakhonden, een rapport over de veiligheid van journalisten in Nederland. De conclusie? Ons land is nog steeds een veilige haven voor journalisten. En dankzij het werk van de in 2019 opgerichte stichting PersVeilig wordt hun positie versterkt tegenover straatintimidatie, intimidatie op social media en juridische bedreigingen. Tegelijkertijd neemt de agressie tegen journalisten toe, terwijl het debat verhardt en de samenleving polariseert.

Nederland zakte de afgelopen jaren al in de persvrijheidsindex van de internationale perswaakhond Reporters Without Borders, van plek 3 in 2019 naar plek 6 in 2021. 'Nederland doet het nog steeds goed, relatief gezien, en we hebben

'Journalisten wordt het in toenemende mate moeilijk gemaakt om hun werk te doen'

onze plaats in de top tien behouden', zegt Thomas Bruning, algemeen secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Journalisten (NVJ). 'Maar dankzij de bedreigingen zijn we wel enkele plekken gezakt.'

Een ander probleem is volgens Bruning de gebrekkige openbaarheid van overheidsdocumenten. De Nederlandse overheid verstrekt informatie niet tijdig aan journalisten en veel documenten die openbaar worden gemaakt wordt een heleboel zwartgelakt. 'Maar de bedreigingen zijn ons hoofdzorgpunt. Journalisten wordt het in toenemende mate moeilijk gemaakt

om hun werk te doen, op straat met een camera, in cartoons, in columns, op social media, enzovoort.'

Voorals misdaadjournalistiek is een gevaarlijke tak van sport. 'De moord op Peter R. de Vries is weliswaar niet direct te relateren aan zijn werk als journalist, maar hij was wel een van de belangrijkste misdaadjournalisten van Nederland. De georganiseerde misdaad laat zien dat behalve advocaten ook journalisten niet veilig zijn die zich met het misdaadcircuit bemoeien.'

Bruning noemt ook de aanslag op het *Telegraaf*-gebouw, dat in 2018 werd geramd door een bestel-

busje. En verder de bedreigingen tegen *RTL Boulevard*, waardoor het tv-programma uitgezonden moest worden vanaf een geheime locatie in Hilversum, en doodsb bedreigingen aan het adres van misdaadjournalisten John van den Heuvel en Paul Vugts. Bovendien ziet Bruning uitlatingen door PVV, Forum voor Democratie en Denk richting de pers als een gevaar voor de persvrijheid.

'Er worden insinuerende uitspraken gedaan, dat journalisten niet te vertrouwen zijn. Geert Wilders noemde vorig jaar journalisten 'tuig van de richel', wat door Thierry Baudet meteen werd beaamd. En voormalig Denk-leider Tunahan Kuzu zaaide wantrouwen tegen de pers met zijn 'Trap er niet in'. Sommige mensen uit de achterbannen van deze partijen beschouwen dit soort uitlatingen als een legitimatie om je agressief jegens journalisten te gedragen.'

Over de nieuwe omroep *Ongehoord Nederland*, die zich sterk richt op PVV en FvD en de onafhanke-

de haat twijfel ik soms'

lijke nieuwsvoorziening van de NOS in twijfel trekt, is de algemeen secretaris van de NVJ voorzichtiger. 'ON zie ik niet direct als een bedreiging voor de persvrijheid. Voorzitter Arnold Karskens heeft zijn kritische uitspraken over de NOS teruggetrokken, nadat zijn omroep zendmachtiging kreeg. Hij accepteerde de rol van de NOS.'

'Kankerwijn, rot op naar Afrika'

Volkskrant-columniste Harriet Duurvoort kreeg in 2020 'een storm van ellende' over zich heen, nadat ze in reactie op het racismedebat had getweet: 'Ik ben Antifa, want ik demonstreer tegen fascisme en racisme.' Uiteindelijk deed ze geen aangifte, maar er ligt nu wel een dossier bij PersVeilig, vertelt ze nu. 'Ik schrijf nu tien jaar een column voor de *Volkskrant*. Als ik over racisme schrijf, dan krijg ik vaak veel haatreacties. Ik schrijf ook veel over de jeugdzorg. Maar dan krijg ik zulke reacties dus nooit.'

Een andere zwarte columnist, Seada Nourhussen - tegenwoordig hoofdredacteur van *OneWorld* -, is na alle haat in 2018 zelfs gestopt als columnist bij *Trouw*. 'Ik heb soortgelijke haatreacties gekregen, zei ik toen tegen mijn krant. De *Volkskrant* heeft daarop PersVeilig gecontacteerd en zal in ernstige gevallen van bedreiging aangifte bij de politie doen. Ik voel mij hierdoor veiliger, omdat die dreiging van aangifte afschrikwekkend werkt.'

Duurvoort heeft in haar tienjarige carrière als columnist veel rotopmerkingen naar haar hoofd geslingerd kregen. 'Ik ben jaren geleden naar de politie gestapt, omdat iemand mij een enge ziekte in mijn tietten wenste, maar dat was volgens de politie geen bedreiging. Maar als ze zeggen: 'Ik weet waar je woont, ik sta je op te wachten', dan is dat wel zo.'

De meest bizarre haatreactie die Duurvoort kreeg was een brief van vijf kantjes, die per post naar haar huisadres was verstuurd. 'Daarin stond dat mijn ouders gesteriliseerd hadden moeten worden, omdat ik

van gemengd bloed ben. Mijn ouders zouden zich aan 'rassenschande' schuldig hebben gemaakt. Ik had een handgeschreven *Mein Kampf*-samenvatting in de bus gekregen, speciaal op maat voor mij gemaakt. De *Volkskrant* zei tegen mij dat ik deze brief moest bewaren, maar ik voelde daar niets voor en heb de brief weggegooid.'

Duurvoort vertelt dat journalisten en columnisten met een uitgesproken mening kwetsbaar zijn, vooral ook als ze op Twitter - 'Ik ben chronisch Twitterserslaafd' - hun zegje doen.

'Twitter heeft wel iets weg van een ordinaire schoolpleinruzie. Als kind ben ik vroeger veel gepest op school, en daar doet Twitter mij soms ook aan denken. Het doet ook op dezelfde manier pijn. Maar ik ben sterker geworden. Ik kan mijn valse klauwen tevoorschijn halen als het moet. Wie uitdeelt moet ook kunnen incasseren, vind ik. Je moet niet helemaal van suiker zijn, zeg maar. Toch kun je een heleboel ellende vermijden door privéberichten van onbekenden gewoon niet te lezen. Laatst opende ik voor de grap Messenger op Facebook weer. 'Kankerwijn, rot op naar Afrika', schreef iemand. Maar normaal zie ik dat soort verwensingen dus nooit.'

Veel van de haatreacties zijn racistisch of seksistisch, benadrukt Duurvoort. 'Als vrouw van kleur krijg je meer over je heen. Ik wil mijzelf niet censureren en blijf ook over racisme schrijven. Maar als ik weer een column aan racisme wijd, dan bereid ik mijzelf wel een beetje mentaal voor, omdat ik weet dat er dan een *backlash* komt. Ik ben weerbaarder geworden. Maar door die haat twijfel ik soms toch. Zal ik in het najaar straks een vlammeende column tegen Zwarte Piet schrijven? Dat weet ik nog niet, want ik weet zeker dat ik dan een heleboel racistische reacties zal krijgen.'

'Ik vond het te bedreigend worden'

Twee jaar geleden verliet voormalig NOS-verslaggever Robert Bas de

journalistiek. 'De straatterror en de staatsterreur maakten het werk minder leuk', vertelt de ex-journalist. Hij werd op straat dikwijls geïntimideerd door demonstranten en heeft zelfs de Nederlandse staat tegen zich in het harnas gejaagd.

Een gevaarlijk moment voor Robert Bas was de pro-Erdogandemonstratie in juli 2016 bij het Turkse consulaat in Rotterdam, vlak na de mislukte coup tegen president Erdogan. 'Ik was met een cameraman naar het Turkse consulaat gegaan, omdat we wisten dat er iets zou gebeuren. Ik zou kort live spreken bij het journaal. We hadden ons aan de rand opgesteld en zouden zo live gaan, maar er kwam opeens een nieuw item tussen dat voorrang had. Intussen was de mensenmenigte gegroeid en stonden we opeens tussen de demonstranten. De sfeer werd gespannen. Mensen werden luidruchtiger, begonnen te duwen. Ik vond het te bedreigend worden. We besloten weg te gaan. De cameraman kon nog net op tijd in de auto springen en wegrijden, hoewel er wel tegen zijn auto is getrapt. Erdogan-aanhangers zagen ons, journalisten van de NOS, als de vijand omdat wij te kritisch over de Turkse president zouden berichten. We waren de vijand.'

Bas is vaker op straat bedreigd terwijl hij zijn werk deed. 'Een jaar eerder werd het gevaarlijk tijdens een pro-Palestinademonstratie in Amsterdam. De organisatie van de demonstratie was heel kritisch over ons. 'Daar is de staatsomroep', zeiden ze. Agenten in burger hielden een man aan die een deuk in een auto trapte. Wij journalisten brengen het nieuws onpartijdig. In de ogen van pro-Palestijnse activisten en pro-Israëllactivisten ben je dan fout. Extremisten - of ze nu extreemlinks, extreemrechts, pro-Palestina of pro-Israël zijn - hebben het niet zo op met journalisten. Ze hebben hun eigen waarheid. De waarheid in de journalistiek is niet hun waarheid, dus de vijand.'

Als gevolg van de straatintimidatie moest Bas constant op zijn

hoede zijn. 'Ik moest op mijn eigen veiligheid letten, maar ook op die van mijn collega's. Als je achter de camera staat zie je alleen wat er voor je gebeurt, de mensen achter je zie je niet. Ik moest daar dus ook op letten.'

In oktober 2019 werd hij een dag lang gegijzeld door de Rotterdamse rechtbank omdat hij niet wilde getuigen in een zaak over een vergismoord - hij wilde zijn bronnen beschermen. 'Dit was een aparte ervaring', vertelt Bas.

'Vlak daarvoor hadden we een overleg gehad met de minister van Justitie, dat juist ging over bronbescherming. Dat ging niet alleen over de identiteit van de bron, maar ook over de inhoud. En toen opeens kreeg ik te horen dat mijn naam stond in het dossier van het OM over een vergismoord. Het OM in Rotterdam en de rechtbank wilden toen dat ik zou getuigen, maar dat wilde ik natuurlijk niet. Ik en mijn werkgever hadden ons goed op deze zaak voorbereid. Het ging niet alleen om mij of om de NOS, maar om de journalistieke vrijheid in Nederland. Gelukkig kreeg ik de volle steun van andere journalisten in Nederland, die demonstreerden voor het gerechtsgebouw, en van de NVJ. Ik werd ook snel weer vrijgelaten.'

Bas benadrukt dat hij nog het geluk had dat er een grote mediaorganisatie achter hem stond: de NOS. Die luxe heeft lang niet iedereen. 'Journalisten die voor kleinere media werken of freelancer zijn, staan tegenover een enorme sterke vijand.'

'Wees ontzettend voorzichtig als journalist over wat je over de telefoon allemaal zegt of schrijft', is de tip die Bas aan alle journalisten wil meegeven. 'Nederland is het land waar verhoudingsgewijs de meeste telefoons worden afgeluisterd. En lukt dat niet, dan vragen ze de printgegevens van je mobieltje op. Ook buitenlandse inlichtingendiensten houden kritische journalisten in de gaten. Als je echt wil dat niemand je af luistert, ga met je bron een eindje wandelen.' ●

Niet moslim, wel meedoen met de

Niet-moslims die meedoen aan de ramadan? Het klinkt niet bepaald gebruikelijk. En toch zijn er jaarlijks Nederlanders die besluiten mee te vasten tijdens deze heilige islamitische maand, ondanks dat ze zelf geen moslim zijn. *De Kanttekening* sprak drie van hen.

● SHAWINTALA BANWARIE

De vastenmaand is naast een verplichting voor moslims ook een periode van gezelligheid en samenhang. Door heel het land worden iftars georganiseerd waar iedereen, moslim of geen moslim, welkom is. Sommige Nederlanders gaan een stapje verder en besluiten ook echt mee te gaan vasten tijdens de ramadan. Waarom zo'n besluit? En hoe ervaren zij het vasten?

'Gedurende de dag mis ik het eten en drinken niet echt', vertelt Lakshmi Jagesar (35) uit Delft. 'Het valt eigenlijk wel mee. Het vasten brengt mij juist een rustgevend gevoel. Alsof je helemaal zen bent.'

Lakshmi doet dit jaar voor het eerst mee aan de ramadan. 'Ik hoorde hier ieder jaar weer over. Maar ik kon mij er nooit iets bij voorstellen, over hoe het nu voelt om het zelf te ervaren. Ik begon mij meer te verdiepen in het geloof en waarom de ramadan zo belangrijk is. Het was een gevoel dat mij ertoe bracht om dit jaar mee te gaan vasten.'

Lakshmi vast samen met haar vriend, die islamitisch is. Ze heeft er helemaal zelf voor gekozen, vertelt ze. 'Ik doe het volledig voor mijzelf. Ik vind het heel mooi om meer over zijn religie te leren. Ik kan hem over alles en nog wat vragen. Maar hij verplicht mij nergens toe.'

Wat ze het leukste vindt aan de ramadan? 'Elke dag bedenken wat je vandaag zal gaan klaarmaken.

DE WESTERMOSKEE IN AMSTERDAM (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / FACEMEPLS)

Wat voor snacks ga ik maken? Wat voor fruittafel? Hoe ga ik de eettafel mooi versieren? Je bent er gedurende de dag heel intensief mee bezig. Normaal denk ik niet zoveel hierover na. Iedere dag ga ik op zoek naar een nieuwe inspiratie. Hierdoor krijg ik meer energie en dit brengt mij de ramadan door.'

Ivana Batista (35) uit Rotterdam doet al zeker vijf jaar mee aan de

ramadan. Ze is zelf christelijk en doet ook mee aan de christelijke traditie van het vasten, die dit jaar toevallig overlapt met de vastenperiode van de ramadan.

'Voor mij is het meedoen aan de ramadan een uiting van respect voor het geloof van mijn islamitische vrienden. Ik voel mijn tijdens deze maand ook meer verbonden met hen. We organiseren samen

iftar-avonden. Dat is heel gezellig. Hierdoor draait het niet alleen eten, maar om meer dan dat. Je deelt met z'n allen iets moois. Mijn vrienden en ik weten van elkaar waar je mee bezig bent gedurende de dag. Het voelt hierdoor net alsof je een gezamenlijke reis maakt.'

Het islamitisch vasten vindt Ivana niet zo zwaar. 'Het is iets wat je voor jezelf doet, en voor niemand

ramadan: 'Het geeft mij rust'

anders', zegt ze. 'Hierdoor train ik ook zelf controle en discipline. Tijdens werk kan ik me beter concentreren. Normaal heb ik na het lunchen een dipje. Nu heb ik dat niet.'

Omdat de christelijke vastentijd samenvalt met de ramadan gaat Ivana ook naar de kerk om haar zondes op te biechten. Het vasten in de christelijke traditie verschilt van het islamitische vasten, legt ze uit.

'Bij christenen is het zo dat we wel mogen eten en drinken gedurende de dag. Alleen is het de bedoeling dat wij één ding opgeven: bijvoorbeeld het drinken van alcohol. Ook moeten wij, net zoals bij de ramadan, ons onthouden van negatieve denkbeelden.'

Ramadan als islam verdieping

Voor Nederlanders die nog zoekende zijn en zich misschien ooit willen bekeren, biedt de ramadan een mooie gelegenheid om de spiritualiteit van de islam te beleven. Celine Oosterbeek* (32) uit Amsterdam is niet gelovig opgevoed, maar gelooft wel in een Schepper. Sinds enkele jaren heeft zij steeds meer interesse ontwikkeld in de islam.

'Het vasten tijdens de ramadan is één van de vijf zuilen van de islam. Daarom besloot ik sinds dit jaar mee te doen. Het helpt mij in mijn reis naar de islam. Door de rust die ik ervaar krijg ik meer de gelegenheid om de heilige Koran te lezen. Ik wil deze maand gebruiken om de Koran beter te begrijpen. En ook om te leren bidden. Door het verrichten van de *salaat* (het rituele gebed, red.) geeft de vastenperiode mij meer bezinning. Naar de moskee gaan doe ik nog niet. Wellicht in de toekomst.'

Voor Celine draait de heilige maand niet alleen maar om gezelligheid. De ramadan biedt haar de gelegenheid geeft om dichterbij tot zichzelf te staan. Hoe vul je dan de

'Ik vind het heel mooi om meer over mijn vriend zijn religie te leren'

ruimte in op die momenten dat je alleen bent?

Celine: 'Je zet jezelf, je ego en al het andere aan de kant en focust je op de Schepper. Het meedoen aan de ramadan geeft mij veel rust. Je hebt meer tijd gedurende de dag en hierdoor kan je meer bewust nadenken over hoe je je dag wil indelen.'

Ook bij Lakshmi leidt de ramadan tot een groter wordende

dat je vragen kunt stellen en hij overal de antwoorden op heeft. Ik voel me ook heel erg op mijn gemak. Niks moet, alles mag.'

'Mijn vrienden en familie vinden het heel stoer dat ik mee doe. Sommige mensen in mijn omgeving reageerden aan het begin verbaasd. Ze vroegen waarom ik ging meedoen met vasten tijdens de ramadan, en wilden weten of ik me

'Je bent toch geen moslim geworden?', vroegen mijn vrienden'

behoefte om zich in islam te gaan verdiepen. Ze luistert gedurende de dag graag naar islamitische gebeden. 'Net voordat de iftar begint, luister ik naar *naat* (ramadanliedjes, red.): voor je geluk, voor de liefde of voor de mensen om je heen. Het mooie is dat als je samen met iemand vast die ook islamitisch is,

had bekeerd tot islam. Maar uiteindelijk hebben ze wel respect dat ik dit doe. Dat geeft me weer een boost om door te gaan.'

Bij de christelijke Ivana ligt dat anders. Toen ze zeven jaar geleden voor het eerst meedeed, kreeg ze negatieve reacties van haar vrienden: 'Ze vonden het vreemd toen ik

vertelde dat ik meedeed. 'Je bent toch geen moslim geworden?', vroegen ze. Ik probeerde hen uit te leggen wat voor keuze ik had gemaakt. Ik vond en vind dat het hen niks aangaat. Maar ze doen er nog steeds heel lacherig over en maken nare opmerkingen. Dan voel je die negatieve sfeer. Ik voel mij niet prettig bij negatieve opmerkingen en probeer kalm te blijven. Ik wil tijdens het vasten zoveel mogelijk wegblijven van slechte gedachten en ik probeer me niet meer te stressen om kleine onbenullige dingen. Dat is ook bij Orthodoxe christenen zo tijdens hun vastenperiode. Mijn familie is gelukkig wel trots op mij en respecteert mijn keuze. Ook mijn islamitische vrienden vinden het fijn dat ik meedoe.'

Wat valt van de ramadan te leren?

Celine: 'Tijdens de ramadan heb ik veel over mezelf geleerd. Ik vind het belangrijk dat ik ook na de heilige vastenmaand deze doelen implementeer. Zodat het niet alleen bij deze maand blijft.'

Lakshmi merkt dat ze meer is gaan letten op een gezond voedingspatroon. 'Ik eet bijvoorbeeld meer groente en fruit. En ik zorg ook voor afwisseling in het eten.'

Ivana vertelt dat ze door de ramadan merkt dat ze zich 'meer geaard en spiritueel' voelt. De ramadan brengt haar dichterbij tot haarzelf, zegt ze. 'Ik merk dat ik meer dankbaar ben voor de goede dingen in het leven. De maatschappij waarin wij leven zorgt er namelijk voor dat we zoveel willen. We worden al gauw materialistisch. Dankzij de ramadan leer ik nu om stil te staan bij hoe goed ik het wel niet heb.' ●

*Gefingeerd. Oosterbeek wil niet veel rechtbaarheid geven aan haar bekeeringsproces.

TAYFUN BALCIK

Programmacoördinator
bij The Hague Peace
Projects voor de Armeens
Koerdische Turkse
werkgroep. Lid van de
Nieuw Amsterdam Raad
(Pakhuis de Zwijger).

Lale Gül en het valse frame van journalistieke 'islamofilie'

Helaas hield ik het dit jaar maar een paar dagen vol met de ramadan, de islamitische vastenmaand

waar je van zonsopgang tot zonder-
ondergang niks mag eten, drinken,
roken of ejaculeren, hetzij met een
partner of alleen. Het was voorna-
melijk dat allerlaatste punt...

Nee hoor, het stierachtige libido
van mijn twintiger jaren is al lang
voorbij. Gezondheid is de reden.
Sinds een paar maanden ben ik
goed te grazen genomen door een
acuut verstoord evenwichtsorgaan.

Dat was heftig aan het begin. Ik
dacht: klaar, ik ga dood. Maar het is
goddank rustiger nu. Hoewel het
na lange werkdagen weer angst-
aanjagend kan duizelen, heeft een
ontnuchterend gesprek met de
neuroloog me goed gedaan en
krabbel ik langzaam op. Ik moest
niet 'al te veel doordenken'. Tot ik
me sterk genoeg voel geen rama-
dan voor mij.

Nota bene: dit zijn ook de isla-
mitische regels. Als je fysiek niet in
staat bent om te vasten, dan is het
in de islam zelfs zonde om je
gezondheid op het spel te zetten.
Mooi dat de islam zo'n regeling
kent - dat geeft mij weer aanleiding
om schaamteloos een 'islamofiele'
opmerking te maken als hierboven.

Huh, wat? *Parool*-columniste
Lale Gül introduceerde onlangs de
term 'islamofiel'. Ze legde deze ook
gelijk even uit: 'De neiging om alles
wat van de islam is meer te eren en
op te hemelen, terwijl er geen haan
naar kraait als het bijvoorbeeld tijd
is voor de christelijke vastentijd.'

Al die 'positieve jubelverhalen'
in de media over de ramadan, Gül
werd er als ex-moslim kennelijk
helemaal gek van. Zulke verhalen
zouden 'de werkelijkheid' een
'hoop geweld' aandoen.

Ten eerste: sorry christenen, dat
ik geen *feelgood*-column aan jullie
vastentijd heb besteed. Zo'n
ondankbare allochtoon ben ik dan
wel weer, om eerst mijn eigen
geloof te promoten, alvorens ik
überhaupt nog hartelijkheden wens
te wisselen vanwege de christelijke
festiviteiten. Ook niet bij Pasen.

Ondertussen staat onze agenda
nog steeds vol met al die institutio-
neel erkende christelijke feestda-
gen. Tot zover dus het 'journalistieke
probleem' van Gül dat je nooit wat
zou horen over de katholieke vas-
tentijd. Met onze christelijke
agenda ontkom je niet aan de chris-

telijke festiviteiten! Oh, verrek -
nogmaals mijn excuses voor deze
islamitische, betweterige transgres-
sie in Nederland.

Ten tweede: zal Gül het opko-
men voor en vieren van de rechten
van de LHBTIQ+-gemeenschappen
in Nederland, met regenboogstra-
ten en veelvuldige media-aandacht,
als een 'homofiele' neiging wegzet-
ten? Doe je dan al die mensen die
voor gelijkwaardigheid en vrijheid
opkomen niet tekort?

Natuurlijk moet er aandacht
zijn voor de schaduwkanten van de
'ramadanpolitie', die Gül in haar
column terecht benoemt. Daar heb
ik zelf in mijn jeugd ook last van
gehad. Ik heb overijverige soenni-
tisch-Turkse of Marokkaanse gelo-
vigen gezien die anderen,
bijvoorbeeld Turkse alevieten, als
'ramadanvreters' hebben zwartge-
maakt. Wat hypocriet is het juist om
zogenaamd de goede moslim uit te
hangen, terwijl je kwaad spreekt
over je medemens die je niet eens
werkelijk kent. Alsof het moslim-
zijn staat of valt bij het vasten en
bidden of niet.

Uiteindelijk dient het individu

in alle vrijheid te kunnen beslissen
of hij of zij mee wil doen aan de
ramadan. Niemand heeft over die
keuzevrijheid wat te zeggen. Mos-
lims niet, maar ook ex- en niet-
moslims niet.

De ware islam kent geen
dwang. In helemaal niets. En ja:
toch bestaat er helaas dwang door
moslims. Die dient ook geprobe-
matiseerd te worden. Dus bij dezen.

Een laatste punt naar aanlei-
ding van de term 'islamofilie': komt
het tegenovergestelde, namelijk de
neiging om alles wat van de islam is
de grond in te boren - islamofobie -,
niet juist veel vaker voor in dit land?
Gül lijkt blind voor partijen die in
hun verkiezingsprogramma's onder
meer pleiten voor 'de-islamisering',
een immigratiestop en 'inheems
Nederlandschap', racisme in de
vluchtelingenopvang en discrimina-
tie van moslima's met hoofddoek
die bij de politie willen werken.

Daarnaast ben ik wel benieuwd
naar Güls eigen ervaringen met
islamofobie. Ze gaat me toch niet
zeggen dat ze bijvoorbeeld van-
wege haar vroegere hoofddoek
nooit islamofobie heeft meege-
maakt of gevoeld? Ik zou dat name-
lijk erg ongeloofwaardig vinden,
net zo ongeloofwaardig wanneer
iemand zou beweren dat met de
hoofddoek nooit islamitische
dwang gemoeid zou zijn. •

GERT JAN GELING

Publicist. Kernlid van de denktank Liberales. Onderzoeker aan het Leids Universitair Centrum voor de Studie van Islam en Samenleving dat verbonden is aan de Universiteit Leiden.

Islamofilie bestaat wel degelijk

In tegenstelling tot het hindoeïsme of het boeddhisme houdt de islam de gemoe-deren in Nederland behoorlijk bezig. Maar weinig verhouden zich nog neutraal tot de islam. Na decennia van jihadistisch terrorisme, conflicten rondom integratie en anti-islamitische politieke partijen kunnen we stellen dat angst of afkeer van de islam in veel segmenten van onze samenleving aanwezig is. We zien het terug in de politiek, in de media en zelfs binnen de overheid - getuige het feit dat het doneren aan een moskee al genoeg bleek om op een zwarte lijst van de Belastingdienst te kunnen belanden.

Veel moslims ervaren alle-daags islamofobie. Vrouwen met een hoofddoek die lastig gevallen worden op straat, discriminerende opmerkingen op de werkvloer, negatieve stereotypen in het onderwijs, verzet tegen de bouw van een moskee of angst voor de komst van vluchtelingen met een islamitische achtergrond: voorbeelden te over van hoe islamofobie een impact heeft op onze samenleving en, vooral, op het leven van moslims.

En dat is kwalijk. Ongefundeerde angst of afkeer van een religie of groep gelovigen moeten we bestreden, evenals discriminatie of uitsluiting. De islam en moslims verdienen het, net als ieder andere religie of bevolkingsgroep, om op

We moeten ons net zomin overgeven aan islamofilie als aan islamofobie

basis van feiten en merites beoordeeld te worden. Niet op basis van angst of vooroordelen, wat nu nog te vaak gebeurt in dit land.

Maar islamofobie bestrijd je niet door te vervallen in het tegenovergestelde, namelijk islamofilie: een overdreven voorliefde voor of positieve houding tegenover de islam of moslims. Recentelijk plakte schrijfter Lale Gül deze term, die al decennia rondzoemt in het islamdebat, op de positieve houding van de media tegenover de ramadan.

Gül wilde hiermee aankaarten hoe media rondom de ramadan plotseling overdreven positieve aandacht hebben voor de islam, zonder zulke aandacht te hebben voor andere religies. Bovendien vergeten media dat de ramadan ook zijn schaduwkanten kent. Neem negatieve effecten op de

gezondheid, de zogeheten 'ramadanpolitie' die gelovigen in het gareel probeert te houden en de uitsluiting die ex-moslims ervaren. Het gebruik van deze term kwam Gül op kritiek te staan, op social media en in *de Kanttekening*-column van Tayfun Balcik.

In zijn column vraagt Balcik zich of of Gül het opkomen voor en vieren van de rechten van de LHBTIQ+-gemeenschappen in Nederland, met regenboogstraten en veelvuldige media-aandacht, ook als 'homofilie' weg zou zetten. Een vergelijking die mijns inziens niet bepaald opgaat. Want het vieren van het recht om jezelf te zijn is fundamenteel iets anders dan het deelnemen aan een religieuze traditie waar de nodige schaduwkanten aan vast zitten.

We kunnen van alles zeggen en

vinden van Güls islamkritiek. Maar haar punt - dat islamofilie bestaat in onze samenleving - is belangrijk. En de ramadan is, zoals Gül al schreef, meestal dé periode dat deze islamofilie tot uiting komt. Plotseling besteden media overdreven aandacht aan de ramadan en de islam - veelal positief -, zien we politieagentes met hoofddoek in de moskee en politici, bestuurders en andere bobo's bij allerlei iftars.

Ik ben zelf ook niet vies van een iftar in een moskee tijdens de ramadan. Gezelligheid en lekker eten gegarandeerd. Niks mis mee. Maar we moeten ons net zomin overgeven aan islamofilie als aan islamofobie. Zeker in links-liberale kring, bij sommige media, delen van de wetenschap en in het onderwijs zien we geregeld islamofilie opduiken. Ronduit problematisch, omdat het de schaduwkanten van de islam en de Nederlandse moslimgemeenschappen verbloemt.

Tegelijkertijd komt islamofilie voor een belangrijk deel direct door de sterk aanwezige islamofobie in onze samenleving. Zij die zichzelf overgeven aan islamofilie doen dit juist omdat ze zien dat moslims en de islam te vaak onterecht negatief bejegend worden. Wie zich ergert aan islamofilie zou er daarom goed aan doen zich ook uit te spreken tegen islamofobie. Willen we dat het één verdwijnt, dan moeten we beiden bestrijden. ●

Kan de PvdA nog terugkomen als

Met het aftreden van Lilianne Ploumen en het aantreden van Attje Kuiken begint de PvdA aan een nieuwe fase. Waar nu heen? Een van de mogelijkheden waar de partij over zal nadenken: terug naar vroeger. De PvdA was altijd de grote multiculturele volkspartij in Nederland, die witte arbeiders aan biculturele Nederlanders verbond. Nu zijn beide groepen grotendeels weg bij de PvdA. Is er nog kans dat de PvdA deze belofte ooit eens waarmaakt? Of is een links fusieblok met GroenLinks, waar ook veel over gesproken wordt, de enige manier?

Leontine Vreeke (45), salesmanager, wijkraadslid Katendrecht Wilhelminapier Rotterdam, zangeres

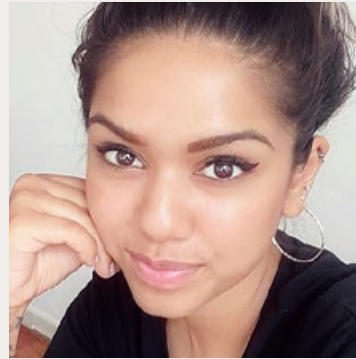
'Het is bizar om te zien wat er nu van de PvdA is geworden, als je kijkt naar hoe de partij ooit was. Vroeger was de PvdA een hele grote partij, nu is ze gemarginaliseerd. De PvdA heeft veel last van het feit dat veel burgers geen vertrouwen meer hebben in de politiek. PvdA-kiezers zijn overgestapt naar Denk, BIJ1, SP en GroenLinks, maar ook naar PVV, FvD en JA21. De PvdA is een linkse partij die graag wil meeregeren en vroeger ook daadwerkelijk invloed uitoefende. Nu de PvdA nauwelijks nog invloed uitoefent, stemmen mensen liever op een partij die beter bij hen past.

'De eerste keer dat ik mocht stemmen stemde ik trouwens ook PvdA, omdat mijn moeder dat deed. Maar dat was ook meteen de laatste keer. De PvdA maakt van biculturele Nederlanders slachtoffers, die

betutteld kunnen worden. Ik geloof in de kracht van mensen. Biculturele mensen en vluchtelingen zijn helemaal niet zielig. Natuurlijk, kwetsbare mensen moet je helpen, maar tegelijkertijd moet je geloven in het talent van mensen. Niet in hun ongeluk, in hun slachtofferschap.

Voor de PvdA is er alleen toekomst als de partij samen met GroenLinks en de SP een groot links blok gaat vormen. Dan kunnen ze ook een beter tegenwicht bieden tegen de VVD en de populistische partijen. D66 moet niet aan deze fusiepartij meedoen. D66 is weliswaar een progressieve partij, maar kan ook heel goed samenwerken met de VVD.' •

'De PvdA maakt van biculturele Nederlanders slachtoffers'

Anushka Sockhradj (28), sociaal werker

'De enige manier van de PvdA om weer terug te komen is een fusie met GroenLinks, denk ik. Een electorale comeback, zoals in 2012 met Diederik Samsom, zie ik niet snel gebeuren. Burgers hebben nu weinig vertrouwen in de politiek. Een nieuwe fusiepartij kan hun vertrouwen in de politiek weer opkrikken.

'De PvdA heeft haar hoogtijdagen gehad. De partij moet zich heroriënteren. Een fusie met GroenLinks kan uitkomst bieden. Misschien zal het nog wel even duren voordat die fusie een feit is, maar het gaat sowieso wel die kant op. Het is de enige manier voor de PvdA om te overleven.

'Tegenwoordig is de Partij van de Arbeid niet meer de 'Partij voor de Allochtonen', wat de PvdA vroeger wel een beetje was. Biculturele Nederlanders stemmen nu Denk of BIJ1. Ik geloof niet dat deze partijen heel groot gaan worden. En hun plannen, vooral die van

'Kiezers van BIJ1 en Denk terugwinnen? Niet aannemelijk'

BIJ1, zijn niet heel realistisch. De PvdA kan voor biculturele kiezers in de toekomst wel weer een realistische keus zijn, omdat de partij meer kans heeft om haar plannen gerealiseerd te zien. Of de PvdA de kiezers van BIJ1 en Denk kan terugwinnen? Misschien als de PvdA met beide partijen fuseert, maar dat lijkt mij niet aannemelijk.

'Ik kom uit een familie waar mensen ChristenUnie of D66 stemmen. Toen ik studeerde stemde ik D66, maar dat zou ik nu absoluut niet doen, als er verkiezingen waren. Ik weet het niet. Sowieso ben ik geen politiek dier.' •

multiculturele volkspartij?

Ibrahim Özgül (38), finance en project professional

‘Ploumen heeft haar politieke tijd wel gehad. Ze loopt al een tijdje mee, hè. Zo was ze eind jaren nul partijvoorzitter en minister in het kabinet-Rutte II. Als je na jarenlange decimering bij de verkiezingen nog aan het pluche blijft plakken, dan is dat niet gezond. Dan kan je wel zeggen dat het leiderschap je niet past of dat je niet goed genoeg bent, maar eigenlijk is het een heel natuurlijk ontslag. ‘Nu is er dus Attje Kuiken. Ik weet niet zeker of ze tegen verkiezings-tijd nog steeds fractieleider is. Dat lijkt me sterk. Zij is meer het type tussenpaus, hoezeer ze zelf dan ook zegt dat ze ‘Aan de slag wil en niet op de winkel wil passen’. ‘Overigens is er voor de PvdA nog steeds toekomst in Nederland. Er is een grote doelgroep die een centrumlinkse PvdA waardeert. Natuurlijk was de achterban van Nederlandse arbeiders veel groter vroeger, waaronder Turkse, Marokkaanse en Surinaamse arbeiders. Maar nog steeds is er een potentiële doelgroep voor de partij aanwezig. Er is een langdurig dipje geweest vanwege de rechtse koers die de PvdA jaren-

lang heeft bewandeld na Pim Fortuyn, ook door met de VVD in zee te gaan in 2012.

‘Daar hebben ze al die witte arbeiders, die naar de nationalistische PVV zijn overgelopen, niet voor teruggekeken. Ik ben er zeker van dat het gematigde midden zal terugkomen bij een écht linkse en sterke PvdA, die zich niet gek laat maken door extreemlinks of extreemrechts. De ruggengraat van hard werkend Nederland kan je niet zomaar van tafel vegen. Bij krachtige kandidaten zullen ook zij terugkeren naar de PvdA om lekker te bouwen aan Nederland, samen met andere partijen.’ •

‘Niet gek laten maken door extreemlinks of extreemrechts’

Dimple Sokartara (29), communicatieadviseur

‘De PvdA als dé multiculturele partij? Mijn vader bijvoorbeeld zou dat beeld nog wel kunnen beamen. Maar zelf denk ik daar helemaal niet aan bij de PvdA. Ik denk dat deze partij, als zij dat weer zou willen bereiken, aan een forse rebranding moet doen.

‘Ik werk voor een vakbond, dus ik vind het jammer als een partij die opkomt voor arbeiders zou stoppen. Maar goed, dat is slechts sentiment. Gezien de situatie van de PvdA en de ongunstige machtsverhoudingen in het parlement, denk ik dat de partij goed doet aan een fusie met GroenLinks. Er zijn nu grote problemen als de toeslagenaffaire. En samen sta je sterker. ‘Ook inhoudelijk zal een fusie de PvdA goed doen. PvdA en GroenLinks hebben vergelijkbare doelstellingen, waarbij de PvdA meer accenten legt op arbeidsrechten en GroenLinks meer op klimaat. Ze vullen elkaar dus mooi aan. En GroenLinks is qua multiculturali-

‘PvdA dé multiculturele partij? Dan is een rebranding nodig’

teit een relatief frisse wind in het parlement. Ook dat komt de PvdA ten goede.

‘Ploumen concludeerde zelf: ‘Ik ben niet de juiste leider.’ Dat is mooi, maar het kan wantrouwen wekken bij mensen die sterk leiderschap willen. Een fusie met GroenLinks zal haar vertrek naar de achtergrond drukken. Dat laat zien: ‘We kijken naar de toekomst.’ En daar is de PvdA wel aan toe.’ •

JASWINA ELAHI

Cultuurwetenschapper.
Onderzoeker
Grootstedelijke
Ontwikkelingen aan de
Haagse Hogeschool.

Het versleten sociale vangnet

Supermarkten weten beter voedselverspilling tegen te gaan, bleek in maart. Verheugend nieuws. Minder heuglijk is dat er daardoor minder voedseldonaties zijn voor de voedselbank. Er is minder voedsel te verdelen onder een steeds groter wordende groep voedselbankcliënte. Het groeiend aandeel van de voedselbankcliënte is een solide indicator van de toenemende sociale ongelijkheid en verharding in Nederland. Onder hen is ook de groep 'werkende armen' ook geen vreemd verschijnsel meer.

Kort hierna meldde een CPB-rapport dat een minst draagkrachtigen de zwaarste lasten dragen. De laagste inkomsten betalen procentueel de meeste belasting: 55 procent, veel meer dan de midden- (40 procent) en de hoogste inkomens (36 procent). Met dit onderzoek spat het idee dat de sterksten de zwaarste lasten dragen als een zeepbel uiteen.

Inmiddels meldt het Nibud dat maar liefst 2,8 miljoen huishoudens moeite hebben hun rekeningen te betalen. Dat is een derde van alle huishoudens.

De 'gewone man' van Mark Rutte weet al lang dat hij niet kan leunen op de overheid. Nog voor de pandemie sprak ik werkende burgers en sociaal werkers voor een onderzoek in de achtergestelde wij-

De zekerheid van dagelijks een maaltijd op tafel mag nooit afhankelijk zijn van de voedselbank

ken van Den Haag. Iedereen had een constante zorg om financiële stabiliteit. Bijna niemand geloofde dat werk de oplossing was.

'Ik werk mij de pleuris en nog kom ik nauwelijks rond', was een de reacties die ik kreeg. Andere reacties waren van soortgelijke trant. Ook bijna niemand vond het huidige vangnet adequaat of nuttig. Dit was voor hen al jaren lang duidelijk, maar dankzij corona is de sociale ongelijkheid ook genadeloos openbaar gemaakt voor beleidsmakers en politici. Althans, dat hoop je.

Het werk van toegewijde verzorgers, leraren, ambtenaren, ondernemers, artiesten weegt niet op tegen de jarenlange verwaarlozing van het sociale beleid door de overheid. Ons sociale zekerheidsstelsel, dat ontworpen is om minder draagkrachtigen een minimumbestaan te garanderen, vertoont al decennia grote gaten waar mensen doorheen zakken.

Mensen zijn aangewezen op een set van ontwerpen, regels en normen gestoeld op een enge definitie van armoede. Die is gebaseerd op

een ondergrens van financiële middelen, maar houdt geen rekening met het besteedbare inkomen, dat in de huidige samenleving juist onder grote druk is komen te staan. De huurprijzen zijn hoger dan ooit, de energiekosten blijven stijgen en er is sprake van een gestegen inflatie.

Veel burgers vallen tussen wal en schip en komen niet in aanmerking voor ondersteunende maatregelen. En zij die wel in aanmerking komen, moeten zich het beleid om 'fraude' op te sporen welgevalen. Ook het aantal zzp'ers is groter dan ooit. Voor hen is het risico om in armoede te vervallen groter dan mensen in loondienst. In het beste geval reageert de overheid bij deze groep met eenmalige kleine giften, niet met structurele oplossingen.

Het oude beleidsinstrumentarium is sleets geworden, laat diepe sporen na in het leven van toch al kwetsbare mensen en is inadequaat om veel dringende problemen het hoofd te bieden. De zekerheid om dagelijks een maaltijd op tafel te brengen zou nooit, maar dan ook nooit, afhankelijk mogen zijn van

de voedselbank. Dit particuliere initiatief is op zijn beurt weer afhankelijk van de giften van de supermarkten. Dat voedselbanken afhankelijk zijn van supermarkten drukt het falen van het overheidsbeleid perfect uit.

Dit falen wordt nog eens onderstreept door vergelijkbare particuliere initiatieven, zoals het Leger des Heils, het Broodfonds en het in 2020 opgerichte Collectief Kapitaal, die ook hun schouders onder de armoedeproblematiek zetten. Je vraagt je af of het huidige socialezekerheidsstelsel, dat juist in het leven is geroepen om mensen een waardig bestaan te garanderen, niet grondig hervormd moet worden.

Elk mens heeft recht op bestaanszekerheid volgens artikel 25 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, een verklaring die ook door de Nederlandse regering is ondertekend. Daarmee heeft ons land de verplichting op zich genomen om burgers bestaanszekerheid te bieden. Maar hoewel de regering zich schuldig maakt aan het schenden van dit mensenrecht, ontbreekt grote maatschappelijke verantwoordiging hierover. Het is stil aan de talkshowtafels, politieke partijen bijten zich er niet in vast en de belangenverenigingen lijken spoorloos verdwenen. Een schone taak voor Carola Schouten, de nieuwe minister van Armoedebelief, zou je zeggen. •

AMMA ASANTE

Voorzitter Landelijke
Cliëntenraad. Voormalig
lid Tweede Kamer
(PvdA).

‘Open hiring’: wat Nederland kan leren van een slimme supermarktmanager

Stel: je bent een student met een niet-westerse migratieachtergrond en het is tijd om stage te lopen. Normaal is dit een mooi moment om de arbeidsmarkt te verkennen, maar voor jongeren met een migratieachtergrond is het vinden van een stageplek een hel. Uit diverse onderzoeken en rapporten blijkt dat deze studenten veel meer moeite moeten doen om een stageplek te krijgen en daarbij dus ook worden gediscrimineerd.

Het is een structureel probleem. De politiek heeft hier tot op heden weinig mee gedaan, behalve een campagne waarin studenten zichzelf beter leren verkopen aan werkgevers en een paar experimenten waarbij studenten zonder sollicitatietrajecten gewoon ergens worden geplaatst.

Het enthousiasme over deze verplichte plaatsingen is mager, maar uit de experimenten blijkt dat het wél werkt. Het ongemak ligt vooral aan de witte ontvangende kant van onderwijsinstellingen, de bekende koepels, vereniging van hogescholen en politici: iedereen vindt wel een mitsje en een maartje en stelt als voorwaarde dat er sprake moet zijn van ‘draagvlak’.

Zo typisch. Discriminatie is bij de wet verboden, maar de politiek

doet hier te weinig tegen met een beroep op ‘draagvlak’. Vreemd, want je hoort ze nooit over het draagvlak voor de regel dat wie door rood rijdt een boete krijgt. Feitelijk hebben we het hier over ‘wit draagvlak’, want het zijn witte politici en bestuurders die dwars liggen.

Stagediscriminatie is uitermate schadelijk voor studenten, die op deze manier worden geblokkeerd in hun schoolcarrière. Zonder stage kan je immers niet afstuderen. Daarom zijn verplichte stageplaatsingen een fantastische oplossing en moeten we deze uitbreiden. Ook de Nationaal Coördinator Discriminatie en Racisme is hier voorstander van.

Het pleidooi van de nationaal coördinator deed mij denken aan de praktijk van ‘open hiring’, dat onder meer in de praktijk wordt gebracht door filiaalmanager Dirck Slabbekoorn van een Jumbo-supermarkt in Rotterdam. Als je bij hem in de winkel wilt werken, hoef je niet te solliciteren. Bijna iedereen is welkom: of je nu blauw haar, een neuspiercing of je een strafblad hebt. Zolang het geen gevolgen heeft voor de hygiëne of de veiligheid is het geen probleem voor Dirck. Je wordt verwelkomd met

een gesprek, waarin een aantal afspraken worden gemaakt en verwachtingen worden uitgesproken...

Het loopt als een tierelier!

Voorheen volgde Dirck de gangbare manieren om personeel aan te nemen: brieven, sollicitatiegesprekken en aannemen van mensen op basis van een ‘klik’. Maar die ‘klik’ is heel subjectief en gaat vaak gepaard met vooroordelen. Vaak worden mensen aangenomen die op jou lijken. Maar Dirck besloot het roer 180 graden om te draaien. Door een persoonlijk ongeluk en een revalidatieproces kwam hij tot het inzicht dat hij bevooroordeeld was. En koos hij voor *open hiring*.

Vooralsnog beperkt *open hiring* zich tot banen waarbij een opleiding geen noodzakelijke vereiste is. Bij banen waar dat wel nodig is, zie je dat werkgevers steeds vaker competentiegericht werven. Ze kijken niet naar de subjectieve ‘klik’.

Het is fantastisch dat de nationaal coördinator het idee van stageplaatsingen heeft omarmd. Wie volgt? Ik denk bijvoorbeeld aan belangrijke instituties uit de polder: vakbonden, werkgevers en het bedrijfsleven, dat verenigd is in de Sociaal Economische Raad.

Bij het afscheid van voorzitter Mariëtte Hamer op 1 april besefte ik hoe vaak de SER succesvol de strijd aanbond met het tekort aan vrouwen aan de top en een lans brak voor het vrouwenquotum. Minister Karien van Gennip (Sociale Zaken), die ook aanwezig was bij Hamers afscheid als SER-voorzitter, zei in haar speech dat het tijd wordt om nu ook maatregelen te treffen ter bevordering van culturele diversiteit op de arbeidsmarkt.

Hoopvolle woorden. Die op deze bijeenkomst ook werden uitgesproken door Oumaima Yahiaoui en Manoa Boudine van het Hofplein Jeugdtheater. Amper vijftien zijn deze meiden, maar nu al begranadigde sprekers, die in staat waren om in een zaal vol machtige mannen en vrouwen gewoon te zeggen waar het op staat.

‘Wij zijn dat ook. Nederlanders.

Geboren en getogen.

Toch zijn wij het die u mogen toespreken over ‘iedereen een kans’.

Oumaima en Manoa.

Niet Anne en Fleur.

Want blijkbaar maakt dat uit.

Nog steeds.’

Niks draagvlak. Laten we stageplaatsingen vandaag nog verplicht invoeren. Voor de generatie van Oumaima en Manoa. ●

Turkse ontkenning van de Armeens

Op 24 april staan Armenië en veel westerse landen stil bij de Armeense Genocide. In 1915 vermoordde het Jong-Turkse regime anderhalf miljoen Armeense en Assyrische burgers van het Ottomaanse Rijk. Turkije, een aanzienlijk deel van de Turkse bevolking en ook veel Turkse Nederlanders ontkennen dat dit genocide was. Hoe zit dat precies?

● TAYFUN BALCIK & EWOUT KLEI

Om ontkenning te begrijpen, vertelt genocidewetenschapper Antho-nie Holslag (Vrije Universiteit) aan de telefoon, moeten we ons focu-sen op de intentie van genocidaal geweld. 'En dat is de vernietiging van een volk, niet alleen in fysieke zin, maar ook door middel van de uitroeiing van de gehele identiteit van een bevolkingsgroep. Dus met inbegrip van hun hele cultuur en geschiedenis. Niks mag er meer aan herinneren dat het vernietigde volk ooit heeft bestaan.'

Genocide is een proces dat dat niet bij het werkelijke doden van mensen begint, vervolgt hij. 'Het begint met uitsluitende taal, wetgeving, het verbieden van rituelen, kledij te vernietigen, enzovoort. De laatste fase is het wegnemen - en dus ontkennen - van de geschiedenis van de slachtoffergroep.'

Slechts weinig genocides worden door daderlanden erkend,

HERDENKING VAN DE ARMEENSE GENOCIDE IN DE ARMEENSE STAD VEDI, 2017 (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / ARMINE AGHAVAN)

merkt Holslag op. 'In Rwanda wordt de genocide ook door het land zelf erkend. Zij hebben zelfs nationale tribunalen gehad. Maar Servië ontkent de genocide op moslimman-nen in Srebrenica, Cambodja de genocide van de Rode Khmer en Turkije de Armeense Genocide. Ontkenning is veel meer de regel.'

De Turks-Nederlandse historicus Armand Sag, die zich bij het door hemzelf opgerichte Instituut voor Turkse Studies bezighoudt met de Armeense Genocide, zou zelf het woord 'ontkennen' niet gebruiken. 'Het ligt genuanceerder. Turken hebben een andere visie op de gebeurtenissen dan Armeniërs en westerse historici. Die nuance maken websites van Turkse ministeries ook. Daarop staat te lezen dat beide partijen - Armeniërs en Turken - hebben geleden.'

Het Turkse beeld is nu dat het Ottomaanse Rijk tijdens de Eerste Wereldoorlog in een soort burgeroorlog belandde, waarbij veel burgerslachtoffers zijn gevallen. Sag: 'In Turkse televisiedocumentaires vertellen Turkse mensen hoe hun voorouders zijn vermoord door Armeense strijders. Bram Vermeulen maakte een documentaire over

Turkije. Toen hij bij de Armeense grens stond, kwam hij een boze oude Turkse man tegen, die hem vertelde dat zijn grootouders waren vermoord door de Armeniërs. Die kant van de geschiedenis, daar is in Nederland en Armenië nauwelijks aandacht voor.'

Holslag zegt dat hij de laatste is die zal beweren dat de Turken niet hebben geleden tijdens de Eerste Wereldoorlog. Maar hij noemt het verhaal van Sag een both sides-truc. De Serviërs vertellen eenzelfde verhaal over de Joegoslavische Burgeroorlog.

'Ik was bijvoorbeeld in Banja Luka, waar een monument is opgetrokken voor de slachtoffers van de zogenaamde Servische genocide. En ik zag allemaal namen van Servische soldaten. Daarna ging ik naar een genocide-monument van Bosnische moslims, daar zag je ook namen van vrouwen en van kinderen van twee en drie jaar. Dat is het verschil tussen een genocide en oorlog. In een oorlog sterven soldaten, in een genocide gaat het om iedereen. Dus om te zeggen dat Turken en Armeniërs beiden hebben geleden in een 'burgeroorlog' is een totale miskening van wat een

genocide behelst en wat oorlog is. De Turken zijn gestorven als soldaten. De Armeniërs zijn massaal met vrouwen en kinderen afgeslacht.'

Armand Sag ziet dit anders. Er zijn ook veel Turkse burgers omgekomen, die zijn vermoord door Armeense rebellen en het Russische leger. Ook vermoordden Armeense strijders in 1918 veel Azeri's, een Turks volk. Holslag spreekt echter van incidentele moordpartijen, terwijl hij uitlegt dat tijdens de Armeense Genocide maar enkele dorpen zich succesvol konden verdedigen tegen de uitmoording van hun gemeenschap.

'De meeste Armeniërs maakten simpelweg geen kans tegen de enorme staatsmachinerie die tegen hen is ingezet: treinen, boten, hele legereenheden. Ook werden vrouwen tot slaaf gemaakt en verkocht. Het is typisch bij ontkenning om incidenten van Armeens geweld uit hun verband te rukken in een verhaal van twee gelijke partijen, waarbij ook de Turken in diezelfde mate zijn aangevallen. Totale onzin.'

De mocizame Turkse omgang

Sag vertelt dat het Turkse verhaal in

se Genocide: hoe te verklaren?

de loop der tijd is veranderd. 'Turkije heeft lange tijd de gebeurtenissen van 1915 verzwegen. Ik heb in de archieven gelezen dat de ambassadeur van Libanon in 1950 klaagde over een Armeense demonstratie voor de deur van de Libanese ambassade. Hij wilde weten wat er aan de hand was, maar Turkije antwoordde dat de ambassadeur dit alles gewoon moest negeren.'

Dit beleid van negeren heeft volgens Sag 'kwaad bloed' gezet bij de Armeniërs die daarna 'overgingen tot terroristische aanslagen op Turkse diplomaten, met meer dan honderd doden tot gevolg. Het standpunt dat Turkije nu uitdraagt is beter, omdat er nu ook oog is voor het Armeense leed'.

Volgens Holslag maakt Sag hier een 'vreemde historische sprong'. 'Hij vergeet een heleboel, bijvoorbeeld de Ottomaanse tribunaal van 1919, waarin de meesterbreinen van de genocide het doodvonnis hebben gekregen. De Armeense Diaspora strijdt al vanaf 1919 om erkenning in wat toen de Armeense Catastrofe werd genoemd. En overigens heeft ook Kemal Atatürk dat wat de Armeniërs is overkomen onmenselijk genoemd.'

De discussie over het genocide-begrip is volgens Sag te 'politiek' en 'juridisch'. 'In de volksmond betekent genocide gewoon dat veel burgers zijn omgebracht. Als je die terminologie aanhoudt, dan zijn de gebeurtenissen van 1915 inderdaad een genocide en is de slavernij dat ook. Maar als je het juridisch gaat maken, dan zal Turkije de Armeense Genocide ontkennen, en ontkent Mark Rutte de genocide op tot slaaf maakten. 99 procent van de mensen is geen juridische expert.'

We moeten daarom wegblijven van zulke discussies, vindt Sag. 'Als ik in mijn colleges de discussie met Armeniërs zou aangaan over de Armeense Genocide vanuit juridisch oogpunt, dan kun je dat vergelijken met een rechter die tegen een moeder zegt: de automobilist die haar kind doodreed heeft zich schuldig gemaakt aan doodslag en niet aan moord. Voor haar voelt het

'Typisch bij ontkenning: incidenten van Armeens geweld uit hun verband rukken in een verhaal van twee gelijke partijen'

als moord; ze zal de rechter niet begrijpen.'

In zijn wetenschappelijke publicaties gebruikt Sag nu ook de term 'Armeense Genocide', wat hij vroeger niet deed. 'Maar in navolging van de Canadese historicus Gwynne Dyer bedoel ik hiermee dat ik erken dat er veel Armeniërs zijn omgekomen, niet dat de gebeurtenissen van 1915 in juridische zin een genocide waren. Ik ben een historicus, geen jurist.'

Elk land heeft moeite met zijn zwarte bladzijden, nuanceert Sag ook. 'Nederland kampt met een duister slavernijverleden en de koloniale misdaden die gepleegd zijn in Indonesië.' Maar volgens Holslag is die vergelijking 'pure nonsens'. 'In de genocide-conventie wordt duidelijk gemaakt dat de vernietigingsintentie fundamenteel is. Bij slavernij is dat juist niet het geval. De slaven moesten juist in leven blijven om als koopwaar doorverkocht te kunnen worden.'

Hij zucht bij de term 'juridische discussie' die Sag noemt. 'De Internationale Associatie van Genocide-Wetenschappers heeft de Armeense genocide al jaren geleden erkend. En de uitvinder van het begrip, de Poolse jurist van Joodse komaf Raphael Lemkin, heeft die term genocide mede op basis van de geschiedenis van Armeense genocide bedacht. Dus ook juridisch gezien is het genocide.'

Lemkin bedacht de term in 1948. Holslag kan wel begrijpen, omdat de term voor 1948 niet bestond en dit voor enige verwarring kan leiden, dat Turkije zegt dat je die term niet op de Armeense genocide kan toepassen. 'Maar dat

gaat totaal voorbij aan zoveel onderzoek van wetenschappers, die feitelijk hebben aangetoond dat het om genocide ging met alle facetten van dat woord. Dus vernietiging van de taal, cultuur, infrastructuur, noem alles maar op. Het is heel kwalijk dat wetenschappelijke kennis zo gemakkelijk terzijde wordt geschoven.'

Maar volgens Sag speelt voor Turkije nog iets anders, namelijk dat het fundament van de Turkse Republiek wordt aangetast als de Armeense Genocide juridisch wordt erkend. '1915 is voor Turkije een cruciaal jaar, omdat Mustafa Kemal Atatürk toen de Britten en Fransen versloeg bij Gallipoli. De Turken waren in hun eigen beleving de underdog tegen de geallieerden. Ze willen niet dat dit zelfbeeld in twijfel wordt getrokken, dat helden van hun voetstuk worden gehaald.'

Holslag: 'Nogmaals: Atatürk heeft in een beroemd interview erkend dat er buitensporig geweld tegen de Armeniërs en Assyriërs is gebruikt. Er zijn in 1919 dan ook Ottomaanse tribunaal geweest. Maar in het regime van Atatürk zaten ook mensen die betrokken waren bij de genocide, zoals Ziya Gökalp (een denker en politicus, red.). Er kwam een mythisch onderscheid tot stand tussen het Ottomaanse Rijk en de Turkse Republiek. En alles wat tot het Ottomaanse Rijk behoorde was verleden tijd, een afgesloten hoofdstuk. Daar wilde niemand het meer over hebben in het nieuwe Turkije.'

Volgens Sag zit Holslag eraan wat betreft de Ottomaanse tribunaal en de kijk van Atatürk op de gebeurtenissen van 1915. 'De tribu-

nalen van 1919 werden in door Britten bezet İstanbul gehouden en niet door de Ottomanen. De Ottomanen eisten daarop een nieuw tribunaal op neutraal gebied: de Malta-tribunaal. Daar is iedereen vrijgesproken. En Atatürk sprak van 'a shameful act' van geallieerden door minderheden op te stoken tegen de Turken. Een immens groot verschil met wat Holslag beweert, maar goed, Anthony spreekt geen woord Turks of Ottomaans. Zijn beweringen slaan helemaal nergens op.'

Hoe nu verder?

Hoewel Holslag en Sag het over veel zaken niet eens zullen worden, vinden ze allebei dat je van Turken niet kunt eisen dat ze Armeense Genocide moeten erkennen. 'De Nederlandse overheid heeft jarenlang gehamerd op erkenning', zegt Holslag, 'maar het zou nuttiger zijn om te investeren in een dialoog tussen de twee bevolkingsgroepen.'

Wat Nederlanders vinden is volgens Holslag bijzaak. 'Als ik in bijzijn van de gemiddelde Nederlander begin over de Armeense Genocide, dan vragen ze: 'Waar ligt Armenië?' Het zou beter zijn als er toenadering tot stand komt tussen die twee bevolkingsgroepen.'

Sag: 'De Turkse cultuur is nou eenmaal nationalistisch en patriotisch. Je wel kunt eisen dat Turken schuld erkennen, maar dat werkt contraproductief. Een kritische reflectie op het eigen verleden moet van de Turken zelf komen.'

Sag wijst op de voetbal дипломatie van toenmalig Abdullah Gül, die als president in 2008 en 2009 aanwezig was bij voetbalwedstrijden tussen Armenië en Turkije en daaromheen met zijn Armeense collega sprak. 'Dat initiatief was niet onder druk van het Westen tot stand gekomen, het initiatief kwam van de Turken zelf.'

En het is verstandig dat het Westen ook deze keer het initiatief aan de Turken laat, aldus Sag: 'Want hoe meer druk op Turkije wordt uitgeoefend, hoe extremer het Turkse nationalisme wordt.' •

Wereld.

Deze grensdoorbrekende journalist Europa

● EWOUT KLEI

BEELD: EWOUT KLEI

t vluchtte van Afghanistan naar

In zijn boek *De tolk van Kabul* (Engelse titel: *The naked don't fear the water*) beschrijft Matthieu Aikins (1984) de reis die hij vermomd als vluchteling maakte van Afghanistan naar Europa. De veelgeprezen Canadese journalist en oorlogsverslaggever - die onder meer schrijft voor *the New York Times Magazine*, *the New Yorker* en *Harper's Bazaar* - besloot in 2016 zijn Afghaanse vriend Omar undercover te vergezellen, die zijn door oorlog geteisterde land ontvluchtte. Nu, een kleine zes jaar later, is het boek er eindelijk, omdat Aikins veel zaken moest verifiëren. *De Kanttekening* ging met Aikins in gesprek over zijn boek en de reis die hij maakte. 'Ik zwom 's nachts een Turkse grensrivier over, met al mijn kleren in een plastic zak.'

Waarom maakte u, terwijl u zich voordeed als vluchteling, de reis van Afghanistan naar Europa? Uit uw boek blijkt dat die reis niet bepaald zonder risico's was.

'Mijn vriend Omar besloot om naar Europa te gaan op moment van de grote migratiecrisis van 2015. Ik zag hierin een groot verhaal en wilde dit als journalist van binnenuit vertellen, vanuit het perspectief van de vluchteling zelf. Het was inderdaad een gevaarlijke reis. Je kunt gearresteerd worden of gekidnapt als ze weten dat je een westerling bent. Ik besloot daarom om undercover te gaan. Met mijn half-Aziatische uiterlijk kon ik doorgaan voor een Afghaan, en dankzij mijn werk als journalist in het Midden-Oosten spreek ik Perzisch.'

De Duitse journalist Günter Walraff verkleedde zich in de jaren tachtig voor zijn boek *Ganz unten* - Nederlandse titel: *Ik (Ali)* - als Turkse gastarbeider, en legde

'De belangrijkste oorzaak van de vluchtelingenproblematiek is de grote economische ongelijkheid in de wereld'

een boel sociale onrechtvaardigheid bloot. Is hij uw inspiratie?

'Nee, er zijn veel meer journalisten die undercover zijn gegaan natuurlijk. Ik heb mij onder meer laten inspireren door Oscar Martinez, die undercover reisde van Mexico naar de Verenigde Staten, om het verhaal van Latijns-Amerikaanse migranten te vertellen en daarover het boek *La bestia* (*Het beest*, red.) schreef. Maar de reis die ik wilde maken, duurde veel langer. Overigens ben ik wel eerder undercover geweest als Afghaan voor mijn verhalen. Daarom kon ik voor *Harper's Bazaar* een verhaal over drugssmokkel schrijven. Ik ben ook een keer met de truck van Karachi, de grote havenstad van Pakistan, naar de Afghaanse hoofdstad Kabul gereden.'

Wat was het meest gevaarlijke moment van uw reis?

'Voor mij was dat een Turkse grensrivier oversteken in de nacht. Ik heb dat zwemmend gedaan, met al mijn kleren in een plastic zak.'

En waar zit vaak het meeste gevaar voor vluchtelingen?

'De tocht tussen Turkije en Griekenland over zee is voor vluchtelingen heel gevaarlijk, helemaal als de boot midden op zee stilstaat en de vluchtelingen afhankelijk zijn van anderen die hen komen redden. Daarnaast is de Iraans-Afghaanse grens heel moeilijk, omdat dit een woestijngebied is. Daar kom je niet makkelijk langs.'

'Tegenwoordig is ook de Turks-Iraanse grens moeilijk over te steken. In 2016, toen ik mijn reis maakte, was dat makkelijker. Nu heeft Turkije de grens zeer zwaar bewaakt, in reactie op de Afghaanse vluchtelingen die na de machts-overname van de Taliban massaal hun land zijn ontvlucht. Maar dat Turkije de grens met Iran streng bewaakt, komt ook door de Europese pushbacks en de vluchtelingendeal die de Europese Unie sloot met Turkije. Europa betaalt Turkije om vluchtelingen in Turkije te houden.'

Waarom wenden vluchtelingen zich tot mensensmokkelaars? Uit uw boek blijkt duidelijk dat ze weten dat die onbetrouwbaar zijn.

'Vluchtelingen hebben geen keus. Ze kunnen hun land niet verlaten met hun paspoort. Het Afghaanse paspoort is misschien wel het slechtste paspoort ter wereld. Het is voor mensen met zo'n paspoort bijna onmogelijk om een visum te krijgen. Ook mensen met een Syrisch paspoort kunnen haast onmogelijk aan een visum komen. Europa binnenkomen via mensensmokkelaars is het enige alternatief, omdat het onmogelijk is om op legale wijze naar het Westen te reizen.'

'Het westerse beleid is erop gericht om migratie uit landen als Afghanistan en Syrië zo veel mogelijk te beperken. Het beleid lijkt op het migratiebeleid in de jaren dertig, toen het Joodse vluchtelingen uit nazi-Duitsland heel moeilijk werd gemaakt om naar westerse landen te vluchten.'

Hoe gaan islamitische landen als Pakistan, Iran en Turkije met vluchtelingen uit Afghanistan om? Worden Afghanen gezien als geloofsbroeders? Of vooral als lastige mensen, die zo snel mogelijk het land uit moeten?

'Het is een mix. Pakistan en Iran hebben sinds 1979, toen de Sovjet-Unie Afghanistan binnenviel, miljoenen Afghaanse vluchtelingen opgevangen. Iran en Pakistan zijn geen rijke landen, maar ze deden het toch.'

Helaas zijn de omstandigheden van Afghaanse vluchtelingen nu in deze landen verslechterd. Mede daarom willen vluchtelingen naar Europa gaan. Toch vangen buurlanden driekwart van de vluchtelingen op. De meeste Syrische vluchtelingen gaan helemaal niet naar Europa, maar blijven in Turkije of Libanon.

'De islam leert dat mensen die onderdak nodig hebben moeten

worden geholpen. Geloof speelt dus een rol om vluchtelingen te helpen. Wat ook helpt, is dat Afghanen zich makkelijker kunnen voegen naar de Turkse cultuur omdat die islamitisch is. Tegelijkertijd is er in Turkije nu veel vreemdelingenhaat tegen Syriërs en Afghanen, die van sommige Turken de schuld krijgen van de economische crisis waarin het land zich nu bevindt.'

U verbleef lange tijd in het vluchtelingenkamp Moria op het Griekse eiland Lesbos. Hoe was het daar?

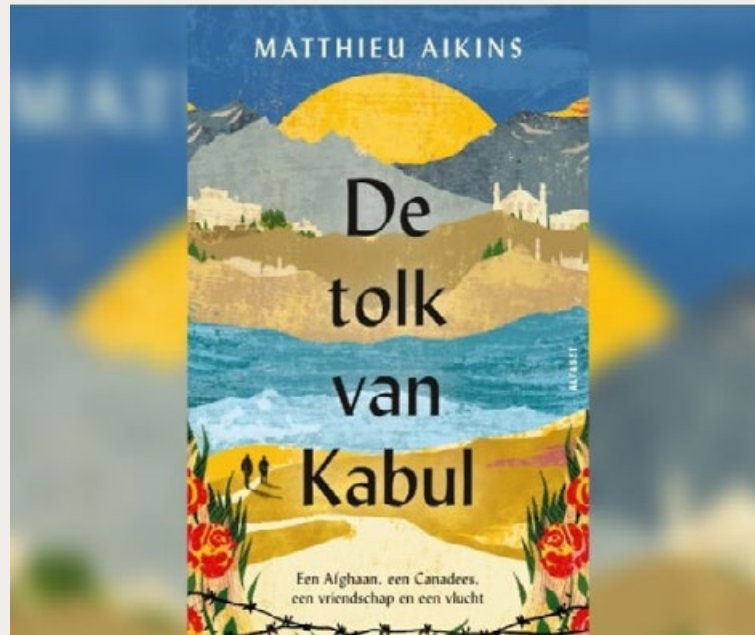
'We arriveerden in Moria toen de grenzen weer dicht waren, nadat de Europese Unie in maart 2016 met Turkije de vluchtelingendeal had gesloten. Het vluchtelingenkamp was veranderd in een gevangenis.'

Hoe gingen de Grieken met vluchtelingen om?

'De mensen op Lesbos waren aanvankelijk gemotiveerd om vluchtelingen te helpen. Er was in het begin veel sympathie voor Syriërs, helemaal na de publicatie van de foto van Alan Kurdi, het driejarige jongetje dat in de Egeïsche Zee verdronken was en daar op het strand lag. Maar die stemming sloeg om. De Europese Unie dumpte het vluchtelingenprobleem bij de Griekse eilandbewoners, die bovendien te lijden hadden onder een zware economische crisis. De sfeer werd gespannen.'

En hoe gingen de vluchtelingen met elkaar om?

'Tussen vluchtelingen onderling ontstonden spanningen. Er was te weinig voedsel, er waren te weinig voorzieningen en tenten boden onvoldoende bescherming tegen het weer. Een week voordat we in Moria arriveerden, was er een grote brand in het kamp geweest. Het was er gevaarlijk. Er gingen ziektes rond, mede vanwege de slechte hygiëne. Ik heb enkele dagen een flinke griep gehad. Er waren veel zieke kinderen in Moria. En de medische zorg was zwaar ontoereikend.'

BEELD: ALFABET UITGEVERS

'In Afghanistan is het duidelijk: mensen ontvluchten het land, omdat het Westen er een zootje van heeft gemaakt'

Sterven ook veel mensen in Moria?

'Er sterven helaas te veel mensen. Sommige vluchtelingen zijn zo wanhopig, dat ze een zelfmoordpoging doen. En nadat we vertrokken, brak de winter aan - compleet met sneeuw. Twee vluchtelingen zijn omgekomen door het inademen van giftige rook, nadat ze plastic hadden verbrand om warm te blijven.'

Na Moria kwam u in Athene terecht. Hoe weten vluchtelingen zich in de grote stad te redden?

'Vluchtelingen zoeken in de grote stad hun eigen gemeenschap op.

Zo gaan Afghanen naar het Victoriaplein, waar veel andere Afghanen rondhangen. Dankzij het netwerk dat je opbouwt vind je een plek om te logeren, weet je waar het internetcafé is en kom je in contact met geldwisselaars.

Maar vanwege de economische crisis was Athene in 2016 een slechte plek voor vluchtelingen. Velen wilden naar West-Europa doorreizen.'

En lukte dat?

'Sommigen slaagden daarin. Anderen niet. Zij bleven achter in Athene. En weer anderen werden opgepakt door de autoriteiten en

terug naar Afghanistan gestuurd. Dat gebeurt nu natuurlijk niet meer, nu de Taliban de macht in Afghanistan hebben overgenomen.'

In Nederland en in andere Europese landen wordt onderscheid gemaakt tussen 'echte' vluchtelingen en 'geluickszoekers', die om economische redenen zijn gevlucht. Maar kun je zo'n onderscheid eigenlijk wel maken?

'Het is moeilijk om een zuiver onderscheid tussen 'echte' vluchtelingen en 'economische migranten' te maken. De grens die je trekt heeft altijd iets arbitrairs. Wij in Europa maken dit verschil tussen mensen, de vluchtelingen zelf doen dit niet.

'Elke pijn verdwijnt, behalve die van honger', luidt een bekend Afghaanse gezegde. Op dit moment is de honger in Afghanistan een veel groter probleem dan de onderdrukking van de Taliban. De Afghaanse economie was twintig jaar afhankelijk van buitenlandse hulp. Die hulp is na de machtsovername van de Taliban weggefallen, daarom is de hele economie ingestort. Afghanen vluchten nu voor de honger, maar volgens de westerse definitie zijn ze dan economische migranten.'

Is het niet logisch dat westerse landen zo'n onderscheid maken? Nederland kan niet de hele wereld opvangen.

'Natuurlijk niet. Nederland is een klein land. Je kunt als land, en al helemaal niet als individu, alle problemen in de wereld oplossen. Maar je moet jezelf wel de vraag stellen: 'Kan ik meer doen?' En: 'Wil ik meer doen?'

'In mijn boek bespreek ik grote problemen, maar heb daar geen simpele antwoorden voor. Maar de belangrijkste oorzaak van de vluchtelingenproblematiek is de grote economische ongelijkheid in de wereld. Er bestaat een kleine groep rijke landen, en een hele grote groep arme landen. Als die grote ongelijkheid aanhoudt, dan blijven er mensen uit arme landen die naar rijke landen willen emigreren.'

Zijn vluchtelingen vooral jonge mannen? Of vluchten ouderen, vrouwen en kinderen ook?

‘Ouderen, vrouwen en kinderen willen ook vluchten, maar het is te gevaarlijk voor hen. Daarom zijn het vooral jonge mannen die vluchten.’

‘Toen in 2015 de grenzen even opengingen voor vluchtelingen, zag je ook dat veel vrouwen en kinderen de overtocht van Turkije naar Griekenland maakten, want het was toen veilig. Toen de grenzen weer werden gesloten, waren het weer vooral jonge mannen die de reis maakten.’

‘Europese politici wijzen op de jonge mannen en willen daarom meer grenscontrole. Maar je moet dit omdraaien: vanwege het feit dat er zulke strenge grenscontroles zijn, kunnen alleen jonge mannen naar West-Europa vluchten.’

Uw vriend Omar en u maakten in 2016 de reis van Afghanistan naar Europa. Inmiddels is het 2022 en is Afghanistan in handen van de Taliban gevallen. Hoe heeft u dit ervaren?

‘Als een complete ramp. Het Westen heeft miljarden uitgegeven, maar vervolgens zijn de Taliban toch weer aan de macht gekomen. Dit falen heeft het Westen ook aan zichzelf te danken.’

‘Dat Afghanistan er nu massaal voor kiezen om te vluchten, vanwege de honger en vanwege de Taliban, is logisch. Maar het is ook een consequentie van ons falen.’

Gaat deze vlieger ook op voor Syrië? Zijn de Syrische vluchtelingen ook ‘onze’ schuld, omdat we Bashar al Assad te veel zijn gang hebben laten gaan?

‘Ten aanzien van Syrië heeft het Westen minder directe verantwoordelijkheid. In Afghanistan is het duidelijk: mensen ontvluchten het land, omdat het Westen er een zooitje van heeft gemaakt.’

Wat vindt u ervan dat Nederland zo weinig deed voor de Afghaanse tolken, die voor ons land hebben gewerkt? Nederland wil zo min mogelijk Afghaanse vluchtelingen

‘We moeten erkennen dat ons systeem onrechtvaardig is, grenzen nodig heeft om arme mensen buiten te houden’

opnemen.

‘Dit is een grove schande. Deze Afghanen hebben Nederland geholpen, maar nu ze de hulp van Nederland nodig hebben, geeft jullie overheid niet thuis en laat de tolken aan hun lot over om in Afghanistan te sterven. Dat is echt schandalig.’

Canada en de Verenigde Staten hebben meer gedaan voor de Afghanen die voor hen hebben gewerkt.

‘Ja, maar niet genoeg. Veel Afghanen die voor de VS hebben gewerkt, kunnen geen visum krijgen. En de Canadese premier Justin Trudeau heeft weliswaar gezegd dat Canada 40.000 Afghanen wil opnemen, maar tot nu toe zijn er slechts enkele duizenden toegelaten. Canada belooft iets, maar is dit nog niet nagekomen. Dat komt ook door de ingewikkelde bureaucratische rompslomp, die toentertijd juist is bedacht om migratie te ontmoedigen.’

Op dit moment komen veel Oekraïense vluchtelingen Europa binnen, die op de vlucht zijn geslagen voor de Russische invasie. Waarom worden deze vluchtelingen veel hartelijker ontvangen dan Syriërs en Afghanen? Komt dat door racisme?

‘Het komt inderdaad deels door hun ras, maar toch vind ik racisme in dit geval een groot woord. Het heeft ook met andere factoren te

maken: religie natuurlijk, maar ook met het feit dat het makkelijker is om mensen te helpen die niet door jouw schuld in de ellende zitten. Oekraïners zijn slachtoffer van Rusland, niet van het westerse falen.’

En Afrikaanse migranten dan? Dat zij niet welkom zijn komt toch wel door racisme?

‘Racisme is inderdaad een factor, maar belangrijker hier is dat rijke landen liever geen arme mensen uit arme landen willen opnemen. Als we Afghanen zien, Syriërs of mensen uit Afrika, dan zien we het grote plaatje: arme mensen die willen delen in onze welvaart. We zijn bang om onze welvaart te verliezen. Dat gevoel hebben we niet bij Oekraïners.’

Zijn open grenzen en een vorm van wereldcommunisme de oplossing, wat sommige activisten bepleiten?

‘Utopisten hebben wel gelijk dat ons huidige systeem anders moet. We moeten veranderen. Onze samenlevingen, onze economieën, ook ons kapitalisme. Het communisme is mislukt, zo heeft de geschiedenis laten zien, maar het kapitalisme vernietigt onze planeet.’

‘Het is erg moeilijk om je een andere wereld voor te stellen. Ik heb hier, als journalist, ook geen pasklaar antwoord voor. Maar we moeten erkennen dat ons huidige systeem onrechtvaardig is, dat het grenzen nodig heeft om arme men-

sen uit arme landen buiten te houden. We moeten nadenken over die andere wereld.’

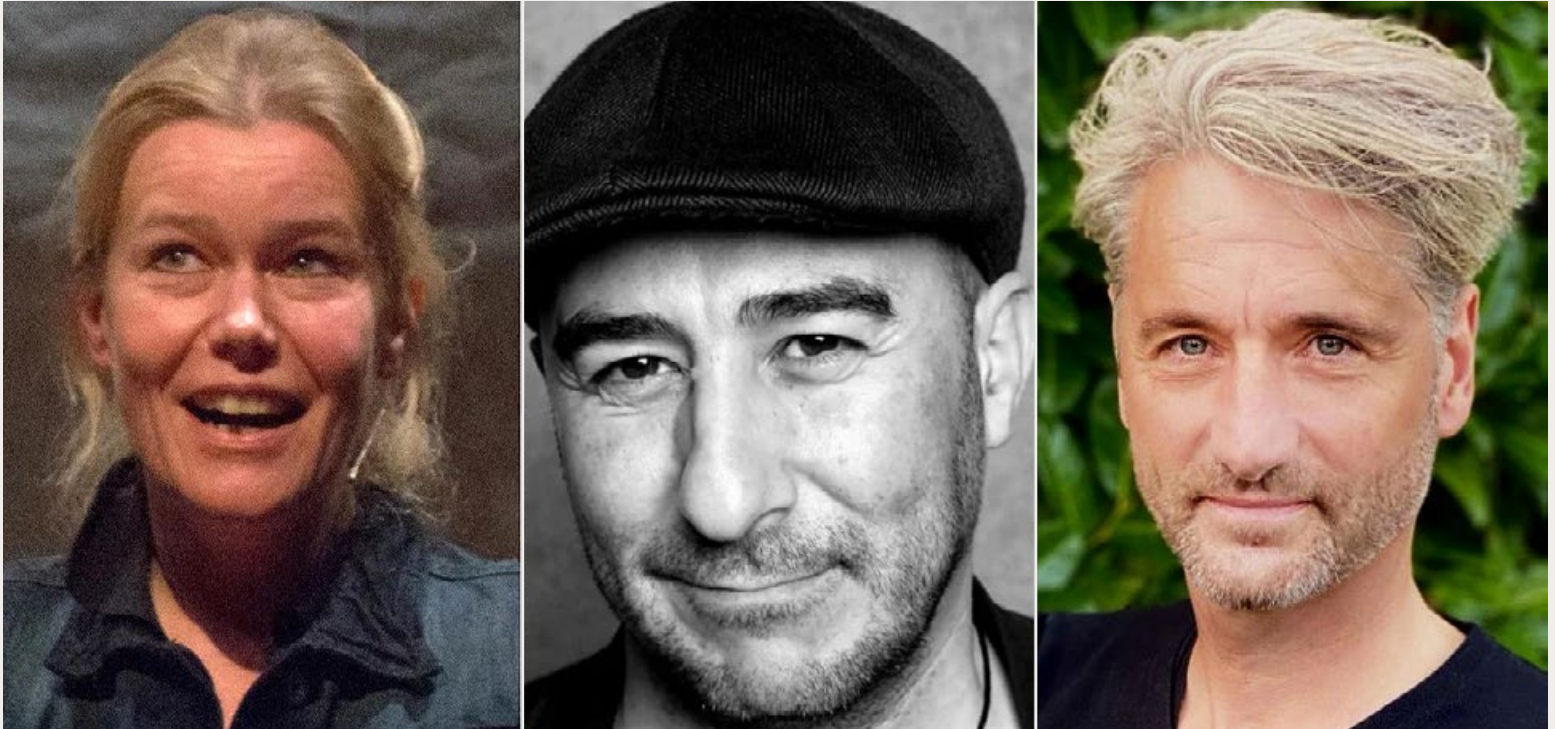
‘Tegelijkertijd moet je je niet blindstaren op systeemverandering en het feit dat je systemen in je een-tje of als land niet kunt veranderen. Want je kunt als individu of als land veel voor anderen betekenen. Activisten zijn misschien te naïef en te radicaal wat betreft hun utopische idealen, maar ze doen mooie concrete dingen juist omdat ze door hun geloof in een betere wereld gemotiveerd zijn. In Athene bijvoorbeeld hielpen activisten van het No Border Network vluchtelingen in een leegstaand hotel.’

Linkse partijen zijn voor een ruimhartig vluchtelingenbeleid, maar willen ook vasthouden aan de verzorgingsstaat. Wordt de verzorgingsstaat niet onbetaalbaar als je de grenzen opent en in theorie dus de hele wereld hier een beroep op mag doen?

‘Het idee van de verzorgingsstaat is ruim honderd jaar geleden ontstaan en ging hand in hand met de natiestaat. Europese landen waren nationalistisch en beschouwden zich als etnisch homogene naties. We leven nu in heel andere naties, heel andere samenlevingen. We moeten daarom nadenken over nieuwe modellen. We staan immers voor grote uitdagingen. Hierbij moeten we niet in nostalgie vervallen - de verzorgingsstaat zoals die vlak na de Tweede Wereldoorlog ontstond in West-Europa -, want die tijden komen nooit meer terug.’

‘Tegelijkertijd wil je, als je gelijkheid belangrijk vindt, ook niet kiezen voor het recht van de sterkste, voor sociaal darwinisme. Er moet een nieuwe vorm van solidariteit komen. We moeten nadenken over de toekomst, hoe wij de wereld straks willen zien. We moeten beter leren met elkaar samen te leven op deze planeet, er moet meer gelijkheid komen en we moeten een ecologische ramp voorkomen. De antwoorden op deze vraagstukken zijn niet makkelijk, maar we moeten dit debat voeren - een debat dat over grenzen heen gaat.’ ●

De 'eigen regio', bestaat die wel?

VAN LINKS NAAR RECHTS: DÉSANNE VAN BREDERODE (WIKIMEDIA COMMONS / PIM VAN TEND), RACHID BENHAMMOU EN HENK VAN HOUTUM

Vluchtelingen moeten vooral 'in de eigen regio' opgevangen worden, is het credo. Oekraïners zouden daarentegen al uit 'onze Europese regio' komen. Maar wat is dan precies die 'eigen regio'? En wat zijn de (culturele) grenzen van Europa? Wij spraken drie denkers die dit onderscheid aan de kaak stellen. 'De hele wereld is de eigen regio.'

● TAYFUN BALCIK

Wie vanuit de maan naar de aarde kijkt, ziet geen grenzen. Waar 'de eigen regio' of Europa begint of eindigt, wanneer die grenzen zijn bepaald en hoe, ligt *in the eye of the beholder*. Nederland is zo ruimhartig voor de Oekraïners omdat 'Europa deze keer de regio is', of, om op gevoeliger terrein te komen, omdat ze op 'ons lijken'. Daar reageerden veel islamitische en zwarte

'Het is een verhullende term voor morele uitbesteding van problemen aan andere landen'

Nederlanders weer op: 'Ze lijken helemaal niet op 'ons'; waar hebben jullie het over?'

Tja, de eigen regio. 'Ik heb eigenlijk nooit wat voor die uitdrukking gevoeld', zegt schrijver en

filosoof Désanne van Brederode aan de telefoon. 'Ik weet niet eens wanneer ik het voor het eerst heb gehoord. Maar het was wel in ieder geval vóór Syrië. En ik krijg toch het gevoel dat we daarmee de ene

groep oorlogsslachtoffers belangrijker vinden dan de andere groep. Maar goed, er zal vast wel de omringende landen mee bedoeld worden.'

Wie rondom deze kwestie een voorstelling heeft gemaakt, is cultureel ondernemer en publicist Rachid Benhammou. Hij deed dit samen met de theaterorganisatie Wat We Doen en met asielzoekerscentra. Het idee dat vluchtelingen in de eigen regio opgevangen moeten worden, vindt hij onzinnig.

'De hele wereld is de eigen regio als het om vluchtelingen gaat. Dit zijn oorlogsslachtoffers. En die hebben alle hulp nodig die ze kunnen krijgen. Wie zijn wij, mensen

die in de veiligste gebieden leven, dan om te bepalen dat mensen daar moeten blijven of die dingen te ontzeggen die wij wel hebben?’

Voor Henk van Houtum, hoogleraar Geopolitiek en Politieke Geografie aan Radboud Universiteit Nijmegen, staat de term ‘eigen regio’ voor een ‘politiek van daar houden’. ‘Het is een verhullende term voor morele uitbesteding van problemen aan andere landen. Want het is volstrekt arbitrair wat de eigen regio is. Is de regio geografische reisafstand, politieke verwevenheid, economische draagkracht, vermeende culturele verwantschap of betrokkenheid bij een conflict? Al deze punten leiden tot onbestemde antwoorden. Dé regio bestaat dan ook niet.’

Cyprus ligt verder weg dan Istanbul, maar Turkije wordt doorgaans niet gezien als eigen regio. De Antillen hoorden tot voor kort bij Nederland en Frans-Guyana (Zuid-Amerika) en Mayotte, gelegen voor de kust bij Mozambique, zijn nog steeds Frans grondgebied. Daar wordt gewoon met de euro betaald. Maar, vertelt Van Houtum, dat is allemaal niet ‘de eigen regio’ zoals die door sommige partijen wordt gedefinieerd. ‘Kortom: het is vooral een politiek concept dat opportunistisch wordt afgebakend en ingevuld’.

En toch spreken we over ‘Europa’, ‘Midden-Europa’ en ‘Oost-Europa’. Bestaat een term als West-Europa dan ook niet? Alleen bij gratie van zijn politieke verbeelding, aldus Van Houtum, maar zo’n begrip is als politieke en geografische eenheid niet noodzakelijk of vastgelegd.

‘De EU is wel een politieke eenheid, maar dat geldt niet voor de geografische term ‘Europa’. Europa heeft geen politieke grenzen, Europa is geen volk. Niemand weet waar Europa begint en waar het eindigt. Ook van het Midden-Oosten weten we niet waar het begint of stopt en waar het Verre Oosten begint. Dat is ook niet erg. Daar zijn de begrippen ook niet voor bedoeld of geschikt voor. Het zijn geen politieke lidmaatschappen, maar imaginaire concepten, constructen. Ze worden echter voortdurend tot speelbal gemaakt van opportunistische politici.’

Juist om vluchtelingen niet in

hachelijke regionale termen te vangen, zegt het vluchtelingenverdrag ook niet dat opvang in een bepaalde regio moet plaatsvinden of dat vluchtelingen op afkomst geselecteerd mogen worden, stelt Van Houtum. ‘Het is een universeel mensenrecht om asiel aan te vragen, waar dan ook.’ Het doet er dus wettelijk niet toe uit welke ‘regio’ vluchtelingen komen.

Van Brederode beaamt: ‘Het gaat er toch om dat de sterkste schouders – dus het Westen, het rijkste gebied van de wereld – de meeste verantwoordelijkheid dragen? Ik krijg echt het gevoel dat het

wordt dat mensen met bruine ogen niet welkom zijn in Europa. Maar: ‘Tegelijkertijd is de hele wereld helaas op selectieve verontwaardiging gebaseerd. We voelen dingen heel anders als het dichtbij komt.’

Liever kwijt dan rijk

Benhammou voelt in principe evenveel verwantschap met elk slachtoffer van oorlog, zegt hij. Ook Van Brederode voelt geen speciale ‘regionale’ band met Oekraïners, geeft ze aan. Zo voelde ze zich erg verbonden met de Syriërs.

‘Daarom doet het zo’n pijn. Al die jaren kon helemaal niks, wat

‘Het gaat er toch om dat de sterkste schouders – dus het Westen – de meeste verantwoordelijkheid dragen?’

met die term om een afvalscheidingssysteem gaat. ‘Hier, groene afval komt naar ons, dat is vruchtbaar. En de rest gaat naar Moria’ – o mijn God, terwijl dat óók Europa is!’

Benhammou wil wel wat nuance inbrengen. ‘We moeten niet doen alsof Nederland zijn verantwoordelijkheid tegenover niet-Oekraïense vluchtelingen niet neemt. Ook wat betreft de Syriërs: we hebben hen geholpen en opgevangen. Daar moeten we eerlijk over zijn. Laten we rustig blijven. En ook bijvoorbeeld wijzen op de verantwoordelijkheden van Saoedi-Arabië en andere Golfstaten. Overigens vangen Jordanië en Turkije wel veel mensen op.’

Benhammou vertelt wel dat hij ‘boos’ werd toen enkele journalisten zeiden dat het nu anders was dan bij Syriërs en Afghanen, omdat ‘Oekraïners met blauwe ogen’ op ons lijken en dat het in dit geval niet om ‘één of ander’ Midden-Oosters land ging. ‘Mijn hemel dacht ik, hoe kan je dat zeggen? Dat onderscheid is zo dehumaniserend voor iedereen die niet daaronder valt.’

Volgens Benhammou is het racistisch als bijvoorbeeld gezegd

opvang betreft. Christelijke Syriërs daarentegen kregen wel veel hulp. Dit laat zien hoe groot de argwaan tegen de islam hier is, meer dan Nederlanders durven toe te geven.’

Hoewel het voor haar niet uitmaakt dat Oekraïners wit en christelijk zijn, maakt dat voor veel andere witte Nederlanders wel uit, ziet ze. ‘Toen de Oekraïense burgerbevolking werd bewapend, werd dat meteen geaccepteerd. Moslims die zichzelf bewapen worden daarentegen meteen voor terrorist uitgemaakt. Ik begrijp de pijn die niet-witte, niet-christelijke Nederlanders voelen. En andere vluchtelingen. In mijn roman *Het opstaan* (2002) ging het hier al over. Hoogopgeleide witte Nederlanders zijn zogenaamd zo tolerant tegenover moslims, maar feitelijk zijn ook zij hen liever kwijt dan rijk.’

Van Houtum geeft aan dat de EU al decennialang een moreel onderscheid tussen mensen op basis van afkomst. ‘Europese burgers hebben zich het recht toegeëigend om overal naar toe te kunnen reizen. We worden geboren met het beste paspoort, daar hoeft je als hier geborene niets voor te doen.

En dat wordt als volkomen normaal beschouwd. Tegelijk beperken we van tal van elders geboren en op deze wereld drastisch hun reismogelijkheden. Ongeveer twee derde van de wereldbevolking moet een visum aanvragen om te kunnen reizen naar de EU. In de meeste gevallen krijgen ze geen visum, zelfs niet als vluchteling, omdat ze in het verkeerde land zijn geboren. Dat is discriminatie op basis van afkomst, mondiale apartheid.’

Volgens Van Houtum lijkt het alsof we nog steeds in een feodale klassenmaatschappij leven, maar dan mondiaal, waarin een klein deel van de mensheid op basis van afkomst bepaalt wie vrij mag reizen. De hoogleraar schetst het gevolg: uitgesloten kunnen bij een oorlog in hun land alleen vluchten langs heimelijke en gevaarlijke wegen, zoals met smokkelbootjes, en worden zelfs, tegen het vluchtelingenverdrag in, teruggeduwd. ‘Willens en wetens maakt de EU dus al tijden een moreel onderscheid tussen mensen naar afkomst en voert het voor de ‘verkeerd geboren’ een dodelijk beleid aan haar grenzen.’

‘Hoewel ik zelf niet zo gauw trots op iets ben, zou ik van Europa toch iets willen zien waar je wél trots op kunt zijn’, zegt Désanne van Brederode. ‘We hebben alle middelen om mensen op te leiden en zich thuis te laten voelen. Bovendien kunnen we van verschillen en ervaringen leren. Dat is een verrijking. Ook laatst weer bij het journaal hoorde ik dat er allerlei psychologen ingezet zullen worden voor de Oekraïners. Maar dit was dus al heel lang nodig: voor Congo-lezen, Syriërs, Afghanen en andere oorlogsslachtoffers. Tegen hen werd gezegd: ‘Wees blij dat je hier mag zijn en sla die bladzijde om. Maar nu het om Oekraïners gaat, kan het opeens allemaal wel.’

Benhammou: ‘Het is heel belangrijk om onze verantwoordelijkheid te nemen en vluchtelingen van waar dan ook te blijven opvangen. Maar de vraag is: ‘Wat doe je daarna met hen?’ Integratie is nog belangrijker. Want wanneer we beseffen dat een relaxte samenleving om inspanning vraagt, kunnen we de mensen die huis en haard gedwongen hebben moeten verlaten pas echt welkom heten.’ ●

LODY VAN DE KAMP

Rabbin en publicist.

Het vuil van de oorlog

Het voeren van oorlog is de meest vuile manier om vrede te stichten.' Ik vond dit nogal een opmerkelijke uitspraak uit de mond van een soldaat die van oorlogsvoeren zijn beroep heeft gemaakt. Maar al lusterend naar zijn verhalen over zijn buitenlandse militaire missies begreep ik wat hij bedoelde. En de beelden die nu langskomen vanuit de oorlogsgebieden in Oekraïne waar nu de strijd woedt, een oorlog die heel Europa in de ban heeft, zijn niets minder dan de plaatjes die bij de opmerking van deze militair horen. Oorlog is vuil.

Naast het vuile van de oorlog blijkt ook altijd iets anders in het strijdgewoel: juist het mooie, het stralende dat mensen ineens zichtbaar gaan maken.

Duizenden mensen slaan op de vlucht voor de vijand. Velen zoeken hun heil ergens anders. Ergens waar geen steden worden platgebombardeerd, waar geen honderden slachtoffers zijn te betreuen. En dan ineens, te midden van die naargeestige vluchtelingenstromen, staat daar de andere medemens die zich over hen ontfermt. Die juist midden in het geweld de zo noodzakelijke troost biedt.

Ook in ons Nederland verschijnen de eerste vluchtelingen uit Oekraïne. Maar wat horen wij

Oekraïners komen van nabij. En die anderen, van ver, worden steeds meer in de steek gelaten

daarover, als heel negatieve bijkomstigheid? Bij de ingang van enkele hotels waar de van huis en haard verdrevenen een dak boven hun hoofd hebben gevonden, staan duistere figuren die jonge meisjes en vrouwen proberen te ronselen voor de prostitutie. Voor dit misdadige gedrag zijn natuurlijk geen woorden. Maar er zijn ook Nederlanders die in de auto stappen en een paar duizend kilometer rijden, naar de grens, om daar Oekraïners te helpen. Zij brengen de zwaksten onder hen naar ons land om deze mensen weer een normaal vredig bestaan te bieden. De bijzondere menslievendheid die juist in oorlogstijd zichtbaar wordt.

De geschiedenis herhaalt zich. Het is na die afschuwelijke Kristallnacht in november 1938, waarbij

tientallen Joodse burgers in Nazi-Duitsland worden gedood, hun gebedshuizen worden verwoest en duizenden van hen naar de concentratiekampen gestuurd. Onvoorstelbaar. De Nederlandse regering, op dat moment geleid door de strenge premier Hendrikus Colijn, sluit de grenzen voor al die Joodse vluchtelingen die in doodsangst aan onze grens staan. Een langer verblijf in het Duitsland van Hitler betekent zeker de dood voor hen. Het duistere gezicht van oorlog en vervolging.

Maar dan stapt op diezelfde dag die stralende Amsterdamse dame Truus Wijsmuller naar voren. Zij neemt de trein naar het oosten en haalt de eerste zeshonderd Joodse kinderen, ondanks de gesloten grenzen, naar ons land. Vieren-

twintig uur later zitten deze veilig en wel in Groot-Brittannië. Truus herhaalt haar actie nog heel vaak, zodat nauwelijks een jaar later in totaal meer dan tienduizend Joodse kinderen uit Duitsland in veiligheid zijn gebracht.

Het officiële beleid, ook in ons land, toont vandaag de dag dat verduisterde oorlogsgezicht dat privileges geeft aan deze nieuwe groep vluchtelingen. Oekraïners komen immers van nabij. En die anderen, die juist van verre komen? Zij worden steeds meer in de steek gelaten.

Gelukkig zien we dan ineens dat medemenselijkheid zichtbaar wordt bij die ene gewone burger. Deze accepteert niet dat de ene vluchteling meteen een burgerservicenummer krijgt opgespeld, terwijl die ander op gezag van een overheid met het bootje opnieuw de zee wordt opgeduwd.

Onze islamitische medeburgers maakten afgelopen maand de ramadan mee. Een maand van bezinning. Een maand op zoek naar het goede in de mens. Een maand waarin zorgvuldig wordt nagedacht over de zin van het leven en wat die zin met ons mensen doet. Hoe mooi is het niet wanneer ook de niet-islamitische medelander zich laat inspireren om op zoek te gaan naar het goede. Juist in deze tijd, waar in onze beleving het vuile van een oorlog onze blik lijkt te verduisteren. •

**THOMAS
VON DER DUNK**

Publicist.
Cultuurhistoricus.

Poetins Kruistocht

Sinds de aanslagen van 11 september 2001 zijn velen in het Westen gewend het begrip 'heilige oorlog' met radicale moslims te identificeren: denk aan de jihad van IS. De Kruistochten, waarvan de deelnemers door een gelijk geloofsvuur bezielde werden, liggen immers alweer ruim zeven eeuwen terug.

Maar Rusland herinnert er met zijn vernietigingsoorlog in Oekraïne vandaag weer aan dat ook aan het christendom het idee van een heilige oorlog niet vreemd is. In het moderne West-Europa, met zijn (overigens buiten Frankrijk zelden echt heel rigide doorgevoerde) scheiding van kerk en staat, en zeker in het zo sterk seculiere Nederland, dreigen we het politieke belang van godsdienst wel eens te vergeten.

Dat geldt zeker voor de Balkan en Rusland. Daar vallen kerk en staat nog sterk samen, en gedraagt de kerk zich veelal als belangrijke steunpilaar van de staat, die belangrijke daden van de regering religieus legitimeert, tot grof oorlogsgeweld aan toe. Dat zien we nu in Moskou, waar de Russisch-Orthodoxe Kerk bij monde van patriarch Kirill zich onverkort achter Poetins agressie heeft geschaard.

De strijd van Rusland tegen Oekraïne is door Kirill tot een zegenrijke godsdienstoorlog tegen het decadente Westen gebombar-

deerd. Omdat veel Oekraïense orthodoxe gelovigen, tot dusverre onder Moskou ressorterend, over de zegenrijkheid van Poetins bommen iets anders denken, staat een volgende kerkscheuring voor de deur.

Zeker: ook na 11 september waren er in de VS een paar oververhitte radicale dominees die verklaarden dat de instorting van die twee Torens van Babel op het puntje van Manhattan een goddelijke straf waren voor Amerikaans zedenverval. Maar geen van de traditionele kerkgenootschappen heeft zich toen achter die zienswijze geschaard.

Kirill staat met zijn kritiekloze houding jegens het regime in het Kremlin in een lange traditie: de Russisch-Orthodoxe Kerk heeft altijd met de Russische machthebbers gecollaboreerd. Alleen in de hoogtijdagen van het communistische atheïsme was dit een paar decennia lang niet het geval, omdat de Sovjetmachthebbers toen zelf eventjes weinig van kerkelijke steun wilden weten. Maar onder Poetin is de oude symbiose weer helemaal hersteld - naar het schijnt is Kirill zelfs ooit begonnen als KGB-agent.

Het vormt een groot contrast met de rol van de katholieke kerk in Polen, die voor 1989 juist als belangrijke steunpilaar voor de oppositie tegen het regime heeft gefungeerd, als onafhankelijk morele kracht. Dat valt niet los te zien van het internationale karakter van de Rooms-Katholieke Kerk. Daarin onderscheidt deze zich ook van de meeste protestantse kerken, die nationaal zijn georganiseerd, bij de Lutheranen en Anglicanen traditioneel zelfs met de monarch aan het hoofd. Niet toevallig bood onder Hitler in Duitsland de Lutherse Kerk minder theologische weerstand tegen de nazi's dan de Katholieke.

Die versmelting gaat in de orthodoxe helft van Europa nog veel verder, waar de kerk eveneens een nationaal karakter draagt. Niet alleen in Rusland, ook in Roemenië, Bulgarije, Servië en Griekenland zijn de banden van de nationale orthodoxe kerk met de nationale staat bijzonder nauw. Ook daar bestaat een traditie van bijna onvoorwaardelijke collaboratie, waarbij de kerk zelfs aan vrijwel elke vorm van staatsgeweld haar zegen verleent. Ook bij de misdaden tegen de islamitische Bosniërs

van Karadzic en Mladic zwegen de christelijke autoriteiten en dragen zij er zelfs toe bij, dat die in Servië nog steeds als helden worden vereerd.

Dat verschil tussen West en Oost heeft zeer oude historische wortels, die nog veel verder teruggaan dan het Schisma van 1054 tussen Rome en Constantinopel, de kerkelijke breuk tussen de katholieke en de orthodoxe Christenheid, tussen het 'Latijnse' Europa dat vanuit Rome, en het 'Byzantijnse' Europa dat vanuit Constantinopel gekerstend is. Het gaat terug op de opdeling van het Romeinse Rijk in 395, waarbij het West-Romeinse Rijk al in 476 in de Grote Volksverhuizing ten onder ging en het Oost-Romeinse (Byzantijnse) Rijk het daarentegen tot 1453 uit wist te zingen.

Gevolg van die instorting van het wereldlijk gezag in het Westen was dat de Katholieke Kerk zich tot een zelfstandige internationale institutie kon ontwikkelen. Geen West-Europese vorst is er nadien ooit in geslaagd om de paus duurzaam aan zich te onderwerpen. In het Byzantijnse oosten bleef de kerk daarentegen volledig aan de keizer ondergeschikt, en deze verhouding werd later door alle nationale orthodoxe kerken, na de Ottomaanse verovering van Constantinopel ontstaan, gekopieerd. Daarom gedraagt patriarch Kirill zich zo Byzantijns. •

Hoe Sartres strijdfilosofie onderdrukt

De Franse filosoof en auteur Jean-Paul Sartre (1905-1980) is in het Westen vooral bekend als aartsvader van het existentialisme en om zijn literaire werk. Maar denkers buiten Europa kennen Sartre als één van de eerste Europese intellectuelen die verbinding zochten met de Derde Wereld, en als iemand die actief meedeed aan de strijd tegen kolonialisme en apartheid.

JEAN-PAUL SARTRE IN VENETIË, 1967 (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

● SHAWINTALA BANWARIE

In zijn boek *Qu'est-ce que la littérature?* (Wat is literatuur?) uit 1947 schrijft Sartre dat het doel van zijn literaire werk is om oplossingen te brengen voor maatschappelijke en sociale vraagstukken. Voor hem dragen schrijvers een morele verantwoordelijkheid om politieke kwesties aan de orde te stellen en om de lezer aan het denken te zetten. Sartre keerde zich hiermee tegen de negentiende-eeuwse burgerij, die volgens hem faalde om de 'universele mens' aan te spreken en in plaats daarvan de

maatschappij indeelde in klassen.

De Franse socioloog Pierre Bourdieu noemde Sartre een 'totale intellectueel' vanwege zijn excelleren in literatuur, filosofie en cultuur en zijn politieke betrokkenheid. Die politieke betrokkenheid richtte zich ook op de Derde Wereld. Sartre gebruikte zijn existentiële filosofie als een instrument om koloniale machtsstructuren en de onderdrukking van 'de ander' bloot te leggen.

In zijn essay over antisemitisme, dat hij schreef kort na de bevrijding van Parijs in de zomer van 1944, legt Sartre het psycholo-

gisch mechanisme achter Jodenhaat bloot, vertelt historicus en Sartre-kenner Wim Berkelaar. 'Het negatieve beeld van de Jood wordt als het ware door de antisemitie bedacht. Dat wil zeggen: zijn denkbelden over de Joden berusten op de eigen vooroordelen en angst.'

Dit vormt dé fundamentele basis voor Sartres existentialisme: het denkbeld over 'de ander' berust volgens Sartre nooit op biologische, religieuze of culturele factoren, maar is bedacht door de racist zelf.

Sartres ideeën over 'de ander' zijn

nog steeds actueel. Je kunt zijn essay over antisemitisme ook toepassen op racisme en moslimhaat. Sartre schreef hier zelf ook over. In zijn essay *Présence noir* (1948), zijn boek *Situations, V: Colonialisme et néo-colonialisme* (1964) en in zijn postuum gepubliceerde *Cahiers pour une morale* (1983) werkte Sartre zijn filosofie over 'de ander' verder uit, over hoe de zwarte mens bevrijd kon worden van kolonialisme.

In zijn essay *Orphée Noir* (1976), oorspronkelijk gepubliceerd als voorwoord in *Présence noir*,

kten helpt om zichzelf te bevrijden

deconstrueert Sartre de sociale structuren waarin de zwarte bevolking werd gedomineerd door de Europeanen. De onderdrukking van de zwarte mens was volgens Sartre het gevolg van een witte perceptie die de zwarte persoon reduceert tot een object en tot niets anders dan de raciale identiteit. Hierdoor blijft de zwarte mens, aldus Sartre, in een onderdanige positie.

‘Hier staan zwarte mannen naar ons te kijken, en ik hoop dat u - net als ik - de schok zult voelen om gezien te worden. Drieduizend jaar lang heeft de witte man het voorrecht genoten om te zien zonder gezien te worden.’

De dominante machtsstructuur moet doorbroken worden, schrijft Sartre, waardoor de zwarte mens niet langer een object is, maar een individu met een eigen identiteit. Sartre schrijft dan ook bewondering te hebben voor de Négritude, een revolutionaire beweging van zwarte dichters. Zij wilden door middel van kunst en poëzie een Afrikaanse *zelf* creëren, dat niet meer afhankelijk is van de witte dominante structuur.

Sartre pleitte daarnaast voor een echte aanwezigheid van zwarte mensen in de Europese samenleving; een aanwezigheid waarbij de zwarte mens niet alleen binnen de bestaande westerse sociale structuren functioneert, maar ook daadwerkelijk een onderdeel vormt van Europa's intellectuele en sociale maatschappij. Bovendien sprak hij zich tijdens een persconferentie in Parijs in 1966 uit tegen de Apartheid in Zuid-Afrika en beschreef de Apartheid als inherent racistisch en de absolute superioriteit van de witte mens.

Vlak na de Tweede Wereldoorlog waren jonge Arabische intellectuelen ook bezig met het creëren van hun eigen ‘zelf’ en wilden ze zich onttrekken aan het kolonialisme. Frankrijk was in het Midden-Oosten en vooral in Noord-Afrika een zeer aanwezige koloniale macht, en beschouwde Algerije

zelfs als een Franse provincie.

Sartres antikoloniale ideeën vonden hun weerslag bij Arabische intellectuelen. Zo beschrijft historicus Yoav di-Capua in zijn boek *No Exit* uit 2018 uitvoerig hoe belangrijk hij was voor het Midden Oosten en Afrika. Sartre was één van de eerste prominente denkers die tegen de Franse oorlog in Algerije (1954-1962) protesteerde en van

Sartre leerde hen dat de koloniale overheersers hen een negatief zelfbeeld hadden ingeprent. ‘Het is iets wat hen is overkomen, maar niet iets wat hen identificeert.’ Pas toen ze dit beseften, konden Arabische intellectuelen een positieve eigen identiteit ontwikkelen. Sartres populariteit onder Arabische intellectuelen liep echter een gevoelige deuk op, toen hij bekend

zijn hechte vriendschap met Sartre te verbreken. Dit deed Camus omdat onrecht volgens hem niet met geweld kan worden bestreden.

‘De radicale houding van Sartre kan worden gezien als een uiting van de zelfhaat die hij voor de Tweede Wereldoorlog had ontwikkeld’, zegt historicus Wim Berkeelaar. ‘Sartre zat vol schuldgevoelens, omdat hij ervoor koos om niet in verzet te gaan tegen de nazi's. Bovendien kwam hij uit de bevoorrechte bourgeois, waardoor hij nog meer schuldgevoelens kreeg. Tijdens de oorlog omhelsde Sartre het marxisme, een strijdfilosofie die in tegenstellingen is uitgedrukt, en die hem bracht tot een strijd tegen de onderdrukker.’

De Sovjetinvasie van Hongarije in 1956 was een keerpunt, aldus Berkeelaar. ‘Sartre brak toen met de Sovjet-Unie en werd steeds radicaler, en sloeg door in zijn activisme tegen onderdrukking. Vooral wanneer hij Fanon tegenkwam en zijn zeer omstreden voorwoord schreef, waarin Sartre vanuit een koloniaal heersersperspectief beredeneerde dat geweld tegen de Fransen en tegen Rusland gerechtvaardigd was.’

Hoe radicaal ook, Sartre heeft wel zich ingezet voor de onderdrukten. Hij heeft daarmee activisten en intellectuelen in Afrika en het Midden-Oosten mede geïnspireerd om een eigen postkoloniale identiteit te ontwikkelen. Academics en activisten van vandaag kunnen veel leren van Sartre, vindt Di-Capua.

‘Terwijl in de Westerse mainstream media dekolonisatie wordt gekenmerkt als simpelweg het verlaten van de Europese machtshebbers uit het bezette gebied, toonde het werk van Sartre aan dat er veel meer moest gebeuren om het onderdrukte volk te verlossen. Sartre erkende dat dekolonisatie een psychologisch en emotioneel proces is, waarbij het volk verlost zal moeten worden van de mentale slavernij.’ ●

‘Tijdens de oorlog omhelsde Sartre het marxisme, dat in tegenstellingen is uitgedrukt, en die hem bracht tot een strijd tegen de onderdrukker’

mening was dat Algerije onafhankelijk moest worden.

De filosofie van Sartre zette de Arabische intellectuelen ertoe om een authentieke en existentieel vrije identiteit te ontwikkelen.

‘De Arabieren groeiden, net als de gekoloniseerde volkeren over heel de wereld, op met het idee dat zij geleid moesten worden door Europeanen, omdat hun culturen en religies irrationeel en niet met democratie verenigbaar zouden zijn’, schrijft Di-Capua in *No Exit*. ‘Tientallen jarenlang werd hun identiteit vastgepind op hun raciale identiteit, waardoor ze niet bevrijd konden worden van hun inferieure positie.’

Op het moment dat de intellectuelen uit het Midden-Oosten in aanraking kwamen met de filosofie van Sartre veranderde hun zelfbeeld drastisch, aldus Di-Capua.

maakte dat hij geen kant wilde kiezen in het Israëlijs-Palestijns conflict.

Sartre was niet vrij van controverse uitspraken; zo werd er veel ophef gemaakt over Sartres voorwoord in het boek *The wretched of the Earth* (1961) van Frantz Fanon. Hierin schrijft de Franse filosoof dat het gekoloniseerde volk geen andere keus heeft dan geweld te gebruiken tegen de onderdrukker om aan de onderdrukking te ontkomen.

Hoewel Sartre geweld niet expliciet goedkeurt, spreekt hij wel de gedachtegang achter geweld uit, wat tot ergernis bij zijn tijdgenoten leidde. Zo schrijft Hannah Arendt in haar boek *On violence* (1970) dat Sartre in zijn passages geweld zou verheerlijken. De Franse existentialistische filosoof en schrijver Albert Camus (1913-1960) besloot zelfs

De vijf zuilen met Nora Akachar: Confronterend'

BEELD: NORA AKACHAR

Tijdens de maand ramadan ging *de Kanttekening* elke week in gesprek met bekende Nederlandse moslims. Aan de hand van de vijf zuilen van de islam vragen wij hen het hemd van het lijf. Hoe belijden ze het geloof? Wat betekent de islam voor hen? En hoe ervaren zij als moslims het leven in Nederland? Als eerste aan de beurt: de Marokkaans-Nederlandse actrice Nora Akachar (37). Zij is onder meer te zien in de speelfilm *Meskina*, de serie *Mocro Maffia* en de onlangs uitgezonden sketchshow *Seef Spees* (VPRO).

Ramadan in één woord?

Ik getuig dat er geen God is dan Allah, en dat Mohammed (vrede zij met hem) Zijn boodschapper is

‘De geloofsgetuigenis betekent veel voor me. Het is het allereerste waarmee je je verbindt aan de islam. Je kunt wel vasten en bidden, maar zonder de *shahada* - de geloofsgetuigenis - heb je het niet officieel gemaakt.

‘Bij ons thuis was het een vanzelfsprekendheid. Ik kan me niet één moment herinneren dat ik het voor het eerst hoorde. De geloofsgetuigenis is altijd onderdeel van mijn leven geweest. Bijvoorbeeld voor het slapen gaan. We hebben geleerd dat de geloofsgetuigenis altijd het laatste is wat je moet zeggen voor het slapen gaan. Stel dat God die avond jouw ziel neemt, dan is de geloofsgetuigenis in elk geval het laatste wat je hebt gezegd om jezelf te beschermen tegen je zondes.

‘Als kind sliep ik samen met mijn broertjes en zusjes in een kamer, en vlak voor het slapen gaan spraken we de geloofsgetuigenis fluisterend uit in het Arabisch. Om te plagen stelde ik dan ineens een vraag, terwijl een van mijn broers of zussen net bezig was met het uitspreken van de shahada. En dan moesten ze het weer helemaal opnieuw uitspreken.

‘Elke keer als ik de geloofsgetuigenis hoor, is het ook een besefmoment voor mij. Er is geen God behalve Allah. Het is mijn basis. Ik pleeg geen *shirk* - afgoderij -, ik ben geen ‘afvallige’, want ik geloof in Allah. Je twijfelt aan alles in je leven. Soms vraag ik mij af of ik met mijn werk iets doe wat niet is toegestaan volgens het geloof, zoals het uitspreken van bepaalde woorden in een script, die heel grof

‘Soms vraag ik mij af of ik met mijn werk iets doe wat niet is toegestaan volgens het geloof’

zijn. Maar dan word ik herinnerd aan mijn geloof, en dat ik in God geloof en dat Mohammed Zijn boodschapper is, en dat zal ik altijd blijven doen. Dat geeft mij rust.’

Ik verricht dagelijks de vijf verplichte gebeden

‘Ja, maar het is wel een *struggle*. Het is moeilijk om het op tijd te doen, om het überhaupt te doen. Ik maak lange dagen, maar zelfs als ik thuis aan het luieren ben, dan kan de drempel heel hoog zijn om de verplichte dagelijkse gebeden alsnog te verrichten. Maar het moet. Op aarde bepaalt dat je succes als moslim, en in het Hiernamaals zijn de gebeden die je hebt verricht je toegang tot het Paradijs.

‘Mijn advies aan mensen die met het gebed worstelen: probeer dan op z’n minst één gebed te doen. Ik weet dat dat niet de bedoeling is, maar als je dat ritme te pakken hebt van dat ene gebed, dan kan je van daaruit verder werken en doorzetten. Als je bijvoorbeeld het ochtendgebed al op tijd

kan doen, dan zal dat ook veel schelen en uiteindelijk ook gemakkelijker worden om de andere gebeden te verrichten. Het blijft moeilijk, maar toch doe ik het en doe ik mijn best. En het gevoel dat ik heb wanneer ik gebeden heb, is dan wel heel bevredigend.

‘Het belang van de dagelijkse vijf verplichte gebeden kreeg ik van huis uit met de paplepel ingegoten. Mijn moeder herinnerde ons er altijd aan om te bidden, en ze ging daar best ver in. We noemden het toen zeuren, maar ze was ons aan het opvoeden, beseffen we nu. Zij was altijd degene die ons herinnerde aan de verplichte gebeden.

‘Een keer ging mijn broertje ’s nachts naar de wc, en mijn moeder moest ook gaan, dus wachtte ze totdat hij klaar was. Het duurde alleen wat langer, omdat hij zo slaapdronken was. Mijn moeder zei: ‘Schiet op.’ Toen hij haar stem hoorde begon hij ineens, uit automatisme, te bidden in de wc terwijl hij half aan het slapen was. Mijn moeder moest hem wakker maken.

We maken daar nog steeds grapjes over.

‘Mijn moeder neemt het gebed heel serieus, het is haar moment met Allah. Zij voelt zich schuldig wanneer ze haar gebed niet op tijd verricht en stopt met alles wat ze op dat moment aan het doen is om haar gebed te verrichten. Het maakt haar ook niet uit waar ze is, het is een afspraak die ze heeft met Allah, en niemand mag eraan komen. Zo zou ik uiteindelijk ook naar het gebed willen kijken.’

Jaarlijks betaal ik de zakaat: 2,5 procent van mijn inkomsten gaat naar de behoeftigen

‘Ik houd niet bij of het 2,5 procent is of meer, ik probeer in elk geval maandelijks te doneren. Een aantal stichtingen die ik steun schrijft elke maand automatisch een bedrag af van mijn bankrekening. Ook als een familielid in Marokko hulp nodig heeft en mijn moeder aan mij vraagt of ik wat kan missen, schroom ik niet om een bedrag te doneren. Ik probeer ook online inzamelingen te doen voor goede doelen.’

‘Voor mij is de zakaat een heel belangrijk onderdeel van het geloof. Het heeft wel een egoïstische component, omdat ik weet dat in de islam een beloning staat voor mensen die vrijgevig zijn. Elke keer als ik geef, ook al zat ik krap, dan had ik altijd wel een manier waar ik weer geld vandaan kon halen om aan een ander te geven. Dan krijg ik ineens een toeslag waar ik niet op had gerekend, omdat de Belastingdienst dan een keer lief is, of ik krijg iets meer betaald dan ik gewend ben - of ik krijg een opdracht waar ik weer geld aan kan verdienen.

‘Niemand wordt ooit armer

door te geven, daar ben ik heilig van overtuigd. Het komt altijd terug in mijn leven. De zakaat is voor mij ook een manier om te bouwen op mijn nalatenschap. Als de mensen die ik heb geholpen voor mij getuigen voor de Dag des Oordeels, en kunnen zeggen dat ik iets goeds heb gedaan in mijn leven door hen te helpen, dan zou dat de allermooiste beloning zijn. Ik geef ook vaak in stilte. Het is iets tussen mij en Allah, en de persoon die het ontvangt, die weet ervan. Het uitgeven van mijn rijkdom aan behoeftigen is voor mij een essentieel onderdeel van wie ik ben, wie ik wil zijn en hoe ik herinnerd wil worden.

‘Toen ik zwanger was van mijn dochtertje heb ik in haar naam een donatie gedaan, opdat het een gezegend kind zal zijn. Jaarlijks doe ik namens haar zakaat. Zij is nu zes jaar, en we hebben een keer haar spaarpotje meegenomen naar een inzameling. Er zat niet veel in, maar ik wil haar leren dat er andere kinderen zijn die veel minder hebben dan haar, en dat ze met dat beetje geld in haar spaarpotje die kinderen kan helpen. Daar was ze zo blij mee.

‘Deze zuil heeft mijn kijk op geld en het uitgeven ervan beïnvloed. Alles raakt een keer op, en toch is er genoeg voor iedereen. Ik geloof ook dat Allah je voorziet, dat niemand honger hoeft te lijden, en dat als we elkaar allemaal op die manier helpen en bijstaan de wereld er een stuk beter uitzien zal. Tegelijkertijd besef ik dat het ook nodig is voor ons om onze rijkdom te delen. Allah geeft ons tekenen van armoede en ellende, zodat jij beseft wat je hebt en daar dankbaar voor bent. En het is heel triest voor de behoeftige, maar Allah weet waar die terecht komt. Er zal altijd verlossing zijn voor degenen die lijden.’

‘Wanneer ik zie dat mensen honger lijden, dan raakt mij dat. Maar dan zie ik het ook als een teken dat mijn hart nog verbonden is met het menselijk lijden, en daarmee ook verbonden is met Allah. Ik

ben niet koelbloedig, ik ben niet van steen. Je wordt overspoeld met beelden van ellende, armoede en oorlog. Als je dat ziet op sociale media, dan scroll je er weleens voorbij - maar het raakt wél.

‘Ik zag laatst een filmpje op sociale media van mensen die in een tent wonen - ik weet niet meer precies in welk land dat was -; een heel gezin in een tent tussen de bergen. En er was een kind dat net zo oud was als mijn kind. Hij had geen schoenen aan. Ik kreeg er tranen van in mijn ogen, nu ook weer als ik eraan denk. Omdat de wereld zo oneerlijk is verdeeld, moet dit kind - een onschuldige ziel - lijden. Je kunt wel doneren, maar daarmee heb je het niet opgelost. En toch is dat het minste wat je kunt doen.’

Ik vast ieder jaar tijdens de heilige maand ramadan

‘Ik was een jaar of tien toen ik er voor het eerst vastte tijdens de ramadan. Is het makkelijk? Zeker niet. Is het allermooiste wat er is? Zeker wel. De ramadan is ontzettend belangrijk voor mij, omdat vasten het enige is wat een moslim doet voor Allah en niet voor zichzelf. De verplichte gebeden verricht je voor jezelf, de zakaat ook, maar vasten is echt het enige wat Allah

van je verlangt. Ik erger mij soms ook aan moslims die niet vasten tijdens de ramadan. Natuurlijk zijn er uitzonderingen, en hoeven mensen niet te vasten wanneer ze ziek zijn, maar als je daar te lui voor bent, dan besef je niet wat voor zegeningen je hebt gekregen van Allah.

‘Ik merk ook dat ik heel bewust word van mijn gedrag tijdens de ramadan. Ik probeer dan heel erg te letten op mijn taalgebruik, omdat ik nogal grof kan zijn, en ik let op waar ik naar kijk. Ik gebruik de ramadan ook als een soort training voor het echte leven, en om mijn slechte gewoontes af te leren.’

‘Als ik de ramadan in één woord zou moeten beschrijven, zou ik het daarom confronterend noemen. Tijdens de ramadan is de *shaytaan* - de duivel - dertig dagen lang opgesloten. Als je zondes begaat tijdens de ramadan, kun je daarom de schuld niet meer afschuiven op de duivel. Het ligt toch echt aan jou en jouw gedrag. Dat maakt het voor mij confronterend. Het is een spiegel die mij wordt voorgehouden van de dingen waar ik zelf aan moet werken.’

Minimaal één keer in mijn leven verricht ik de hadj: de bedevaart naar Mekka

‘Ik zou heel graag de pelgrimstocht

naar Mekka willen maken, *in sha Allah* - als God het wil. Sommige moslims hebben bezwaar om op hadj te gaan vanwege het geld dat ze daaraan moeten besteden en dat ze daarmee het regime van Saoedi-Arabië steunen. Maar je draagt hoe dan ook bij aan de Saoedische economie: door belasting te betalen, door te tanken en door je boodschappen te doen in een land dat ook handel drijft met Saoedi-Arabië.

‘Ik vind het daarom een slecht argument wanneer een moslim zegt dat die niet op hadj gaat, omdat Saoedi-Arabië een ‘slecht’ land is. Daar hebben ze geen ongelijk in, de Saoedische regering doet verschrikkelijke dingen. Maar welk land is nu wel helemaal zuiver? Als je zo rede-neert, dan kun je helemaal nergens meer heen. Dan kun je zelfs niet hier in Nederland blijven.

‘Waar ik ook moeite mee heb, zijn moslims die andere moslims veroordelen omdat ze op vakantie willen naar een niet-islamitisch land. Dan zeggen ze: ‘Je kan als moslim beter je geld uitgeven in een islamitisch land.’ Dat is ook onzin. Welk ‘islamitisch’ land doet geen verschrikkelijke dingen? De landen die zich profileren als ‘islamitisch’, welke daarvan geven écht om het lot van moslims wereldwijd? Welk van deze zogenaamd ‘islamitische’ landen bekommen zich echt om de Palestijnen, om de Syriërs en noem maar op? Geen enkel land. Het belangrijkste is dat je je bewust bent van wat er gaande is in het land dat je bezoekt. Dat je weet waar je wel en waar je niet je geld aan uitgeeft.

‘Je zou je uitgaven in Saoedi-Arabië daarom ook kunnen beperken tot alleen het noodzakelijke, waardoor je dan niet zoveel hoeft bij te dragen aan een regering waar je niet achter staat. Het is net als met de zakaat, het gaat om de intentie: het verrichten van de hadj omwille van je geloof, niet om de regering daar te steunen. De hadj is iets tussen jou en Allah.’ •

De Vijf Zuilen.

De vijf zuilen met Jeanette Chedda: 'Ik zeg nooit meer dat ik geen goede moslim ben'

● FITRIA JELYTA

BEELD: JEANETTE CHEDDA

Onze tweede gast in onze ramadan-rubriek: de Surinaams-Nederlandse Jeanette Chedda (38), spreker, model en gehandicaptenactivist. Tijdens de Tweede Kamerverkiezingen stond zij op nummer vier van de kandidatenlijst voor BIJ1. Voor dezelfde partij richtte ze vlak daarna de Delftse afdeling op en werd zij lijsttrekker tijdens de gemeenteraadsverkiezingen, maar wist er nog geen zetel te behalen.

Ik getuig dat er geen God is dan Allah, en dat Mohammed (vrede zij met hem) Zijn boodschapper is

‘De opa van mijn moeder had iets in mijn oor gefluisterd bij mijn geboorte, de *shahada* - geloofsgetuigenis - en de *adzhan* - oproep tot het gebed. Dat is bij ons traditie. Mijn moeder vertelde me erover, ook hoe speciaal dit moment voor haar was; zij hield veel van hem. Ik zie de foto die we ervan hebben nog voor me.

‘Zelf heb ik de geloofsgetuigenis eigenlijk nooit uitgesproken, maar ik kom uit een islamitisch gezin. Mijn ouders hebben het geloof van jongs af aan meegekregen, ik ook, maar niet altijd gepraktiseerd. Bij mijn vader zijn de meeste familieleden christelijk en hindoeïstisch, bij mijn moeder islamitisch.

‘Ik kan mij herinneren dat het vroeger niet echt gewaardeerd werd dat ik meedeed met hindoe-rituelen. Ik merk die onderlinge spanningen al mijn hele leven. Ik had daar altijd veel moeite mee, want ik wilde geen kant kiezen. Toch zie ik de verschillende religies binnen mijn familie als een verrijking, en denk ik iedere dag aan God. Het is niet dat ik actief met God in gesprek ga, zoals je weleens in films ziet, maar dat zou ik wel willen. Eigenlijk heb ik altijd al geweten dat ik het geloof wil praktiseren, alleen wist ik niet wanneer.’

‘Ik heb nog nooit die behoefte om te bidden zo sterk gevoeld als nu’

Ik verricht dagelijks de vijf verplichte gebeden

‘Omdat ik mijn religie meer onderdeel wil maken van mijn leven, dacht ik laatst: en nu wil ik leren bidden. Ik heb nog nooit die behoefte om te bidden zo sterk gevoeld als nu. Mijn zusje, praktiserende moslima, heeft daar een hele grote rol in. Haar toewijding voor het geloof inspireert mij. Toen ik haar vroeg of zij mij wilde leren bidden, werd zij emotioneel; ik ook. Onze band verloopt soms moeizaam. Ik heb sterk het gevoel dat het geloof ons nu dichter tot elkaar kan brengen. Ze heeft mij zelfs al huiswerk gegeven, haha. Toen kwam ook nog dit interviewverzoek, wat het gevoel om mij te ver-

diepen in het geloof versterkte.

‘Ook andere mensen inspireren mij om het geloof te praktiseren, zoals de Egyptisch-Nederlandse rapper Josylvio. Hij heeft weleens problematische teksten, maar toen hij echtgenoot en vader werd, stopte hij met blowen, werd hij een gezinsman en deelde hij meer over hoe hij zijn geloof praktiseert, zoals bidden en vasten. Heel inspirerend, en een mooi voorbeeld voor de jeugd die hem volgt. Sowieso heb ik diep respect voor wat hij zakelijk heeft neergezet en hoe hij altijd zorgt dat de mensen om hem heen ook meegaan in zijn succes of zelf succesvol worden. Eigenlijk heb ik ook wel een beetje een *crush* op hem.

‘Samen met mijn nicht ben ik ooit naar een feest gegaan waar Josylvio optrad. We stonden naast het podium, de meest veilige plek voor mensen in een rolstoel. Bij zijn nummer *Hey Meisje* draaide hij zich naar ons toe. Hij keek mij aan, ging door zijn knieën en rapte een refrein aan mij. Ik gleed bijna van mijn rolstoel, haha. Ik ga best vaak naar optredens, en je hoeft mij niet speciaal aandacht te geven, maar hij deed het gewoon. Ik zag dat als een teken van dat hij mij ziet, wat ik over het algemeen niet gewend ben van mensen. Als dat dan wordt gedaan door iemand die ik bewonder, dan voelt dat heel speciaal. Elke keer als ik *Hey meisje* hoor, word ik nu blij. Soms zet ik het ook op als ik me minder goed voel. Dat helpt vaak.’

Jaarlijks betaal ik de zakaat: 2,5 procent van mijn inkomsten gaat naar de behoeftigen

‘Ik hoop dat ik heel vrijgevig ben; dat probeer ik wel altijd te zijn. Maar 2,5 procent? Dat weet ik niet. Ik geef wel graag geld uit aan mijn broer, zusje en moeder. Toen mijn vader nog leefde, gaf ik ook veel geld uit aan hem, want hij had het niet.

‘Naast het uitgeven van geld, vind ik het belangrijk om tijd door te brengen met mijn familie. Vroeger ging ik echt naar alle familieleden en wilde ik iedereen helpen. Maar daar ben ik mee gestopt,

omdat dat echt te veel was. Ik heb mij beperkt tot wie het dichtst bij mij staan: mijn oma, moeder, broertje, zusje en een nicht die ik dagelijks spreek. Andere familieleden zie ik nog wel, maar veel minder vaak.

‘In het proces van het accepteren van mijn handicap ben ik erachter gekomen dat ik mijn tijd en energie alleen wil investeren in mensen die mij hetzelfde gunnen. Niet dat ik altijd iets moet terugkrijgen voor wat ik geef, maar het moet niet alleen van één kant komen. Dat is niet gezond. Daarom heb ik nu een kleine kring van familieleden overgehouden waar ik mijn tijd, geld en energie met liefde in wil investeren.’

Ik vast ieder jaar tijdens de heilige maand ramadan

‘Ik vast niet. Tijdens elke poging die ik had gedaan om te vasten, werd ik ziek. Het was voor mij al jarenlang een *struggle* om een eetpatroon te hebben dat bij mij past, en nu heb ik dat eindelijk. Daarom durf ik het nog niet aan om weer te vasten. Soms ben ik iemand die voor alles of niets gaat, dus in het geloof wil ik meteen alles doen. Maar dat is voor mij niet haalbaar en niet gezond, dus pak ik het stapsgewijs aan. Mijn volgende stap: het starten met bidden. *In sha Allah* - als God het wil - komen de andere dingen er vanzelf bij.’

‘In mijn familie wordt er wel gevestigd en *Eid al Fitr* (Suikerfeest, *red.*) gevierd. Ook gaan we eten bij familieleden. De afgelopen jaren heb ik het klein gehouden en vierde ik Eid samen met mijn oma van moeders kant. Bij eerdere Eid-vieringen voelde ik mij niet altijd onderdeel van het geheel. Het is vooral een gevoel dat vanuit mijzelf komt. Ik heb mij lang geen ‘goede moslim’ gevoeld, maar ik heb mezelf een tijd geleden beloofd dat ik dat niet meer ga zeggen. Het is niet aan mij om te oordelen of ik een goede moslim ben of niet, en zeker ook niet aan anderen. Vanuit deze gedachte en het nummer *Only God Can Judge me* door 2Pac heb ik ‘Alleen God kan over mij oordelen’ in het Arabisch op mijn arm laten

‘Het is niet aan mij om te oordelen of ik een goede moslim ben of niet, en zeker ook niet aan anderen’

tatoeëren. Ook weer zoiets: tatoeëren is haram, dus niet toegestaan in het geloof - en toch heb ik het gedaan.’

‘Soms ervaar ik nog steeds een interne worsteling. Zoals afgelopen zaterdag, toen ik een spreekklus had tijdens het Seks Festival in Utrecht. Ik dacht: ‘Leuk hoor, Chedda. Een seksfestival tijdens de ramadan en er ook nog eens over posten op Instagram - in je lingerie’. Het voelt zo tegenstrijdig. Hoewel ik er zenuwachtig voor was, heb ik het wel gedaan. Ik vind het belangrijk om mijn ervaringen als gehandicapte moslima van kleur te delen. Dit perspectief ontbreekt nog te vaak. Maar dat kan ik niet in

mijn hoofd rijmen met mijn huidige beeld van moslim zijn.

‘Het geloof ervaar ik ook als het afleren van bepaalde gewoontes, zoals het veroordelen van anderen en te hard zijn naar jezelf toe. Als mensen zijn wij constant op zoek naar wat goed en fout is, naar een label. Maar ik kan het geen label geven. Ik vind dat ik moslim kan zijn en toch naar een seksfestival kan gaan om te vertellen over mijn ervaringen. En toch weet ik ook dat het niet de bedoeling is om als moslim zo openlijk je seksualiteit te uiten. Het blijft een interne worsteling, maar dat hoort bij het ontdekken van mijn positie ten opzichte van mijn geloof.’

‘Ondanks die interne strijd heb ik voor het eerst in mijn leven het gevoel dat ik op het goede pad zit. Ik vind het leven, naast ingewikkeld, ook zo rijk. En er komen zoveel mooie dingen op mij af, waar ik ontzettend dankbaar voor ben. Ik hoop dat ik altijd nederig zal blijven en mijn ego nooit de overhand laat nemen. Met dit besef komt voor mij het verlangen om mij te verdiepen in het geloof.’

Minimaal één keer in mijn leven verricht ik de hadj: de bedevaart naar Mekka

‘Ik zou heel graag op hadj willen gaan, maar ik kijk er met zorgen tegenaan. Ik ben bang voor de drukte rond de kaaba. Is het überhaupt rolstoeltoegankelijk? Daar heb ik me nog niet in verdiept. Ze zullen dat vast wel goed geregeld hebben, want veel ouderen en mensen die slecht ter been zijn gaan erheen. Ik denk dat ik er met mijn broertje heen wil gaan, omdat er niemand anders is met wie ik erheen wens te gaan.’

‘Laatst was ik in mijn eentje op reis naar Marsa Alam, Egypte. Even een break na twee jaar campagne. Ik had op de basisschool veel geleerd over de Oude Egyptenaren, hiërogliefen, de papyrus en de farao's. Eenmaal daar kwam dat allemaal terug. Wat een rijk, fascinerend, prachtig land. Ik heb een *all inclusive*-vakantie geboekt, heb excursies gedaan naar El Quseir en Luxor. Ik heb op momenten echt gehuild van geluk. Zo welkom voelde ik mij er. Ik heb nog nooit zulke aardige, behulpzame mensen ontmoet. Als mensen mij in Nederland helpen, voelt dat gewoon anders. In Egypte komt het oprecht over. Ik hoefde bijna niets te doen of erom te vragen, en ik werd al geholpen.

‘Wat mij ook opviel: Egypte is een mengelmoes aan culturen en religies. Ik heb daar mensen ontmoet die mijn familieleden hadden kunnen zijn. Ik zei tegen de badmeester dat hij op mijn oom leek. Hij zei: ‘Ik ben vanaf nu je oom’. Ik zag echt de oprechte moeite die mensen voor mij deden om mij een fijne tijd te laten beleven. Daardoor voelde het als thuis.’ ●

De vijf zuilen met Esma Kendir: ‘Je innemen’

BEELD: ESMA KENDIR

Onze derde gast in ‘DeVijf Zuilen’: de Turks-Nederlandse Esma Kendir (23). Zij is gemeenteraadslid in Utrecht voor de partij Student en Starter.

mag als moslim best ruimte

Ik getuig dat er geen God is dan Allah, en dat Mohammed (vrede zij met hem) Zijn Boodschapper is

‘Nu klink ik als Mark Rutte, maar eigenlijk heb ik daar geen actieve herinnering aan. Het maakt natuurlijk wel deel uit van mijn geloof, maar ik kan me niet herinneren wanneer ik het voor het eerst uitsprak of wanneer ik het voor het eerst hoorde. Ik herinner me wel dat ik als kind de Arabische vertaling van de *shahada* - geloofsgetuigenis - uit mijn hoofd leerde.

‘Ik denk dat geloven in God in pieken en dalen gaat. Soms zeg je de geloofsgetuigenis uit automatisch en soms voel je het echt wanneer je het zegt. De betekenis is voor iedereen anders. Ik zie het als een soort minimalistische grondslag die veel mensen binnen de islam met elkaar verbindt. Dat zeg ik omdat we in het geloof geneigd zijn om te letten op bepaalde verschillen waardoor we anderen snel als gelovig of ongelovig willen verklaren. Maar als je accepteert dat er maar één God is en dat de profeet Mohammed, vrede zij met hem, Zijn Boodschapper en dienaar is, dan ben je moslim. Dat vind ik zoiets moois, dat je daarmee iets hebt om de verbinding aan te gaan met veel mensen. Maar ook dat je van jezelf weet: ‘Zolang ik dit blijf geloven, dan ben ik moslim.’ Soms zijn we als moslims namelijk geneigd om te denken dat we geen goede moslims zijn, maar de deur staat altijd open.’

‘Als ik met een groepje gezamenlijk aan het bidden ben, dan voel ik de verbondenheid. Het maakt niet uit waar je vandaan komt, wie je bent en hoe je eruitziet: we zijn er allemaal om God te aanbidden.’

‘We maken het onszelf moeilijk door te denken dat we anderen lastig zouden vallen door openlijk moslim te zijn’

Ik verricht dagelijks de vijf verplichte gebeden

‘Ik vond het lastig om de routine van mijn gebeden op te bouwen. Het gaat dan een tijdje goed, maar dan mis ik twee gebeden en denk ik: ‘Nu moet ik de routine weer opbouwen.’ Uiteindelijk is het mij gelukt om mijn gebeden consistent te verrichten.

‘Ik heb wel eens op straat gebeden, en op vakantie heb ik ooit in een paskamer gebeden. Ik probeer dan wel de meest rustige plek te vinden, zo ver mogelijk bij de mensen vandaan. Ik bad ooit in de trein, in een lege coupé. Toen kwam de conducteur langs. Hij wachtte tot ik klaar was met bidden en daarna raakten we aan de praat. Het werd uiteindelijk een heel mooi gesprek. Die man vertelde mij dat hij niet meer in God geloofde, omdat hij zijn vader en zijn pasgeboren kind had verloren.

‘Hij zei ook dat ik eigenlijk niet meer in het openbaar zou moeten bidden, omdat mensen zich dan bedreigd zouden voelen en mij

zouden lastigvallen. Ik zei: maar waarom? Ik neem een moment van bezinning in een ruimte waar verder niemand is, omdat ik anderen juist niet wil lastigvallen. Als een homostel wordt lastiggevalen omdat deze twee personen samen worden gezien, dan spreek je toch ook niet hen aan in plaats van de dader? Dus waarom moet ik mij dan schikken omdat de ander mij mogelijk zou lastigvallen?’

‘Soms heb ik het idee dat we het onszelf als moslims te moeilijk maken door te denken dat we geen ruimte mogen innemen om ons geloof te belijden. En dat we anderen lastig zouden vallen door openlijk moslim te zijn. Ik vind dat je als moslim ook wel authenticiteit mag hebben, jezelf mag omarmen en trots mag zijn op je islamitische identiteit. Als je dat doet, dan hoor je ook te kunnen zeggen: ‘Hé mensen, ik hecht waarde aan mijn geloof en wil graag vijf minuten nemen om mijn God te aanbidden. Vinden jullie het goed als ik dat hier doe?’ Wanneer iemand het

niet fijn vindt dat ik in het openbaar bid, dan mag diegene altijd naar mij toekomen om me te vragen wat ik doe en waarom ik het doe. Ik sta er altijd voor open om hierover in gesprek te gaan met anderen.’

Jaarlijks betaal ik de zakaat: 2,5 procent van mijn inkomsten gaat naar de behoeftigen

Ik vind het mooi dat er binnen de islam een zuil is die je vertelt om te geven om anderen. Dat je op het moment dat je het goed hebt ook naar een ander omkijkt en een stukje deelt van wat jou is gegeven. Het concept van liefdadigheid binnen de islam vind ik ontzettend mooi, maar ook hoe breed het wordt gedragen binnen de verschillende aspecten van het geloof. Specifiek de zakaat herinnert mij eraan dat ik niet de enige ben op de wereld.

‘Allah heeft genoeg middelen aan de mensheid gegeven om te overleven. Aan sommige mensen geeft hij die middelen direct, en aan andere mensen wordt het via anderen gegeven. Je inkomsten zijn daardoor een amanah - het is door God aan jou toevertrouwd. Daarin wordt benadrukt dat we als mensen een verantwoordelijkheid hebben tegenover elkaar.’

‘Ik ben lang een student geweest die minder te besteden had, en dan geldt de verplichting van de zakaat niet. Maar het deel van mijn inkomen dat ik kan geven probeer ik aan anderen te geven die het harder nodig hebben. Er zijn verschillende liefdadigheidsprojecten waar ik mijn geld aan doneer, zoals aan wezen. Zij hebben een hele belangrijke positie in de islam. Ik laat mij graag inspireren door mijn geloof wanneer ik nadenk over de goede doelen die ik wil steunen.’

Ik vast ieder jaar tijdens de heilige maand ramadan

‘Voor mijn negende heb ik halve dagen gevast. Mijn vader leerde het heel speels aan ons, dat we dan ook ‘cheat-maaltijden’ hadden. Even een snack en daarna weer ‘door-vesten’. Maar vanaf mijn negende vastte ik hele dagen, ook alle dagen van de ramadan. Als kind was ik erg eigenwijs en dat ben ik nu eigenlijk nog steeds, haha. Mijn moeder vond mij te jong om een hele dag te vasten, dus toen ik haar vroeg of ze mij wakker wilde maken voor de suhoor - maaltijd die moslims voor zonsopgang nuttigen voor het vasten - deed ze dat niet. Ze deed elke keer alsof ze vergat om mij wakker te maken. Toen besloot ik dat ik maar ging vasten zonder een maaltijd voor zonsopgang. Mijn moeder kreeg dat door, en sindsdien maakte ze me wakker voor de suhoor. Ik ben best trots op mijn rebelsheid, maar aan de andere kant denk ik ook: typisch Esma; waarom moet je het altijd zelf bepalen?’

‘Dit is de eerste ramadan die ik als gemeenteraadslid meemaak. We zijn in de gemeente Utrecht nu bezig met coalitieonderhandelingen en dan ben je hele dagen aan het werk. Er wordt dan ook goed voor je gezorgd. Voor de lunch brengen ze ons dan heerlijke broodjes en dat vind ik soms best lastig te weerstaan. Deze ramadan bevind ik mij voor het eerst in een omgeving waar geen moslims zijn met wie ik samenwerk en dat is soms best moeilijk. Ik ben dan meer bezig met het uitleggen van de meest basale dingen over de ramadan - ‘Nee, ook geen water drinken’ - in plaats van dat ik vertel over waarom ik het doe en wat het

‘We maken het onszelf moeilijk door te denken dat we anderen lastig zouden vallen door openlijk moslim te zijn’

voor mij betekent. Daardoor ervaar ik de ramadansfeer nu wat minder dan toen ik nog studeerde en samen met moslims vastte. Wel merk ik dat mijn collega’s hun best doen om meer te weten te komen over de ramadan.

‘Onlangs organiseerde ik een iftar - maaltijd om het vasten te verbreken - met collega’s, dat was

heel leuk. Het was Goede Vrijdag, dus we stonden ook stil bij het vasten binnen het christendom. Er werden mooie gesprekken gevoerd en we gingen meer de diepte in over het geloof. Daardoor merk ik dat er in mijn werkomgeving zeker bereidwilligheid is om inclusief te zijn naar mensen met verschillende levensopvattingen.’

Minimaal één keer in mijn leven verricht ik de hadj: de bedevaart naar Mekka

‘Nog nooit gedaan, maar ik wil dat wel heel graag. Mijn ouders zijn op hadj gegaan toen ik nog maar drie of vier jaar oud was. Toen ze weggingen, kwam mijn tante uit Duitsland op ons passen. Dit is een van mijn eerste herinneringen aan mijn jeugd. Ik heb mijn ouders heel erg gemist toen ze op hadj gingen. Ze belden dan weleens om te vragen hoe het met ons ging en als het mijn beurt was om met ze te spreken, dan hield ik de telefoon aan mijn oor maar zei ik helemaal niets en staarde met gefronste wenkbrauwen uit het raam. Ik was zo boos dat ze zo lang wegbleven - en tegelijkertijd miste ik hen.’

‘Zelf zou ik de hadj op jonge leeftijd willen verrichten. Je weet niet wat het leven je brengt, en op jonge leeftijd heb je meer flexibiliteit. Ik denk dat de hadj bij kan dragen aan mijn spiritualiteit. Sommige moslims denken dat de hadj hét omslagpunt moet zijn voor hen om voor eens en voor altijd door het leven te gaan als een ‘top-moslim’. Dat je dan alles in het geloof goed moet kunnen doen. Maar als ze dat nog niet kunnen, ontzeggen ze zichzelf de hadj. ‘Ik ben er nog niet klaar voor, want ik ben geen ‘goede’ moslim’. Onbewust ga je de hadj dan uitstellen.

‘Het is net als met bidden. Ik geloof niet dat je een bepaalde vorm van aanbidding pas kan doen op een bepaald moment in je leven, omdat je denkt dat je dan pas goed genoeg bent. Ik ga toch nooit goed genoeg zijn, dus waarom zou ik wachten? Het enige wat we kunnen doen is ernaar streven om een beter mens te zijn.’ ●

ergosana

Medisch Adviesbureau

www.ergosana.nl - i.sevinc@ergosana.nl

**Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs**

**Medische Keuring
Levensverzekering**

**Verzuim &
Re-integratie**

**Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven**

RIJBEWIJSKEURING OOK OP ZATERDAG

Interview.

‘Wat ons helpt? Als een minister op tv zegt: Nederland steunt de Oeigoeren’

● EWOUT KLEI

BEELD: AHMEDJAN KASIM

Ahmedjan Kasim groeide op als Oeigoer in China en maakte als kind en vooral als tiener de zware communistische repressie mee. In 2011, toen hij 15 jaar was, vluchtte hij zijn moeder achterna naar Nederland. In zijn boek *De Oeigoerse droom: Mijn strijd tegen Chinese onderdrukking* doet Kasim verslag van wat hem en zijn familie is overkomen. Hij koos ervoor om te vechten voor het erkennen van de rechten van de islamitische Oeigoeren, die slachtoffer zijn van wrede onderdrukking door de communistische overheid.

Wat was de directe aanleiding van je vlucht?

‘Mijn moeder was al naar Nederland gevlucht. Ik ben haar achterna gereisd. Zij was directeur bij een toeristisch bedrijf dat reizen naar voormalige Sovjetrepublieken en Turkije organiseerde. Ze merkte al langer dat de discriminatie en onderdrukking van de Oeigoeren toenam. In augustus 2009 was mijn moeder in Istanbul, een maand na een Oeigoerse demonstratie in de regionale hoofdstad Ürümqi die door de Chinese autoriteiten keihard was neergeslagen. Ze kreeg een telefoontje. ‘Het is het beste voor jou om uit China weg te blijven. Toen besloot ze om niet meer terug te gaan. Ze kreeg uiteindelijk asiel in Nederland.’

Jij vertrok twee jaar later. Waarom pas zo laat?

‘Vluchten uit China was best moeilijk. Mijn paspoort was afgepakt door Chinese overheidsagenten, nadat mijn moeder was gevlucht. Agenten bezochten ook het huis van mijn oma, waar ik toen woonde, en intimideerden haar. Als jonge puber snapte ik nog niet alles. Ik wilde graag zo snel mogelijk naar mijn moeder toe, maar dat kon niet. Het duurde uiteindelijk zo’n twee jaar voordat ik weg kon uit China. In 2010 probeerde ik een visum aan te vragen bij de Nederlandse ambassade in Beijing, maar ik werd afgewezen omdat ik geen paspoort en geen reisdocumenten had. Met veel geluk heb ik ze een jaar later wel teruggekregen. Ik zie hierin de hand van God. En toen ik een visum kreeg reisde ik via Moskou

‘Ik heb de stem van mijn vader sinds 2017 niet meer gehoord. Hij werd in een concentratiekamp opgesloten’

naar Schiphol en zag ik na twee jaar mijn moeder eindelijk weer.’

Je vader is nog steeds in China. Hoe gaat het nu met hem? Wat weet je überhaupt over hem?

‘Sinds 2011 woon ik dus in Nederland. Tot 2017 hadden mijn vader en ik contact. Hij stuurde mij ook dingen. Schoenen, broeken, enzovoort. We hadden regelmatig contact en belden elkaar op verjaardagen, tijdens nieuwjaar, het Suikerfeest en het Offerfeest. Maar ik heb zijn stem sinds 2017 niet meer gehoord. Hij werd in een concentratiekamp opgesloten, kreeg ik via-via te horen.’

Hoe hoorde je dat?

‘Via een kennis. Die probeerde te ontdekken waar mijn vader precies opgesloten zat. Maar de Chinese autoriteiten kwamen hierachter en bedreigden mijn kennis. Die zou anders in een concentratiekamp belanden. Lange tijd had ik geen contact met mijn kennis, eind 2021 pas weer. We zitten op WeChat, het Chinese WhatsApp dat door de communistische autoriteiten wordt afgeluisterd. We wisten allebei dat we voorzichtig moesten zijn in wat we zeiden. Mijn kennis vertelde mij dat mijn vader nog steeds ‘in opleiding’ was, een eufemisme voor zijn verblijf in een concentratiekamp. Maar ik hoorde ook dat hij nog steeds leeft en gezond is. Dat geeft me moed.’

Is contact met andere familieleden en met vrienden die in China wonen nog mogelijk?

‘Ik heb geen contact met mijn familieleden. Ze hebben ons overal verwijderd op WeChat, want ze zijn

bang voor repercussies. Dat begrijp ik. En ik wil hen ook niet in gevaar brengen. Met vrienden en anderen in China heb ik heel incidenteel contact. WeChat gebruik in nauwelijks nog. Veel vrienden hebben mij in 2017 verwijderd, in verband met hun veiligheid. Ik had honderden vrienden, nu zijn er nog zo’n zestig over. Vrienden die mij verwijderden op WeChat zeiden wel dat ze hoopten mij in de toekomst weer te zullen spreken.’

Wat kreeg jij mee van de situatie van de Oeigoeren in China, toen jij er nog woonde?

‘Toen was ik nog heel jong. Ik geloofde dat ik in perfecte wereld leefde. Ik woonde bij mijn familie, ik had vrienden, ik was gelukkig. Maar de situatie verslechterde. Op school kregen we veel Chinese lessen. In het Chinees. En we moesten Chinese karakters leren. Chinese leerlingen waren in het voordeel, want zij kenden veel karakters van thuis uit al. Wij Oeigoeren niet, wij stonden op achterstand. Ook kregen we te maken met discriminatie van leerlingen en ook leraren. Nadat ik een moeilijke wiskundesom als enige van de klas goed had gemaakt, zei de docent tegen de Chinese leerlingen: ‘Als een Oeigoer dit kan, waarom kunnen jullie dit dan niet?’

In Ürümqi kwamen steeds meer Chinezen. De wijken veranderden. Eerst waren er nog veel Oeigoerse winkeltjes. Maar zij maakten plaats voor Chinese winkels, en Chinezen domineerden het straatbeeld. In 2008 verhuisde ik van een buitenwijk naar het centrum van de stad. Ik ben drie jaar later weer in mijn oude wijk geweest, maar ik her-

kende niets meer. De straten waren Chinees geworden. Alles was veranderd.’

Je hebt niet in een concentratiekamp gezeten. Maar je bent wel een aantal dagen afgebeeld en vernederd door militairen, zo las ik in je boek.

‘Dat klopt. We hadden een militaire dienstplicht voor studenten. Dat duurde zes dagen. We moesten met onze Oeigoerse klas naar een berggebied, waar we werden onderworpen aan een streng militair regime. Andere studenten hadden ons verteld hoe vreselijk die dienstplicht was en daar was geen woord van gelogen. We moesten drie uur strak in de houding staan, in de brandende zon, voor de discipline, en rondjes rennen. We kregen slecht eten, dat niet te vreten was. De militairen die ons afblafte, waren Han-Chinezen uit andere delen van China. Een officier trapte een klasgenoot van mij keihard tegen zijn borstkas. Ik zag de haat in de blik van die man. Gelukkig ben ik niet geslagen of geschopt. Maar door al die nare oefeningen kan ik nu niet meer op mijn knieën zitten. Dat doet te veel pijn.’

Wat weet je van de situatie van de Oeigoeren nu?

‘Daar heb ik geen perfect zicht op. Wel hoor ik verhalen van Oeigoeren die zijn gevlucht. Ze vertellen dat China een surveillancestaat is. Dat Oeigoeren overal gevolgd worden. Dat ze moeten aangeven wat ze allemaal aan het doen zijn. De politie komt om de twee of vier weken langs bij iedereen. Je ziet ook dat de Oeigoerse samenleving in China verandert als gevolg van de repressie. Plotseling plaatsen Oeigoeren een Chinees vlaggetje op hun WeChat-profiel. Of kleden ze zich Chinees. Dat doen ze om zich te kunnen handhaven. Want Oeigoeren zijn trots op hun tradities, hun cultuur, hun geschiedenis. Maar ze worden gedwongen om Chinees te worden. Ze worden gedwongen om patriotische berichten te plaatsen, trouw aan China en het communisme te zweren.

‘Hoewel ik er niet een-op-een-zicht op heb is het duidelijk dat het nu veel slechter gaat met de Oeigoeren in China dan toen ik nog in Ürümqi woonde. Toen kregen we

het steeds moeilijker, maar nu is de situatie onbeschrijflijk.'

Jij en je moeder komen op voor de mensenrechten van de Oeigoeren in China. Andere Oeigoerse activisten in Nederland vertellen regelmatig te worden geïntimi-deerd door de Chinese overheid. Hebben jij en je moeder daar ook last van? En hoe?

'Helaas hebben wij hier zeker veel last van. We krijgen ontzettend veel bedreigingen van China. Vooral mijn moeder, toen ze belangrijke overheidsdocumenten lekte die ze van een Oeigoerse kennis had gekregen. Het waren officiële overheidsstukken, met handtekeningen van hoge officials eronder, die tot in detail beschreven hoe tienduizenden Oeigoeren uit één dorp waren opgepakt en grotendeels naar een kamp waren gestuurd. De namen van de Oeigoeren in kwestie waren daarbij volledig uitgeschreven, inclusief id-nummer, telefoonnummer, adres, leeftijd en allerlei andere persoonsgegevens. Ook stond er precies vermeld met wie die personen bevriend waren en wie de familie was. Deze documenten maakten duidelijk hoe sterk de Oeigoeren onderdrukt werden door de Chinese overheid.

'Mijn moeder had, ook om te kijken wat de internationale respons zou zijn, een pagina gelekt op Twitter. Deskundigen wilden daarna met haar praten en het hele document zien. Maar de Chinese autoriteiten schrokken zich een ongeluk en probeerden mijn moeder onder druk te zetten, zodat publicatie van alle documenten zou worden voorkomen. Gelukkig is mijn moeder niet voor de bedreigingen gezwicht, zijn de documenten allemaal openbaar geworden en hebben ze veel internationale media-aandacht opgeleverd.

'Via social media kregen we veel bedreigingen binnen. Mijn moeder moest stoppen met wat ze deed, anders zou haar lichaam in stukken in de zwarte kliko bij ons huis belanden. Er stond een zwarte kliko bij ons voor de deur, dus we wisten dat we door agenten in de gaten werden gehouden. Ik maakte en maak mij vooral zorgen over

'Mijn moeder moest stoppen met wat ze deed, anders zou haar lichaam in stukken in de zwarte kliko bij ons huis belanden'

mijn jongere broer en zus, dat hen iets overkomt. We houden hen altijd goed in de gaten, ook als ze buiten spelen.'

Wat kan Nederland tegen deze 'lange arm van Beijing' doen?

'Het is belangrijk dat onze aangiftes tegen bedreigingen iets serieuzer worden genomen. Onze veiligheid is belangrijk. Wij zijn Nederlanders met een Oeigoerse etniciteit. We moeten ons veilig voelen in Nederland. Misschien moet er een meldpunt komen. Dan kan de Nederlandse regering er iets mee doen. Daarnaast moet Nederland de Chinese ambassade hierop aanspreken. Ook moet Nederland aan Chinese diplomaten vertellen dat Oeigoeren in ons land veilig moeten zijn. En wat enorm zou helpen is als een minister op televisie zegt dat Nederland achter de Oeigoeren staat. Zulke morele steun hebben wij nodig.

'Sinds 2017, al vijf jaar dus, hebben we geen contact meer met onze familie. Maar als je hier iets over zegt dan word je bedreigd door China. Dat jou wat wordt aangedaan, of je familie. Dit legt ook een enorm beslag op je mentale gezondheid.'

In hoeverre maakt de Chinese diaspora onderdeel van de lange arm van Beijing?

'De Chinese diaspora volgt in het buitenland vaak de partijlijn. Een beetje een 'Wat de Chinese communistische Partij zegt klopt'-mentaliteit. Door de censuur binnen en buiten China bemoeit de Chinese

bevolking zich niet vaak met de politiek. Zo durven bijvoorbeeld Chinese studenten in Nederland - zo bleek uit een item van Nieuwsuur vorig jaar - zich ook niet te hard uit te spreken over de mensenrechtenschendingen in China. Ook over de Oeigoeren, Hongkong en Taiwan zwijgen ze. Omdat te veel Chinezen hier de partijlijn verdedigen en de situatie van Oeigoeren ontkennen, moeten we helaas concluderen dat het grootste deel van de Chinese diaspora in ons land niet aan de kant van Oeigoeren staat. Zo worden Oeigoeren fysiek en digitaal gevolgd in Nederland en weet de Chinese overheid hier vaak mensen te vinden die Oeigoeren bespioneren.'

Wat kan Nederland nog meer betekenen voor de Oeigoeren, al dan niet in Europees verband?

'Nederland kan in zijn eentje niet veel betekenen, helaas. Het moet in Europees verband gebeuren. De Europese Unie moet de genocide op de Oeigoeren erkennen, dat is nog niet gebeurd. Ook moet de EU er bij de Verenigde Naties op aandringen dat er een onafhankelijk onderzoek naar de genocide komt. Verder moeten EU-leiders - voorzitter van de Europese Commissie Ursula von der Leyen en Charles Michel, voorzitter van de Europese Raad - zeggen dat ze achter de Oeigoeren staan. Dat helpt ons enorm. Daarnaast moet de EU in navolging van de Verenigde Staten een wet invoeren tegen Oeigoerse dwangarbeid. De Forced Labour Act in de VS verplicht bedrijven die in China

actief zijn aan te tonen dat ze niet werken met Oeigoerse dwangarbeiders. Zo'n wet moet er ook in Europa komen. De EU moet de mensenrechtenschendingen in China blijven aankaarten. Het is hartverwarmend dat Europa zo solidair is met Oekraïne. Wij willen ook meer aandacht voor onze zaak. Wij Oeigoeren willen vrijheid. Wij willen zelfbeschikkingsrecht.'

Je boek heet *De Oeigoerse droom*. Wat is jouw Oeigoerse droom?

'Zelfbeschikkingsrecht voor de Oeigoeren. Dat we vrij kunnen leven in een eigen land. China pleegt genocide op de Oeigoeren en China heeft alle kansen laten liggen om het probleem tussen Han-Chinezen en Oeigoeren op te lossen. Maar het lijkt erop dat ze niet geïnteresseerd zijn in een oplossing. Daarom leg ik ook de nadruk op het zelfbeschikkingsrecht, waar de Verenigde Naties zich ook hard voor maken. Want de onderwerping van volkeren aan vreemde onderwerping, overheersing en uitbuiting vormt een ontkenning van de fundamentele mensenrechten, is in strijd met het Handvest van de Verenigde Naties en is een belemmering voor de bevordering van wereldvrede en samenwerking.'

Op zoek naar relieken van de profeet: 'In Saoedi-Arabië zijn ze streng verboden'

GELOVIGEN IN GROZNY, TSJETSJENIË, ZITTEN IN DE AHMED KADYROV-MOSKEE VOOR EEN TAFEL MET RELIEKEN, WAARONDER DE SOEPKOM VAN DE PROFEET (BEELD: ROBERT VAN LANSCHOT)

● JESSE VOORN

Van de profeet Mohammed zijn veel overblijfselen bewaard gebleven, die nog altijd worden vereerd. Oud-diplomaat en freelance journalist Robbert van Lanschot (1949), die gefascineerd is door de islam en dan vooral door Mohammed, zocht voor zijn boek *De tand van de Profeet* naar de relieken en de verhalen erachter. Hij bezocht Tsjetsjenië, Zuid-India, Turkije,

Israël, Afghanistan en Syrië en sprak er veel moslims, ook geestelijken. 'De meesten hebben respect voor de relieken en vinden het belangrijk dat ze beschermd worden. Maar in Saoedi-Arabië zijn ze streng verboden.'

Over het leven van Mohammed is al veel geschreven, maar over de relieken minder. Wat was voor u de reden om de relieken te onderzoeken?

'Dat idee ontstond in het Topkapi-museum in Istanbul, het oude paleizencomplex van de Turkse sultans, waar ik een soort openbaring had. Er zijn daar twee zalen met relieken van de profeet, zoals zijn pijl en boog. Weinig mensen weten dat de profeet een verdienstelijk boog-

schutter was. Daar was ook een gouden doosje met een tand van de profeet en dat vond ik interessant. Ik heb toen in een paar seconden besloten om op zoek te gaan naar relieken van de profeet. Verder wilde ik de relieken koppelen aan verhalen uit zijn leven.'

Wat vertelt die tand over de profeet?

'Bij een veldslag bij Uhud in het jaar 625 had Mohammed grote schade aan zijn gebit opgelopen en is hij wellicht drie tanden kwijtgeraakt. We weten dat Mohammed behoorlijk ijdel was. Bij profeten denk je al gauw aan een nogal woest uiterlijk, maar dat was bij Mohammed niet zo. Hij had altijd een spiegeltje bij zich en dat heeft mij enorm vertederd. Dat iemand die zo groots is

tegelijktijd altijd even wil kijken hoe z'n haar zit. Hij experimenteerde veel met z'n haar. Een kam had hij ook altijd bij zich, net als een takje om zijn tanden schoon te houden en een potje kohl, om een zwarte lijn rond zijn ogen te trekken. Hij besprenkelde zich ook iedere dag met een muskus-extract, een opwindende, dierlijke geur. Hoewel hij eenvoudig leefde, hield hij van wat de Italianen *'la bella figura'* noemen. Hij wilde er altijd goed en verzorgd uitzien.'

Waarom is die tand zo belangrijk voor de islam?

'Omdat daar best grote gevolgen aan zitten. Ik ben gaan kijken naar de logopedische gevolgen van het verliezen van zijn tanden. Daardoor kreeg hij waarschijnlijk een spraakgebrek. De profeet is anders gaan spreken, met een andere klank, en met name de klanken met een 's' werden moeilijker. Het is heel goed mogelijk dat sommige van zijn uitspraken daardoor verkeerd zijn opgevangen. Dat betekent dus dat er nu misverstanden zijn over wat hij heeft gezegd. Het is daarom niet uit te sluiten dat anderhalf miljard moslims dingen doen of nalaten op basis van een verkeerd gehoorde hadith.'

Wist u waar u die relikken moest zoeken?

'Ja, daar was ik op zich snel achter. Die relikken bevinden zich veelal op nogal ingewikkelde plekken. De soepkom van Khadija (de eerste vrouw van Mohammed, red.) is nu in handen van Ramzan Kadyrov, de president van Tsjetsjenië. De Hemelvaartsmantel is in Kandahar in Afghanistan, en bij de Moskee van de Knielende Kameel in Syrië zou Mohammed van zijn kameel zijn afgestapt. Als je heel goed kijkt, zie je twee uithollingen van knielende kamelen. Die zijn na 1.500 jaar nog steeds zichtbaar, omdat er vrijwel meteen een moskee omheen gebouwd is. Zijn volgelingen hebben veel relikken verzameld. Ieder haartje dat op zijn kleding dwarrelde werd weggeplukt, ook speeksel en zweet werden opgevangen. Trouwens, bij de Surinaams-Hindoestaanse gemeenschap in Den Haag worden ook relikken bewaard. Het gaat dan om haren, waarvan er nog tienduizenden in omloop zijn.'

Wat is het belangrijkste relik?

'Veruit het allerbelangrijkste relik van de profeet bevindt zich in Medina: zijn stoffelijk overschot. Hij werd begraven onder het bed van zijn lievelingsvrouw Aisha. Daar staat nu de Nabimoskee, die door Mohammed is opgericht. Veel pelgrims gaan daar na de hadj in Mekka heen om het graf van de profeet te bezoeken. Maar dat is nu het domein van de Saoediërs, die wahabiet zijn, en die vinden de verering van de relikken afschuwelijk. Er staan daarom veel bewakers, die tegen de gelovigen zeggen dat ze door moeten lopen. Ze willen voorkomen dat iemand stilstaat en snel een gebed doet. Je mag dus niet stilstaan bij het graf. Dat duidt wel op vrees bij de Saoedi's over alles wat met de relikken te maken heeft.

Voor mijzelf was de Hemelvaartsmantel in Kandahar het belangrijkste relik.'

Welke status hebben de relikken binnen de islam?

'Binnen de islam zijn relikken erg belangrijk. De meeste moslims hebben er respect voor en vinden het belangrijk dat ze beschermd worden. Maar voor de wahabieten in Saoedi-Arabië zijn relikken streng verboden, want ze leiden tot verering en dat mag niet. Er zijn zelfs proefballonetjes opgelaten door de Saoedische overheid om Mohammed een andere begrafenis te geven, en om zijn stoffelijk overschot over te brengen naar een anonieme plek in de woestijn. Tot nu toe hebben de Saoedische machthebbers dat niet aangedurfd, maar het kan nog steeds gebeuren. Dat zou onvoorstelbare gevolgen hebben, want zo'n herbegravenis gaat de islam totaal veranderen.'

'Door het verliezen van tanden kreeg Mohammed waarschijnlijk een spraakgebrek en zijn er dus misverstanden zijn over wat hij heeft gezegd'

BEELD: BALANS

Hoe dan?

'Het zou kunnen zijn dat dit dan het einde is van de pelgrimage naar Mekka. Mensen gaan zich helemaal afkeren van Saoedi-Arabië, en het zou een hele gevaarlijke politieke move zijn.'

Wat zeggen de relikken over hoe de profeet heeft geleefd?

'De relikken zijn duidelijk herleidbaar tot zijn leven en sluiten daar goed op aan. Ze verrijken zijn levensverhaal op zich niet, al verhelderen ze het op bepaalde momenten wel. De soepkom toont niet aan dat hij een liefhebber was van soep, maar Khadija bracht op het eind van haar leven wel soep in die kom aan Mohammed. De engel Gabriël was toen bij hem, al kon zij hem niet zien. Mohammed moest toen zeggen dat er een schitterende plek voor haar gereed was in de hemel. Hij wist dus dat ze kort na dat moment zou overlijden. Dat geeft wel een pregnante betekenis aan de soepkom.'

U beschrijft dat bij uw zoektocht op een gegeven moment de echtheid van bepaalde relikken werd betwist, en dat dit u in de schoenen werd geschoven?

'Ja, dat was in India. Er was een vooraanstaande religieuze leider die drie haren van de profeet gekregen had. Hij en anderen waren overtuigd dat ze echt waren, maar anderen niet. Er dreigde toen een kleine burgeroorlog tussen tegenstanders en voorstanders. Ik heb gesproken met een andere religieuze leider, die ervan overtuigd was dat die drie haren totaal vals waren. Die zorgde ervoor dat de volgende ochtend in een belangrijke lokale krant stond dat ik, Robbert van Lanschot, als oud-diplomaat door de Nederlandse regering op pad gestuurd was om te verifiëren of de haren wel of niet echt waren. Dat was natuurlijk onzin, maar ik durfde nauwelijks meer de straat op te gaan, omdat ik bang was om gelyncht te worden. Dat was het enige moment in mijn zoektocht dat ik toch echt in paniek ben geweest.'

Wat vinden salafisten van de relikken?

'Die vinden ze afschuwelijk. Ze zijn echt pertinent tegen verering. De relikken staan in hun ogen gelijk aan afgoderij en dat is uit den boze. Ze komen ook niet op plaatsen waar die relikken zich bevinden. Dat gaat dwars in tegen alles waar ze voor staan. Eigenlijk moeten alle relikken daarom weg. Heel veel islamitische dingen en gebouwen zijn door de Saoediërs verwoest. De graftombe van Khadija en de al-Baqi begraafplaats in Medina zijn bijvoorbeeld met de grond gelijk gemaakt. Alles wat kon leiden tot verering is helemaal verwoest.'

Waarom zouden moslims uw boek moeten lezen?

'Er staat veel in *De tand van de Profeet* dat ook moslims aan het denken kan zetten. Ook stukken uit de geschiedenis die gebaseerd zijn op overleveringen van de profeet die zij die niet

‘Veruit het allerbelangrijkste relik van de profeet is in Medina: zijn stoffelijk overschot’

IN BAMYAN, AFGANISTAN (BEELD: ROBERT VAN LANSCHOT)

kennen, omdat ze bewust verborgen gehouden worden. Zo wordt er niet gesproken over de liefde van de profeet voor het Grieks-Koptische slavinnetje Maria. Toen hij 61 was kreeg hij haar cadeau van de leider van Alexandrië in Egypte. Die liefde was voor zijn echtgenotes moeilijk te accepteren, vooral omdat het ging om een meisje met zo'n lage status. Hij trok zich met haar terug in een huisje aan de buitenrand van een van Medina's dadelplantages en er ontstond twijfel over hoe het nu verder moest met zijn leiderschap van de jonge moslimgemeenschap. Na ruim een maand keerde hij weer terug naar zijn vrouwen en nam hij het leiderschap weer op zich. Maria schonk hem een zoon - Ibrahim - die op jonge leeftijd overleed. Het bestaan van Ibrahim is bij moslims wijd bekend, maar over het feit dat de Profeet voor Maria Medina een tijd lang ontredderd achterliet, wordt niet gesproken.

‘Ook is er een overlevering dat de verschillen tussen de islam en het christendom onoverbrugbaar zijn. Dat onderwerp is taboe. Mijn conclusie is dat als de islam niet deze vete had met het christendom, de kans groot was geweest dat Mekka en Medina onder de voet waren gelopen door de christenen. Het verschil tussen de islam en het christendom was nodig. Als het heel erg op elkaar had geleken, was er voor de bevolking van Mekka en Medina geen goede reden geweest om het geloof van een nieuwkomer aan te nemen. Maar ook als het gebied rond Mekka en Medina christelijk was geworden, zouden we ongetwijfeld toch van Mohammed hebben gehoord - mogelijk zelfs als aartsbisschop van Mekka.’

Op welke manier voegt dit boek iets toe aan het verhaal over de profeet?

‘Er staan onderwerpen in het boek waar niet iedereen blij mee zal zijn. Het leven van de profeet was vele malen rijker dan men zich voorstelt. Veel verhalen worden nog steeds weggehouden, omdat het vanuit de religie niet kan en mag. Zo was de eerste taal die de profeet

sprak, wellicht, niet het heilige Arabisch, maar een Afrikaanse taal, een taal die leek op het Ge'ez, de kanonieke taal van de Abbesijnse kerk. Ook is er de kwestie van zijn beheksing. Mohammed is een maand lang betoverd geweest door een tovenaars in Medina. De bevolking van Medina heeft daar niets van gemerkt, maar zijn echtgenotes wel. De profeet was ervan overtuigd dat hij, zoals gebruikelijk, iedere nacht, bij toer-

beurt met een van zijn echtgenotes had geslapen, maar dat was niet zo.

‘Ik ben geen moslim en blijf altijd een buitenstaander. Ik zal nooit over de islam kunnen schrijven zoals een echte moslim schrijft. Dus misschien blijft er een zekere afstandelijkheid tot het boek, maar ik heb toch een aantal constatering gedaan waarvan ik benieuwd ben hoe de moslimgemeenschap daarop gaat reageren.’ ●

Toch nog even over dat Arabisch misschien wel niet de eerste taal zou zijn van Mohammed. In de literatuur is daar niets over te vinden. Dus waar baseert Van Lanschot dat op? Hij vertelt: ‘Abdallah, de vader van Mohammed had voor in het huishouden een Abbesijns slavinnetje gekocht. Er was in die tijd een grote Abbesijnse gemeenschap in Mekka - vooral bestaand uit slaven. Het meisje heette Baraka. Abdallah overleed nog voor de geboorte van Mohammed. De kleine Baraka is daarna het kindmeisje van Mohammed geweest. Ze was tien jaar ouder dan Mohammed. De eerste twee levensjaren was Mohammed ondergebracht bij een zoogmoeder, Halima, in een bedoeïenenkamp. Dat was in die tijd niet ongebruikelijk. De woestijn werd heilzaam geacht. Maar bij terugkeer naar de stad nam Baraka de continue verzorging over. Mohammeds moeder, Amina, overleed toen Mohammed vijf jaar was. Maar het was Baraka die dag en nacht altijd bij hem was - die hem in slaap wiegde, die de vliegjes weghield van zijn ogen. Later noemde Mohammed Baraka vol liefde ‘de moeder na mijn moeder’. We weten uit de hadith dat Baraka nauwelijks Arabisch sprak - Mohammed maakte er zelfs grapjes over. Dus de kans dat zij met hem de hele tijd niet in het heilige Arabisch, maar in een Afrikaanse taal dichtbij het Ge'ez heeft gesproken is heel groot. Na Aminas overlijden werd Moham-

med eerst ondergebracht bij zijn grootvader en daarna bij zijn oom Aboetaleb. Maar als klein weeskind leefde hij bij hen nogal in de marge. Baraka daarentegen was dag en nacht altijd bij hem. Ik veronderstel daarom dat de kans groot is dat Mohammeds eerste taal een Abbesijns dialect was. Ik vermoed dat vanuit de pedagogie en vanuit de kinderpsychologie die veronderstelling tenminste als ‘zeker niet onaannemelijk’ zal worden gezien.’

Van Lanschot zegt de eerste te zijn die op bovenstaande wijze naar de relatie tussen Baraka en Mohammed heeft gekeken.

Van Lanschot: ‘In mijn boek is iets anders waar dat ook speelt - bij de gebitsschade die Mohammed opliep bij de slag van Uhud. Vanuit de logopedie is het duidelijk dat Mohammed haast onvermijdelijkerwijs door die schade anders is gaan spreken - voor een profeet een gevoelige kwestie, natuurlijk. Maar op internet of in de islamwetenschap is er nooit iemand over begonnen. Soms is er wél naar het leven van de profeet gekeken vanuit andere disciplines. Zo bijvoorbeeld de Franse islamoloog Maxim Rodinson. In zijn boek over Mohammed (uit 1961, red.) kijkt Rodinson enkele malen via de lens van de psychiatrie. Zo vraagt hij zich af of het feit dat Mohammed zo jong wees was een rol gespeeld kan hebben bij zijn huwelijk met zijn eerste vrouw Khadija. Zij was vijftien jaar ouder dan hij. Zocht hij in haar ook een beetje een moederfiguur...?’

MARLOU SCHROVER

Eva Klooster: 'Wit privilege is overal, als je het wilt zien'

● GIJS DE SWARTE

Eva Klooster (1965) is politicoloog en houdt zich sinds 1991 bezig met onderzoek naar de aanpak van schooluitval, discriminatie en opvoedingsvraagstukken. Ze heeft extensief onderzoek gedaan naar arbeidsmarktkansen van mensen met een migratieachtergrond. In haar boek *Hangplek Holland* (Meu-

lenhoff, 2013), dat op twee jaar onderzoek in Amsterdam-Oost is gebaseerd, komen vooral de jongeren zelf aan het woord.

Ik stel de vraag aan iedereen, dus ook aan u: wat zijn de meest pijnlijke momenten die u zelf heeft meegemaakt?

'Dat zijn afgeleide ervaringen, dingen die ik heb gezien. Wat ik persoonlijk heb meegemaakt is...'

... onvergelijkbaar?
'Ja.'

Maar toch: wat heeft u, afgezien van uw onderzoek, meegemaakt?

'Wel, ik ben opgegroeid in Katwoude, het kleinste dorp van Nederland, destijds met honderdvijftig inwoners die vrijwel allemaal werkten in het boerenbedrijf. Mijn vader was journalist en uitgever. En mijn moeder studeerde Pedagogie.

Dus iets van er-niet-vanzelf-bijhoren ken ik wel. Maar, zoals ik zei: totaal onvergelijkbaar. Waar ik aan denk nu, is dat we als kinderen meeliepen met de demonstraties tegen de kruisraketten. Er was een zwart meisje bij, het jongere zusje van een vriendin, en zij werd enorm uitgescholden door een volwassene. 'Terug naar je eigen land' en dat soort dingen. Ik herinner me de boosheid en het gevoel van onmacht. En verder de bekende voorbeelden, natuurlijk: vrienden die er uitgepikt worden door de politie of de douane, die clubs niet inkomen...'

Welke rol speelt wit privilege in uw leven?

'Het is overal, als je het wilt zien. Ik fiets door rood en leer dat maar niet af. Maar mijn Marokkaanse collega's doen dat nooit. Ze kijken wel uit. Wat verder? Nooit gecontroleerd worden op Schiphol. Je geen zorgen maken als je wordt aangehouden met de auto. Ik heb zowel op het MBO als het HBO onderzoek gedaan naar de kans op stageplaatsen. Je ziet dat studenten zonder migratieachtergrond veel hoger scoren op 'vertrouwen in succesvol solliciteren'. Studenten uit minderheidsgroepen zijn vaak van jongs af aan gewaarschuwd dat ze twee keer meer hun best moeten doen. Iedere afwijzing na een sollicitatie bevestigt die boodschap. Er bestaat een wereld aan zorgen en obstakels die je als wit persoon niet tegenkomt en waar je je makkelijk niet van bewust kunt zijn.'

U heeft zich vanaf uw studie in discriminatie verdiept de straat inbegrepen. Wat zijn de belangrijkste veranderingen de afgelopen decennia?

'Toen ik afstudeerde was het allemaal een stuk overzichtelijker. Je had mensen als Hans Janmaat en de Centrumpartij met een extreemrechts gedachtengoed. Daar werd over het algemeen op neergekeken. Ze werden vooral gezien als mensen die niet konden meekomen in de maatschappij, die minder kan-

sen hadden gehad en daarom boos waren. Beetje gek en zielig en nou ook weer niet heel gevaarlijk. Men ging er zeker niet mee in gesprek. In die tijd durfde men niet openlijk te discrimineren, was men bang om voor racist uitgemaakt te worden. Nu is het taboe eraf, de drempel is weg. Je ziet het breed, in alle lagen van de bevolking. Dat heb ik zien veranderen. Ik vind dat heel zorgelijk.'

Waarom komt het dat de drempel om te discrimineren weg is, volgens u?

'Het onbehagen is niet serieus genomen en daardoor is het gesprek niet gevoerd, wat tot nog meer verwijdering heeft geleid. Een ander groot - en deels hieraan verwant - probleem is het groeiende gebrek aan vertrouwen in de instituties. Wil je discriminatie - angst, welbeschouwd - aanpakken, dan moet je vertrouwen creëren op persoonlijk niveau, maar bovenal op het niveau van de overheden, het rechtssysteem, onderwijs, et cetera. Is die basis van vertrouwen er niet, dan is elk beleid om discriminatie aan te pakken bij voorbaat gedoemd. Fouten van het formaat toeslagenaffaire helpen daar natuurlijk niet bij.'

In Hangplek Holland beschrijft u een groep overwegend Marokkaans Nederlandse jongeren die

'We hebben veel te lang geleefd met het idee dat iedereen gelijke kansen heeft, 'als je maar wilt''

elkaar dagelijks ontmoeten onder een appartementencomplex in Amsterdam Oost. U volgt ze uiteindelijk twee jaar. Een veelheid aan hulpverleners komt voorbij en het uiteindelijke resultaat daarvan is weinig of geen verbetering. In hoeverre ziet u dat als exemplarisch?

'Laat ik het zo zeggen: die jongens hadden heel weinig vertrouwen in hun eigen toekomst, in de kans dat ze een stage of werk zouden kunnen vinden. En ze geloofden al helemaal niet dat hulpverleners, docenten en politie zich oprecht - dus niet voor het geld - voor hen wilden inzetten. Tegelijkertijd hadden ze wel ondersteuning nodig, vanwege problemen thuis, op school, gevoeligheid voor groepsdruk en het ontbreken van een netwerk. Jongerenwerkers en hulpverleners die erin slaagden hun vertrouwen te winnen, hadden beperkt tijd of werden toch weer wegbezuinigd. En ondertussen was het gentrificatieproces gaande in de buurt, voelden ze zich er steeds minder thuis, en - en dat spraken ze ook uit - voelden ze zich door het Wildersverhaal gediscrimineerd en buitengesloten. Die nieuwe Coffee Company was misschien leuk, maar niet voor hen: de koffie was er te duur - en het koffiehuis waar ze kwamen was weg. Het is een ontwikkeling die je overal in Nederland kunt tegenkomen.'

Waarom is discriminatie in al die jaren niet opgelost?

'Het begint nu een beetje weg te ebbben, maar we hebben in Nederland veel te lang geleefd met het idee dat iedereen gelijke kansen heeft, 'als je maar wilt' - en dat discriminatie hier eigenlijk niet bestaat. Daar tegenover staan kasten vol wetenschappelijk onderzoek waarin wordt aangetoond dat die veronderstellingen niet kloppen. Het gaat me steeds meer tegenstaan dat de bewijslast nog altijd bij het onderzoek ligt. Het is bewezen. We kunnen niet eeuwig blijven hangen in het steeds weer opnieuw aantonen.'

Dus wat moet er volgens u gebeuren?

'Aan de slag met alle kennis. Stop met de focus op meldingen van discriminatie en de vraag: 'Was dit specifieke geval wel echte discriminatie, is het te bewijzen?' Grote delen van de Nederlandse bevolking krijgen vanaf de jonge jeugd mee met 1-0 achter te staan. Als je ziet wat dat doet... Ik kom die kinderen tegen en aan het einde van zo'n bijeenkomst gebeurt het dat ze zich aan me vastklampen en vragen: 'Weet u dan misschien hoe ik aan zo'n soort baan kan komen?' Het kruipt onder de huid van generatie op generatie, die ondanks steeds betere onderwijsprestaties een laag vertrouwen houdt in de eigen kansen op stage of werk. Dat los je niet op met één 'Weg-met-de-discriminatie-dag' per jaar, waarop wat wetenschappers komen praten. Het gaat om heel veel gesprekken, beslissingen en veranderingen op elk niveau. Het moet door het allerhoogste niveau gedragen worden. De wijkagent, de onderwijzer, de jeugd- en jongerenwerker werken nu in wat wel omschreven is als 'professionele eenzaamheid'. Het moet dagelijkse werkelijkheid en noodzaak zijn, ook voor de top van de ministeries, gemeenten bestuurders van onderwijsinstellingen. Ook van de Belastingdienst. Alleen dan kan er wat veranderen. ●

CHRIS AALBERTS

Journalist en auteur van o.a. 'De puinhopen van rechts'. Docent Media & Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Bij onwelgevallige meningen stuurt BIJ1 een coach op de eigen raadsleden af

De gemeenteraadsverkiezingen zijn achter de rug en ze waren voor BIJ1 een groot succes. De partij van Sylvana Simons deed in vijf gemeenten mee en haalde in vier daarvan zetels. Een smetje is er ook. Al voor de verkiezingen was er gerommel in Almere. Lijsttrekker Gladys Wielingen vertelde in een praatprogramma dat ze wilde samenwerken met de PVV. Ze vertelde hetzelfde in een interview met *de Kanttekening*: beide partijen komen volgens haar voort uit frustratie, maar dat zou niet moeten leiden tot 'gefrustreerde politiek'.

Het leek het vertrek van Wielingen in te luiden: de leden werden boos en Wielingen kwam op haar schreden terug: ze had het toch niet zo bedoeld. Vervolgens trok ze zich terug, waarna ze daar weer op terugkwam en meldde dat ze haar zetel toch zou innemen, desnoods op eigen titel. Niet zo gek: BIJ1 heeft Wielingen voor deze functie geselecteerd, een kieslijst ingeleverd met haar als lijsttrekker en die lijst is door de leden goedgekeurd. Waarom zou ze haar zetel opgeven?

Wielingen heeft wettelijk gezien gelijk: als ze is verkozen, kan haar partij niet eisen dat ze haar zetel aan een ander geeft. Als BIJ1

Nul vertrouwen in het lerend vermogen van nieuwelingen, hun goede intenties en hun nog te maken keuzes

niet met Wielingen wil werken, had de partij een betere kandidatenselectie moeten maken. Dat was echt niet moeilijk: in een interview van een uur ontdekte ik als interviewer al hoe ze tegen samenwerking met andere partijen aankijkt. BIJ1 heeft er niet eens naar gevraagd.

Er zijn genoeg redenen om niet al te zwaar aan Wielingens gedachtenexperiment te tillen: de kans dat BIJ1 in een coalitie samenwerkt met de PVV is nul. Niet alleen omdat BIJ1 een kleine partij is, maar ook omdat de rest van de gemeenteraad geen coalitie met de PVV wil. De samenwerking zal dus beperkt blijven tot met elkaar in gesprek gaan en soms elkaars moties steunen. En dan moeten dat ook nog moties zijn die in lijn zijn met het programma van BIJ1. Dat wil Wielin-

gen tenminste. Kleine kans.

Nog een reden voor relativering: nieuwe politici zijn onervaren. Ze benadrukken dat niet continu, maar ze zijn het wel. Ze kunnen zich vaak nog niet goed voorstellen hoe het raadswerk in de praktijk zal zijn, kennen de werkzaamheden nog niet en weten niet wat ze in de oppositie kunnen bereiken. Zo komt Wielingen tot een uitspraak als 'samenwerken met de PVV', terwijl niemand weet wat ze daarmee bedoelt en de kans dat ze daar inhoud aan kan geven zo goed als nul is. Ze zal niet bij de PVV op schoot zitten.

Je zou denken: een nieuwe partij is zoekende naar een koers en laat verschillende bloemen bloeien. Na een tijdje gaan de nieuwbakken raadsleden bij elkaar op de koffie

en zo ontstaat meer gemeenschappelijkheid op basis van ervaringen uit de praktijk. Waarschijnlijk heeft Wielingen het binnen de kortste keren nooit meer over deze samenwerking, omdat niet met de Wilders-adepten te praten valt. En mochten ze toch een gezamenlijk standpunt hebben over het bestemmingsplan van Almere Haven, een buslijn of bankjes bij station Almere Poort, zijn dat mooie voorbeelden om binnen BIJ1 eens te bespreken. Hoe gaan ze daarmee om?

Het probleem is simpel: deze vrijheid is BIJ1-raadsleden helemaal niet gegeven. De partij kondigde onlangs aan dat men het alsnog zes maanden met Wielingen gaat proberen onder begeleiding van een coach. Ergo: als je iets zegt wat de leiding niet zint, stuurt men iemand op je af om je op andere gedachten te brengen. Je krijgt er publiekelijk een proeftijd bij. Nul vertrouwen in het lerend vermogen van nieuwelingen, hun goede intenties en hun nog te maken keuzes. Zelfs het idee dat raadsleden hun werk zonder last doen, moet wijken.

Kan nou werkelijk niemand bij BIJ1 bedenken dat dit geen goede basis is voor een politieke partij? Binnen de kortste keren komt er ruzie. Is het niet over dit, dan wel over iets anders. ●

**DAVE
ENSBERG-KLEJKERS**

Directeur Jantje Beton.
Bestuurskundige.
Auteur van het boek
'Bezielde beschaving:
alles behalve een
multicultureel drama'
(2017).

Voor beter onderwijs is publiek-private samenwerking nodig

Onlangs presenteerde de Onderwijsinspectie het zeer alarmerende jaarrapport *De Staat van het Onderwijs 2022*. De Onderwijsinspectie maakt zich grote zorgen over de teruglopende kwaliteit van het basis- en voortgezet onderwijs in ons land.

'De jarenlange terugloop van de taal-, reken- en burgerschapsvaardigheden moet eindelijk een halt toegeroepen worden', aldus de Onderwijsinspectie. En dat is ook écht mogelijk volgens de inspecteurs. 'Daarvoor moet iedereen doelgericht samenwerken - van beleid en wetenschap tot bestuur en school.'

Toch mis ik in het rapport de aandacht voor de inbreng van ouders, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. Iedereen in ons land is direct of indirect belanghebbende van kwalitatief goed onderwijs. En aangezien de problemen structureel en groot zijn, hebben we ook echt iedereen nodig om voor échte verandering te zorgen.

De Onderwijsinspectie denkt dat het mogelijk is de tanende onderwijskwaliteit binnen twee jaar te verbeteren. Daarbij kijkt men vooral naar landen als Zwe-

den en Ierland. 'De aanpak: focus op basisvaardigheden, niet steeds weer nieuwe dingen vragen van het onderwijs en vooral veel aandacht voor het vergroten van de kennis en kunde van leraren.'

Daarnaast zegt de baas van de Onderwijsinspectie, Alida Oppers, dat we in Nederland net als in Zweden en Ierland moeten investeren in 'personeelsbeleid en in bijscholing'. Volgens haar leidt dat tot 'betere resultaten, minder werkdruk, meer werkplezier en meer zelfvertrouwen bij docenten. In Zweden kostte het maar acht dagen om een intensief bijscholingsprogramma te volgen, hè. Dat is even lang als een stevige griep.'

Eerder gaf minister voor Primair en Voortgezet Onderwijs Dennis Wiersma (VVD) aan dat hij geen grootschalige veranderingen in het onderwijsbestel of -curriculum wenst. Samen met het onderwijs werk ik daarom aan een 'masterplan basisvaardigheden', dat voor de zomer klaar moet zijn.

Als Oppers en Wiersma hun zin krijgen, gaan we de komende jaren in Nederland dus stevig ingrijpen in het basis- en voortgezet onderwijs om leerlingen te voorzien van kwalitatief beter onderwijs. Dat doen we dan zonder grote, integrale aanpassingen, maar door slim te leren van andere

landen en de leerkracht weer de ruimte te geven zich te focussen op hun kerntaak en de kernvakken. Ik begrijp deze keuzes voor de korte termijn goed. Tegelijkertijd is er in structureel opzicht meer nodig in het Nederlandse onderwijs. De oplossingen die Oppers en Wiersma bieden, zijn oplossingen binnen het huidige systeem dat de alom gewraakte problemen heeft veroorzaakt.

Bovendien moeten de mensen en organisaties die hier primair verantwoordelijk voor zijn nu in staat worden geacht om voor significante verbeteringen te zorgen. Albert Einstein zei het al: 'We kunnen een probleem niet oplossen met de denkwijze die het heeft veroorzaakt.' Dit inzicht geldt ook voor de staat van het Nederlandse onderwijs. Er zijn nieuwe inzichten en verse ideeën nodig. En die zijn er ook.

Zo bestaat er sinds 2020 de publiek-private Onderwijs Alliantie. Maatschappelijk betrokken bedrijven als Deloitte, ING en BMC zetten zich langjarig en samen met scholen in vier specifieke ontwikkelplekken in om het onderwijs structureel te verbeteren. Deze bedrijven komen niet alleen met nieuwe ideeën, maar kunnen ook meteen stageplaatsen, opleidingen, coaching, begeleiding en netwerk

bieden voor zowel leerlingen als onderwijsprofessionals.

Naast bedrijven dragen ook veel maatschappelijke organisaties met veel liefde voor kinderen en jongeren en de nodige pedagogische expertise bij aan de Onderwijs Alliantie. En in de specifieke, lokale ontwikkelplekken wordt maximaal samengewerkt met ouders en leerlingen zelf.

Ik hoop van harte dat het aanstaande masterplan van minister Wiersma niet alleen Zweedse en Ierse ideeën benut, maar ook de kracht van de samenleving als geheel. We hebben met deze enorme uitdagingen in het onderwijs iedereen keihard nodig om alle leerlingen van goed onderwijs en vooral van gelijke kansen te voorzien. Want een betere toekomst van ons land begint altijd bij de basis: goed onderwijs voor alle kinderen en jongeren. Te belangrijk dus om alleen aan het onderwijs zelf over te laten. •

Dave Ensberg-Kleijkers is bestuursvoorzitter van de Maatschappelijke Alliantie, waar de Onderwijs Alliantie onder valt. Dit was zijn laatste column. De Kanttekening-redactie dankt hem voor zijn vele scherpe columns, die teruggaan tot eind 2018. Wij wensen hem alle goeds.

dK.Academie

voor **€29,95** p.m.

Maandelijks
opzegbaar

dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform de Kanttekening.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek (Elementaire Deeltjes van Amsterdam University Press, waarover bijvoorbeeld Nederlands Dagblad recenseert: "beter dan Google en Wikipedia samen") ter waarde van €9,99 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van €12,50 per maand.
- Abonnement op de zaterdagkrant of het maandblad van de Kanttekening (naar keuze maandelijks te switchen) inclusief digitale toegang ter waarde van €12,95
- Toegang tot maandelijkse meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introductie per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in de Kanttekening uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts €29,95 per maand.

In samenwerking met:

